श्रीगणेशाय नमः

ओं श्रीयौवराज्यश्रीवादितग
णालङ्कृतराजाधिराजश्रीम
हाराजरणवीरसिंह सौराज्ये
विक्रमादित्यशाके १९
३४ मन्वीश्वरशास्त्रवरायस्याय
मेन श्रीगणपत्यन्त्रालये मोह
कश्मीराश्रयन्त्रिते कलो
प्रकरणमिदम् ओं

ओं

रस्मैपदानामात्मनेपदानां चैयानि त्रीणि त्रीणि वचना
नि तानि प्रथममध्यमोत्तमसंज्ञानि भवन्ति। तितस् अ
न्ति इति प्रथमः सि थस् थ इति मध्यमः मिवस् मस्
उत्तमः इति परस्मैपदानाम् आत्मनेपदानां यथा।
ते आते अन्ते इति प्रथमः से आथे ध्वे इति मध्यमः एव
हे महे इत्युत्तमः एवं सप्तम्यादिष्वपि ज्ञेयम् प्रथममा
ध्यमोत्तमानां युष्मदस्मत्संज्ञापि वोद्धव्या युगपद्वचने पा
ः युष्मदाणा[illegible] द्वियुष्मदस्मद्ग्रहणात् प्रथम
मोत्तमसंज्ञय [illegible] ग्रहणम् नाम्नि प्रयुज्यमाने
प्रथमः युष्मदि मध्यमः अस्मद्युत्तम इत्यादिषु

युगपद्वचने परः पुरुषाणाम् प

रिभाषेयम् प्रथममध्यमोत्तमानां युगपद्वचने
तुल्यकालमभिधाने सति यः परः पुरुषः स एव भव
तीति परिभाष्यते एकस्मिन्नप्यर्थे [illegible]यदा स्यान्ति द्वि
ते भवति युष्मदस्मदी च तदा प्रथममध्यमोत्तमा अ
नियमेन प्राप्नुवन्तीति नियमः क्रियते स च त्वं च अ
हं च पचामः स च त्वं च पचथः त्वं चाहं च पचावः
डुपचँष् पाके डुशब्दः डुत्रवधात्रिमात्रार्थः ष[illegible]
रः षानवन्त्यभिदादिभ्यस्त्वङ्न्यर्थः अंकारोऽनुना
सिकार्थः वर्तमानामस् थस् वस् अविकरणः [illegible]
[illegible]रीत्यत् नकारः अनिच विकरणोऽत्यर्थः अस्यासो
दीर्घः सकारयोर्विसर्गः नाम्नि प्रयुज्यमा
नेऽपि प्रथमः नाम्नि प्रयुज्यमानेऽपि तथा ॥

तोः प्रथमः पुरुषो भवति अपिशब्दादप्रयुज्यमानेऽपि ।
स पचति तौ पचतः ते पचन्ति पच् वर्तमाना ति तस्
अन्ति अन्ति अस्यान्तरयोरस्थाने तज्ञोपश्च यु
ष्मदि मध्यमः युष्मदि प्रयुज्यमाने सति धातोः
मध्यमः पुरुषो भवति अपिशब्दादप्रयुज्यमानेऽपि त्वं
पचसि युवां पचथः यूयं पचथ अस्मद्यु
त्तमः अस्मदि प्रयुज्यमाने सति धातोरुत्तमः ।
पुरुषो भवति अपिशब्दादप्रयुज्यमानेऽपि अहं पचा
मि आवां पचावः वयं पचामः वर्तमाना मि वस् मा
स् अन्ति अस्य वमोर्दीर्घः अदाप्योर्दा
डुदाञ् दाने दाण् दाने देङ् रक्षणे दो अवखण्ड
ने दा रूपाश्चत्वारः डुधाञ् दानधारणयोः धेट् पाने
धा रूपौ द्वौ षण्णामियं संज्ञा दाधाइत्येते द्वे रूपे दासंज्ञे
भवतः अदाप् दाप् दैपौ वर्जयित्वा दासंज्ञायाः प्रयो
जनम् दामागायतीत्यादौ दीयते धीयते दाधा
वर्तमानाने सार्वधातुकेयण् णकारो न णकारः
उवन्तेच्क्रीयिनयोरित्यर्थः सन्ध्यक्षरान्तानामा
कारो विकरणे प्रत्ययेनयोरात्वम् दामागायति पिः
वति स्थास्यतिजहातीनामीकारो व्यञ्जनादावित्याका
रस्येत्वम् दुधाञ्होः द्वित्वं त्रिमसीत्यर्थः नकारा
दत्वादेशभयामित्यर्थः ङकार आत्मनेपदार्थः ण
कारो दाणो यत्वरत्यर्थः अदावितिकिम् दायन्ते व्री
हयः दायन्ते भाजनानि दाप् लवणे देप् शोधने ॥

प्रकारश्चार्थः वर्तमानात्मनेपदप्रथमपुरुषबहु-
वचनं अन्ते सन्ध्यक्षरान्ता नामाकारो विकरणो सर्व-
धातुके यण् णकारेण णकार इत्यर्थः असन्ध्यक्षरे
इत्यन्तेन लोपश्चाकारलोपः   क्रियाभावो
धातुः   क्रियां भावयति व्यापारं प्रतिपादयति सः
धातुसंज्ञो भवति धातुसंज्ञायाः प्रयोजनं धातोश्च
हेतावित्यादिश्च भवति अन्ति जुहोति भूसत्तायां ।
अद भक्षणे हु दानादनयोः वर्तमानाति भुवः अन्ति
नाम्यन्तयोर्धातुविकरणयोर्गुणः अदः अन्ति अदादे-
र्लुग्विकरणस्य अघोषेष्वशिटां प्रथमः इति दस्य तः जु-
होतेः अन्ति जुहोत्यादेस्तिलुक् जुहोत्यादीनां सार्व-
धातुके इति द्विर्वचनम् होजः इति हस्य जः नाम्यन्तयोरि-
ति गुणः क्रियाभाव इति किम् भूः वा   काले
अधिकारोयम् यत उत्तरं यद्वक्ष्यामस्तत्र काले इत्युप-
तिष्ठते तासां स्वसंज्ञाभिः कालविशेष इतः आपाद-
मधिकारः   संप्रति वर्तमाना   संप्रति वर्त-
माने काले वर्तमाना विभक्तिर्भवति पचति पचतः ।
पचन्ति पच् वर्तमाना तितस् अन्ति अन्ति असन्ध्य-
क्षरलोपः   स्मेनातीते   स्मशब्देन योगे सति
धातोरतीते काले वर्तमाना विभक्तिर्भवति इति स्म मा-
नाब्रवीति इति स्म उपाध्यायः कथयति ब्रूञ् व्यक्तायां
वाचि कथ वाक्यप्रबन्धे वर्तमाना तिब्रुवः अन्ति अदा-
देर्लुक् ब्रुव ईड् वचनादिरितीट् टकार इट्समेदीत्यर्थः ना

ष्यन्तयोरितिगुणः कथः कुरादेशेतीन् नकारइति ॥
लिङ्गस्यानेकाक्षरस्येत्यर्थः अस्यच लोपः काश्चिदितिश्चिते
नेधातवइतिधातुसंज्ञायांसत्यांवर्तमानानि अश्वि ॥
नाम्यन्तयोरितिगुणः **परोक्षा** धातो
रतीतेकालेपरोक्षाविभक्तिर्भवति चकारवासनेन्
पंजनहारहाश्विनीबलेः जघानसमरेकेसंयत्नसेहर
येनमः उक्तमकरणो हिन्दरणो हनहिंसागत्योः
परोक्षा अट् टकारआकारादटडोइत्यर्थः चपरोक्षा
चेक्रीयितसनन्तेषितिद्विर्वचं अभ्यासस्यादिर्व्यञ्जन
मवशेष्यमित्यनभ्यासलोपः अकारकवर्गस्यचकार
ऋकारस्य कवर्गस्यचवर्गइतिकस्यचः होजइतिहस्य
जः हनेः अभ्यासाद्घोतिधातुहकारस्यघकारः अस्योप
धायादीर्घो वृद्धिर्नामिनामितिञ्णत्स्वितिवृद्धिर्दीर्घो ।
भूतकरणवत्यश्च अज्ञानादिभिर्तिधातोः आगमः
अकारः सभूतकरणमुच्यते भूतकरणं विद्यते यासांता भू
तकरणवत्यः धातोरतीतेकालेभूतकरणवत्योविभक्तयो
भवन्ति ह्यस्तन्यद्यतनीक्रियातिपत्त्य इत्यर्थः ह्यस्तनीताव
त् अकरोत् अहरत् हमन् त्यमन् ह्यस्तनीदि इका
रोव्यञ्जनादिस्योरित्यर्थः अज्ञानादिर्ह्यस्तन्यद्यतनीक्रि
यातिपत्तिष्विति धातोः आगमकारागमः हमनः तनादेरु
रित्युविकरणः करोतेरितिगुणः ह्यमः अनिचावि
करणोइतिगुणः पदान्तेधुटांप्रथमइतिदस्यतः अद्यत
नीयथा अकार्षीत् अहार्षीत् सिज्यद्यतन्यामितिसिच

इकारश्चकारौ सिचि परस्मै इत्यर्थौ सिचि परस्मै स्वरान्ता
नामिति वृद्धिः सिच इतीट् अद्यतन्यादिः निमित्तास्त्वय
विकारागमस्थः सिः षत्वमिति समासः क्रियातिपत्ति
र्यथा अकरिष्यत् अहरिष्यत् क्रियातिपत्तिपत्तिः स्य ।
त् स्यन्तद्यन्तास्येति इट् गुणः षत्वम् **भविष्य**
ति भविष्यन्त्याशीः श्वस्तन्यः धातो भवि ।
ष्यति काले भविष्यन्ती आशीः श्वस्तनी इत्येता विभ
क्तयो भवन्ति भविष्यन्तीनावत् भविष्यति भूसत्तायां
भविष्यन्ती स्यति इडागमो सार्वधातुकस्यादि व्यञ्जनाश्
हेरयकारादेरिति इट् नाम्यन्तयोरिति गुणः आशीर्य
था भूयात् आशीः परस्मैपदप्रथमपुरुषैकवचनं या
त् श्वस्तनी यथा पठिता पठितारौ पठितारः पठ व्य
क्तायां वाचि श्वस्तनी परस्मै तातारौ तारस् इडागमः

नाम्नां स्वसंज्ञाभिः कालविशेषः ता
सां परोक्षादीनां विभक्तीनां याः स्वा आत्मीयाः संज्ञाः ता
सां याभिः परोक्षत्वादिविशेषणेन युक्ते काले परोक्षादि
या विभक्तयो भवन्ति अक्षेभ्य इन्द्रियेभ्यो यत्परम् त
त्परोक्षम् तथा विधे तीते काले परोक्षा दिदंदहा ।
हः दह भस्मीकरणे परोक्षा अट् टकारश्चाकारा
द्वावित्यर्थः चण्परोक्षाचेक्रीयितसनन्तेषु इति द्वि
अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमवशेष्यम् असंयोगेति दीर्घः ।
ह्यः अनद्यतने काले ह्यस्तनी ह्यः पापमहरत् ह्य
स्तनी दि अद्यतन्यादि अत्विर् गुणः अद्यतनी अनीत ॥

सामान्येस्मर्यतेनातीतविशेषेऽकार्षीत् अहार्षीत् ।
कृञ् हृञ् अद्यतनीदि अहार्षीत्यादिः सिजद्यतन्यामिति
सिच् इकारचकारौ सिचिपरस्मैपदस्थौ सिचइतीईट् सिचि-
परस्मैस्वरान्तानामितिवृद्धिः यत्रक्रियायाअतिपत्तिरनि-
ष्पत्तिस्तथाविधेतीते कालेक्रियातिपत्तिर्यथा अभोक्ष्यत
भवान्हेतेनसहृयदिमत्समीपे आसिष्यत अजपालनाभ्य-
वहारयोः क्रियातिपत्तिः आत्मनेस्यत अहास्यादिः नामिनश्चो-
पधायालघोरितिगुणः चवर्गस्यकिरसवर्णेइतिजस्यकः ।
आसउपवेशने स्यत अहास्यादिः इडागमः आशीर्लिङ्के ।
भविष्यतिकालेआशीः भूयात् भूसत्तायां आशीर्यात्
स्थः यस्तादिभविष्यतिकालेश्वस्तनी कर्ता कृञ् श्वस्तनी
तागुणः अध्येताइङ् अध्ययने ङकारश्चात्मनेपदार्थः
श्वस्तनी आत्मनेपदेता अधिपूर्वः नाम्यन्तयोरितिगुणः

प्रयोगतश्च प्रयोगः शिष्टप्रयोगः तस्मा-
द्धातोः वर्तमानादीनांविभक्तीनांकालविशेषोभवति
यस्मिन्कालेवर्तमानाद्याविभक्तयोविहितास्ततोन्यत्रा-
पिभवतीत्यर्थः यावद्भुङ्क्ते पुराभुङ्क्तेअयंभोक्ष्यतेइत्यर्थः भु-
जपालनाभ्यवहारयोः वर्तमानाते स्वराद्रुधादेः परोना
शाद्धः तस्यरुधादेर्विकरणान्नलोपः चवर्गस्यकिरसवर्णे
इतिनस्यङः **पञ्चम्यनुमतौ** अनुमतिरभ्युपा-
गमः अनुमतावर्थेधातोः पञ्चमीभवति पवमस्तुप-
ठेङ्कुरु अनुमस्तुवि पञ्चमीत अवि अदादेर्लुग्विकरणस्य
कृञ् पञ्चमीपरस्मैपदमध्यमपुरुषैकवचनेहि तना-

देशः करोतेरिति गुणः अस्योकारः सार्वधातुके गुणो इ
स्वत्वम् उकाराच्चेति हिलोपः तद्धिश्येन योगविभागो
गम्यमानार्थोपदेशानामनुक्रमः जीवताद्भवान् जी
वतुभवान् जीवतात् त्वं जीवत्वं जीवप्राणधारणे
पञ्चमीतातङ्हि वक्तव्यसदेशानाम् तकारेणातका
रेणार्थः अन्वि देवकारादर्हन्तेरितिहिलोपः अका
रउच्चारणार्थः समर्थनाशिषश्च स
मर्थनायामाशिषि च वर्तमानाद्धातोः पञ्चमी भ
वति पौरुषाक्षेकर्मण्यध्यवसायः समर्थना अ
प्राप्तस्येष्टस्य प्राप्तुमिच्छा आशीः सम्बुद्धमापिपि
वानि पर्वतमपि शिरसा धारयाणि पापानि पञ्च
मीपरस्मैपदोत्तमपुरुषैकवचने आनि अन्वि पः
पिबः तिपिवादेशः ध्रङ् अवस्थाने ध्रियमाणाय श
मुञ्जेयान्तोऽस्त्वदेता विनीन् नकार इति लिङ्गसेत्यर्थः
अस्योपधेति वृद्धिः पञ्चमी आनि अन्वि कारितस्य
णगतः आशिषि च तुव्विपि चिरं जीवतु चिरं नन्दतु जी
वप्राणधारणे टुनदि समृद्धौ इदाहः द्वित्वबन्धादणु
रित्यर्थः रकारेणेकारागमार्थः अनिदनुबन्धाना
मन्यमोरनिटि ङ्कलोपः इति ज्ञापकान्नकारागमः पञ्च
मीतु अन्वि विध्यादिषु सप्तमी च वि
ध्यादिषु धातोः पञ्चमी भवति सप्तमी च वि
धिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनाप्रेति वि
ध्यादयः स्वजापूर्वकं कर्मण्यभ्यर्थनमधीष्टे संप्र

क्रोविचारः प्रार्थनायाञ्च विधेलावत् यावज्जीवमग्नि
होत्रं जुहुयात् सायंप्रातः सन्ध्यामुपासीत इदानादान।
योः सप्तमीयात् अन्वि जुहोत्यादेश्चेतिलक् जुहोत्या
दीनां सार्वधातुके इति द्विर्वचनः सप्तम्यां चेति गुणाभावः
आसउपवेशने सप्तमी ईत अन्वि अदादेर्लुक् निमन्त्र
णे इहभुङ्क्ष्वभवान् भुञ्जीतवा भुञ्जयात्वा व्यवहार।
योः पञ्चमीताम् सप्तमीईत स्वाद्युपादेः परोनशाङ्गः
तस्य रूपादेर्विकरणान्तलोपः वर्गे वर्गान्तः आमन्त्र
णे आगच्छतु भवान् आगच्छेद्वा गम्लृगतौ आङ्पू
र्वः पञ्चमीतु सप्तमीयात् अन्वि गमिष्ठुयमां छः।
तिमस्य छः तस्य द्विर्भावः अतोऽपि प्रथमः इति छस्य च
पाघ्राहस्य च सप्तम्या इति पाघ्राहस्य इत्वम् अधीष्टे मा
णवकस्तु पनयतां भवान् उपनयेत वा णीञ् प्रापणे
णोनः इति णस्य नः नाम्यन्तयोरिति गुणः संप्रश्ने किंवा
करणमध्यै उत च्छन्दोऽधीयीय वा इङ् अध्ययने अ
धिपूर्वः पञ्चमीये सप्तमीईय अन्विलक् गुणः सम।
न्यासवसादाविवर्णोऽवर्णान्तस्य धातोरियुवाविति इयादे
शः प्रार्थनायां कन्यां प्रयच्छतु भवान् प्रयच्छेद्वा दाण्
दाने णकारो दाणो यच्छ इत्यर्थः प्रपूर्वः पञ्चमीतु स।
प्तमीयात् अन्वि दाणो यच्छः पाघ्राहस्य च सप्तम्या इति
इत्वम् **क्रियासमभिहारे सर्वकालेषु म**
ध्यमैकवचने पञ्चम्याः पौनःपुन्यं भृशा
र्थोवा क्रियासमभिहारः क्रियासमभिहारे वर्तमाना

धातोः सर्वकालेष्वतीतवर्तमानभविष्यत्सु पञ्चम्याः
सम्बन्धिनो मध्यमपुरुषस्यैकवचनं भवति लुनीहि लु
नीहीत्येव लुनाति लुनीतः लुनन्ति प्रथमतावत्स्मा
वलाविषम् इमे अलाविषु लुनीहि लुनीहीत्येव अयं
लविष्यति इमौ लविष्यतः इमे लविष्यन्ति लूञ् छेद
ने र्यक्रादेः प्वादीनां ह्रस्वः उभयेषामीकारो व्यञ्जना
दावदः इत्याकारस्य ईत्वम् गोचाभीक्ष्ण्ये द्विःपदमि
ति लुनीहि इत्यस्य द्विर्वचनम् अन्तिप्रत्यये क्र्यादीनां
विकरणस्य इत्यालोपः अद्यतन्यां सिच् सिच इति ईट् इ
डागमः सिचि परस्मै स्वरान्तानामिति वृद्धिः इटश्चेटी
तिसिज्लोपः तवर्गस्य षटवर्गाट्टवर्ग इति नस्य टः अ
नउस्तुणः **मायोगेऽद्यतनी** माशब्देन
योगे सति धातोरद्यतनी भवति मा कार्षीत् मा हार्षी
त् पूर्वं साधितं न मामास्मयोगे इत्यडागादिनिषेधः

मास्मयोगे ह्यस्तनी च मास्मशब्देन।
योगे सति धातोर्ह्यस्तनी भवति ह्यस्तनी च मास्म का
र्षीत् मास्म करोत् **वर्तमाना ति तस् अ
न्ति सि थस् थ मि वस् मस् ते आते अन्ते
से आथे ध्वे ए वहे महे** त्यादयो वर्तमाना
संज्ञा भवन्ति वर्तमानासंज्ञायाः प्रयोजनम् संप्रति
वर्तमाने त्यादिषु पचति पचतः पचन्ति पचसि पच
थः पचथ पचामि पचावः पचामः पचते पचेते प
चन्ते पचसे पचेथे पचध्वे पचे पचावहे पचामहे प

तुवादयः असन्ध्यक्षरलोपः अस्यवमोर्दीर्घः याते अ
थे इति चेत्याकारस्य इत्वम् सप्तमी यात् या
ताम् युस् यास् यातम् यात याम् याव ।
याम ईत ईयाताम् ईरन् ईथास् ईयाथा
म् ईध्वम् ईय ईवहि ईमहि यादादयः स
प्तमीसंज्ञा भवन्ति सप्तमीसंज्ञाया कार्यप्रयोजनम् विध्या
दिषु सप्तमी चेत्यादिषु पचेत् पचेताम् पचेयुः पचेः प
चेतम् पचेत पचेयम् पचेव पचेम पचेत पचेयाता
म् पचेरन् पचेथाः पचेयाथाम् पचेध्वम् पचेय पचे
वहि पचेमहि पच् यादादयः अन्ति याशब्दस्य च सप्त
म्या इति याशब्दस्य इत्वम् यामुसोरियमिसुसाविति या
मिसुस्य इयमादेशः युस् इस्य इयुसादेशः
पञ्चमी तु ताम् अन्तु हि तम् त आनि आ
व आम ताम् आताम् अन्ताम् स्व आथाम्
ध्वम् ऐ आवहै आमहै तादयः पञ्चमीसं
ज्ञा भवन्ति पञ्चमीसंज्ञाया कार्यप्रयोजनम् पञ्चम्यत्रा
म तावित्यादिषु पचतु पचताम् पचन्तु पच पचत
म् पचत पचानि पचाव पचाम पचताम् पचेताम्
पचन्ताम् पचस्व पचेथाम् पचध्वम् पचै पचावहै
पचामहै पच् तादयः अन्ति असन्ध्यक्षरलोपः हेर
कारादहन्तेरिति हिलोपः आदाताम् आथा मादेरिति ।
आताम् आथामित्येतयोराकारस्य इत्वम् ह्य
स्तनी दि ताम् अन् सि तम् त अम् व म ते

आताम् अन्त थास् आथाम् ध्वम् इ वहि
महि ॥ यादयो ह्यस्तनीसंज्ञा भवन्ति ह्यस्तनीसं
ज्ञया कप्रयोजनम् माङ्स्मयोगे ह्यस्तनी चेत्यादिषु अ
पचत् अपचताम् अपचन् अपचः अपचतम् अप
चत अपचम् अपचाव अपचाम अपचत अपचेताम्
अपचन्त अपचथाः अपचेथाम् अपचध्वम् अपचे ।
अपचावहि अपचामहि एवं यादयः इकारोच्चारणा
हिंसादिरित्यर्थः पदान्ते धटोऽघम इति दस्यतः रसका
रयोर्विसर्गः अडागमादिः अन्ति असन्ध्यक्षरलोपः आ
दादागमाधामाहेरिः अस्य वमोर्दीर्घः ॥ एवमेवा
द्यतनी एवमेव यादयः दि ताम् अन् सि ।
तम् त अम् वम् म त आताम् अन्त थास् ।
आथाम् ध्वम् इ वहि महि ॥ अद्यतनीसं ।
ज्ञा भवन्ति अद्यतनीसंज्ञयाकप्रयोजनम् माङ्योगे ।
द्यतनीत्यादिषु अपाक्षीत् अपाक्ताम् अपाक्षुः अ
पाक्षीः अपाक्तम् अपाक्त अपाक्षम् अपाक्ष्व अपाक्ष्म
अपक्त अपक्षाताम् अपक्षत अपक्थाः अपक्षाथा
म् अपग्ध्वम् अपक्षि अपक्ष्वहि अपक्ष्महि एवं या
दयः अडागमादिः सिजद्यतन्याम् इकारचकारौ सिचि
परस्मैपदार्थौ अस्य च दीर्घः दिस्योः सिच इतीट् टका
रष्टो टीत्यर्थः तकारथकारधकारेषु धुट्सु धुटो ।
लिसिज्लोपः अन उस् सिजभ्यस्तविदादिभ्योऽभुवः आत्मा ।
नेचानकारादित्वन्तःस्यस्य नलोपः धुटि च वर्गे स्यात्कि

रसवर्णौ पकारेश्वरोत्तमौ यथास्वमर्थ इति कस्य गाः

परोक्षा अट् अतुस् उस् थल् अथुस् अ अट् व म ए आते इरे से आथे ध्वे ए वहे महे

अडादयः परोक्षासंज्ञा भवन्ति परोक्षासंज्ञायाः प्रयोजनम् चण्परोक्षेत्यादिषु पपाच पेचतुः पेचुः पेचिथ वा पपक्थ पेचथुः पेच पपाच वा पपच पेचिव पेचिम पेचे पेचाते पेचिरे पेचिषे पेचाथे पेचिध्वे पेचे पेचिवहे पेचिमहे पच् अडादयः टकार आकारादृटौ इत्यर्थः थलोऽलकारः थलि च सेटीत्यर्थः चण्परोक्षेति द्विर्वचनम् अभ्यासस्यादिर्व्यञ्जनमवशेष्यमिति च लोपः अस्योपधायाः पधायादीर्घः उत्तमपुरुषैकवचने अटि णलुत्तमो वेति नत्वान्तरङ्गा उपधादीर्घः अस्यैकव्यञ्जनमध्येऽनादेशादेः परोक्षायामिति धातोरकारस्य एत्वे अभ्यासस्य लोपः थलि परे उपदेशेऽत्वत इति नत्वान्तरङ्गादिट् थलि च सेटीति एत्वाभ्यासलोपौ

श्वस्तनी ता तारौ तारस् तासि तास्थस् तास्थ तासि तास्वस् तास्मस् ता तारौ तारस् तासे तासाथे ताध्वे ताहे तास्वहे तास्महे।

तादयः श्वस्तनीसंज्ञा भवन्ति श्वस्तनीसंज्ञायाः प्रयोजनम् भविष्यति भविष्यन्त्याशीःश्वस्तन्य इत्यादिषु पक्ता पक्तारौ पक्तारः पक्तासि पक्तास्थः पक्तास्थ पक्तास्मि पक्तास्वः पक्तास्मः पक्ता पक्तारौ पक्तारः पक्तासे पक्तासाथे पक्ताध्वे पक्ताहे पक्तास्वहे प

ष्यामहे पचु तादयः चवर्गस्य किः आशीर्यात् या
स्ताम् यासुः यास् यास्तम् यास्त यासम्
यास्व यास्म सीष्ट सीयास्ताम् सीरन् सी
ष्ठाः सीयास्थाम् सीध्वम् सीय सीवहि।
सीमहि यादादयः आशीःसंज्ञाभवन्ति आ
शीःसंज्ञयाकप्रयोजनं भविष्यति भविष्यन्त्याशीःस्व
स्त्यस्त्वित्यादिषु पच्यात् पच्यास्ताम् पच्यासुः पच्याः।
पच्यास्तम् पच्यास्त पच्यासम् पच्यास्व पच्यास्म प
क्षीष्ट पक्षीयास्ताम् पक्षीरन् पक्षीष्ठाः पक्षीयास्था
म् पक्षीध्वम् पक्षीय पक्षीवहि पक्षीमहि पचु या
दादयः चवर्गस्य किरसवर्णो घञम् स्यसे
हितानित्यादीनिभविष्यन्ती स्यति स्यत
स्स्यन्ति स्यसि स्यथस् स्यथ स्यामि स्या
वस् स्यामस् स्यते स्येते स्यन्ते स्यसे स्येथे।
स्यध्वे स्ये स्यावहे स्यामहे स्यसंहितानि
त्यादीनिभविष्यन्तीसंज्ञानिभवन्ति भविष्यन्तीसंज्ञ
याकप्रयोजनं भविष्यतिभविष्यन्त्याशीःस्वस्त्य इ
त्यादिषु पक्ष्यति पक्ष्यतः पक्ष्यन्ति पक्ष्यसि पक्ष्यथः
पक्ष्यथ पक्ष्यामि पक्ष्यावः पक्ष्यामः पक्ष्यते पक्ष्येते।
पक्ष्यन्ते पक्ष्यसे पक्ष्येथे पक्ष्यध्वे पक्ष्ये पक्ष्यावहे प
क्ष्यामहे पचु स्यत्यादयः चवर्गस्य किः घञम्
स्यादीनिक्रियातिपत्तिः स्य त् स्यताम् स्यन्
स्यस् स्यतम् स्यत स्यम् स्याव स्याम स्यत

स्येतां स्यन्त स्यथाः स्येथाम् स्यध्वम् स्ये ।
स्यावहि स्यामहि   स्यसंहितानि स्यादीनि क्रि-
यातिपत्तिसंज्ञानि भवन्ति क्रियातिपत्तिसंज्ञया
क्व प्रयोजनम् अड्धात्वादिर्ह्यस्तन्यद्यतनीक्रियाति-
पत्तिष्वित्यादिषु अपक्ष्यत् अपक्ष्यताम् अपक्ष्यन्
अपक्ष्यः अपक्ष्यतम् अपक्ष्यत अपक्ष्यम् अपक्ष्याव ।
अपक्ष्याम अपक्ष्यत अपक्ष्येताम् अपक्ष्यन्त अपक्ष्य-
थाः अपक्ष्येथाम् अपक्ष्यध्वम् अपक्ष्ये अपक्ष्यावहि ।
अपक्ष्यामहि अड्धात्वादिः षत्वम्   षडाद्याः
सार्वधातुकम्   षण्णामद्यतन्यादीनामाद्या
वर्तमाना सप्तमी पञ्चमी ह्यस्तन्यः सार्वधातुकसं-
ज्ञा भवन्ति सार्वधातुकसंज्ञया क्व प्रयोजनम् जुहो-
त्यादीनां सार्वधातुके इत्यादिषु जुहोति जुहुयात् जु-
होतु अजुहोत् हु दानादानयोः वर्तमानाति सप्तमीया-
त् पञ्चमी तु ह्यस्तनी दि अति जुहोत्यादेश्चेति लक ।
जुहोत्यादीनां सार्वधातुके इति द्वित्वं होजः नाम्यन्तयो-
रिति गुणः   इति लघुवृत्त्याख्याने प्रकर-
णे परस्मैपादः प्रथमः १   प्रत्ययः परः
परिभाषेयम् इह ये केचिदुक्ता वक्ष्यमाणाश्च प्रत्ययाः
ते प्रकृतेः परो भवन्तीति परिभाष्यते औपगवः अजा ।
कुमारी पचति पचेत् कुम्भकारः उपगोरपत्यम् वा-
ऽपत्ये णः णकारो वृद्ध्यर्थः वृद्धिरादौ सणे अजाद्य-
तष्टाप् वयसि प्रथमे इति ईप्रत्ययः ईकारो हीक

तेभ्योण्यः ति यात् अपि कृत् ऊष्मपूर्वः कर्मण्यण्

गुप्तिज्किझ्यः सन् गुपगोपने तिजनि।
शाने कितनिवासे एभ्यः सन्प्रत्ययो भवति जुगुप्सते।
तितिक्षते चिकित्सते अनेन सन् नकारः सन्प्रत्ययस्य।
र्थः चपरोहेति द्वित्वं अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमव।
शेषम् कवर्गस्यचवर्गः षत्वम् तथा तवइतिधातो।
संज्ञायां सत्यां वर्तमाना ते अपि अमन्त्यस्य लोपः गु
णोनिन्दायां तिचः क्षमायाम् कितोव्याधिप्रतीकारेस
त्विच्छते **मानबधदान्शान्भ्योदीर्घश्चाभ्यासस्य**
मानपूजायां वधबन्धने दानखण्डने शानतेजने एभ्यः सन्प्रत्ययो
भवति अभ्यासस्यच दीर्घः मानेविचारार्थे मान्सिष्यते।
धातोर्भ्यः स्वार्थे मीमांसते बीभत्सते दीदांसते शी
शांसते सन् द्वित्वं अनादिव्यञ्जनलोपः सन्यवर्णस्ये
तिइत्वम् तृतीयादेर्घढधभान्तस्यधातोरादिचतुर्थ
त्वस्पोरिति बस्यभः अनेनाभ्यासस्य दीर्घः मनोरनु
स्वारोधुटिइत्यनुस्वारः अघोषेप्रथमोऽशिटइतिप
स्वतः **धातोर्वाकर्मणस्समानकर्तृ**
कादिच्छायां (?)

तिनैककर्तृकात् तुमन्तोयोधातुरि
च्छते यत्कर्मतेन सहैककर्तृकस्तस्माद्वा सन्भवति।
भोक्तुमिच्छति बुभुक्षते भुजपालनाभ्यवहारयोः।
भोक्तुमिच्छतीतिवाक्ये कृते इच्छार्थेषुएककर्तृकेषु
तुम् नामिनश्चोपधाया लघोरित्युपधागुणः चव
र्गस्यकिरसवर्णे इतिजस्यकः सन् सनान्तानोमनी

तिन्नापकात्तमोनिवृत्तिः तस्मिन्निवृत्ते निमित्ताभा
वे नैमित्तिकस्याप्यभाव इति गुणादिकार्यमपि निवर्त
ते भूज स इति स्थिते चपयोर्द्वेति द्वित्वं द्वितीय चो
तृर्थयोरिति भस्य बः चवर्गस्य किः षत्वम् पूर्ववत्स
त्वन्नादिति वर्तमानात्मनोपदे ते अस्ति असत्यन्तरलो
पः पक्षे भोक्तुमिच्छतीति वाक्यमपि भवति ना

म्न आत्मेच्छायां यिन् नाम्नः कर्मण आत्मेच्छा
यां गम्यमानायां यिन्भवति पुत्रमिच्छत्यात्मनः पु
त्रीयति पटीयति अनेन यिन् इकारनकारौ यि
न्ववर्णस्येत्यर्थौ यिन्ववर्णस्येति ईत्वम् नेधातवा
इति धातुसंज्ञायां वर्तमानाति अस्ति **काम्यच**

नाम्नः कर्मण आत्मेच्छायां गम्यमानायां का
म्यप्रत्ययो भवति चकारात्पूर्वेण यिन् च पुत्रमि
च्छत्यात्मनः पुत्रकाम्यति पक्षे पुत्रीयति **उ
पमानादाचारे** उपमानात्कर्मण आचा
रार्थे वा यिन्भवति अपुत्रं पुत्रमिवाचरति पुत्री
यति अरथं रथमिवाचरति रथीयति **क
र्तुर्यिः सलोपश्च** उपमानात्कर्तुराचा
रेर्थे वा आयिर्भवति सकारस्य च वा लोपः काकः श्ये
न इवाचरति श्येनायते वृषलो ब्राह्मण इवाचरति
ब्राह्मणायते उदकं पय इवाचरति पयायते पयः
स्यते अनेन वा सलोपः नामिव्यञ्जनान्नादाये गा
द्दे इति आलोपः इकार आयन्नाच्छेत्यर्थः ३।

स्कारितं च धात्वर्थे नाम्नः कर्मणो धात्वर्थेऽभि-
धेये इन् भवति स च कारितसंज्ञः मुण्डं करोति मुण्ड-
यति मिश्रयति लवणयति अनेन इन् नकारः इति लिङ्गस्याने-
काक्षरस्यार्थः इति लिङ्गस्यानेकाक्षरस्यान्त्यस्वरादेर्लोपः
कारितस्य गुणः **धातोश्च हेतौ** हेतावर्थे धातोरि-
न् भवति स च कारितसंज्ञः कारयति पाठयति डुकृञ् करणे पठ व्य-
क्तायां वाचि कर्तेर्नेष्यन्त्यर्थे पठन्तेऽन्ये अस्य प्रयोजकत्वादि इ-
वर्तमाना ति अन्ति आगतः **चुरादेश्च** चुरादेर्ग-
णात् इन् भवति स च कारितसंज्ञः चोरयति चिन्तयति
लक्षयति स्पृहयति चुर स्तेये चिति स्मृत्याम् लक्ष दर्श-
नाङ्कनयोः स्पृह ईप्सायाम् अनेन इन् अस्य च लोपः ।
नामिनश्चोपधाया लघोरिति गुणः अनिदनुबन्धाना-
मगुणेऽनुषङ्गलोप इति ज्ञापकान्नकारागमः ३

इनि लिङ्गस्यानेकाक्षरस्यान्त्यस्वरादेर्लोपः
अनेकाक्षरस्यानेकस्वरस्य लिङ्गस्यान्त्यस्वरादे-
र्लोपो भवति इनि परे पटुमाचष्टे पटयति मिश्रयति
लवणयति प्राक्साधितम् **इष्ठवदृतो ला-
रोऽव्यञ्जनादेः** व्यञ्जनादेर्लिङ्गस्य ऋकारस्य र-
कारादेशो भवति पृथुमाचष्टे प्रथयति मृदुमाचष्टे
म्रदयति भृशमाचष्टे भ्रशयति कृशमाचष्टे क्रश-
यति परिवृढमाचष्टे परिव्रढयति अनेन रादेशः
**धातोरेकस्वराद्यशब्दश्चेक्रीयितं क्रियास-
मभिहारे** धातोः अनेकस्वरात् यो वा क्रियासमभि-

हारः क्रियासमभिहारे वर्त्तमानाद्धातोरेकस्वराद्धला
नादेर्यङाद्यागमो भवति यच्चेक्रीयितसंज्ञः पुनः
पुनर्यजति अत्यर्थं वा यायज्यते पुनः पुनर्ज्वलति अ
त्यर्थं वा जाज्वल्यते पुनः पुनः करोत्यत्यर्थं वा चेक्रीय
ते यजदेवतापूजासङ्गतिकरणदानेषु ज्वलदीप्तौ
डुकृञ्करणे अनेन यङ् आङ्ः चण्परोक्षेति द्वित्वं दी
र्घोनागमान्तस्येति दीर्घः कृञः अदन्त ईदन्तस्येक्रीयित
इतीकारागमः रत्वम् चेक्रीयितान्तात् क्रीड्ढित्वं यथा
चेक्रीयितः इत्यभ्यासस्य गुणः आत्मनेपदं ते गु

पूधूपविच्छिपणिपनेरायः गुपरक्षणे धू
पसन्तापे विच्छगतौ पणव्यवहारे स्तुतौ च पन च प
भ्य आयप्रत्ययो भवति गोपायति धूपायति विच्छा
यति पणायति पनायते अनेन आयः **ते धात
वः** तेसनादिप्रत्ययान्ताः समुदायाः धातुसंज्ञा भ
वन्ति जुगुप्सते गुप्तिज्किद्भ्यः सन् पुत्रीयति नामधातो
श्छायोयित् शुभकाम्यति काम्यचेति काम्यः पोनाय
ते कर्त्तुराचिः सलोपश्चेति आचिः **चकास्कास्
प्रत्ययान्तेभ्य आम्परोक्षायाम्** चकास्दी
प्तौ कास्शब्दकुत्सायाम् प्रत्ययान्तेभ्यश्च समुदायेभ्यः
परोक्षायां परस्य आम् भवति चकासांचकार कासांच
क्रे परोक्षा अट्य् अनेन आम् आमः कृञनुप्रयुज्यते इ
ति आमन्तात्परः कृञ् कृञश्च परोक्षेति द्वित्वं चका
रस्यावर्णस्य कवर्गस्य चवर्गः अस्योपधेति अकारस्या

वृद्धिः पक्षद्वयेऽरत्वम् प्रत्ययान्तेभ्यः जुगुप्सांचक्रे पु-
त्रीयांचकार पुत्रमात्मन इच्छतीति वाक्यम् एवं पुत्र-
काम्यांचकार श्येनयांचक्रे श्येन इवाचचार कण्डूया-
यिंचिति आदिः **नाम्यादेर्गुरुमतोऽनृच्छः**
नाम्यादिर्यो गुरुमान्धातुस्तस्मात्परोक्षायामाम्भ-
वति अनृच्छः ऋच्छ इन्द्रियप्रलयमूर्ति भावयो-
रित्येनेन वर्जयित्वा ईहांचक्रे ईक्षांचक्रे ईह चेष्टाया-
म् ईक्ष दर्शनाङ्कनयोः उञ्छांचकार उञ्छ आर्जवे सं-
योगे गुरु इति सकारस्य गुरुत्वम् अनृच्छ इति किम्।
आनर्च्छ ऋच्छ् अट् द्वित्वं अकारस्य वर्णस्य अस्या-
देः सवर्णे इति दीर्घः अकारो हेति नागमः ऋच्छ ऋत इ-
ति धातु ऋकारस्य गुणः **आसिदयिपलायिदरिद्रा-
भ्यश्च** आस उपवेशने दय दानगति रक्षासु
अय गतौ दरिद्रा दुर्गतौ एभ्यः परोक्षायामाम् भा-
वति आसांचक्रे दयांचक्रे पलायांचक्रे दरिद्रांचकार
अय गतौ परा पूर्वः उपसर्गस्यायताविति रस्य लत्वम् शेषं
पूर्ववत् **उषविदजागृभ्यो वा** उष दाहे।
विद ज्ञाने जागृ निद्राक्षये एभ्यः परोक्षायामाम् भ-
वति ओषांचकार विदांचकार जागरांचकार आ-
मि विदेर्वेति गुणाभावः पक्षे उवोष विवेद जजागा-
र अट् द्वित्वे उपधागुणः अभ्यासस्यासवर्णे इत्यभ्या-
सस्य उवृजागर्तेः अस्योपधेति वृद्धिः अभ्यासस्य ह्र-
स्वः **भीह्रीभृहुवां सार्वधातुकवच्च** ।

ञिभीभये ञिकारोऽनुबन्धमतिबुद्धीत्यर्थः ह्रील
ज्जायाम् डुभृञ्धारणपोषणयोः डुधाञ्हाङ्गत्याद्विम
केननिर्देशात्तेइत्यर्थः डुदानादानयोः पर्योपरोक्षायांवा
आम्भवति सचसार्वधातुकवत् सार्वधातुकेपरेया
त्कार्यमुक्तम् अस्मन्प्रत्ययेपितङ्भवतीत्यर्थः बिभा
यांचकार जिह्रयांचकार बिभरांचकार जुहवां
चकार अर् अनेन आम् श्लौ भीह्रीभृह्वोदस्येतिलु
क् जुहोत्यादीनामितिद्वित्वे ह्रस्वः द्वितीयचतुर्थ
योरितिभस्यबः ह्रोजः ऋतोभ्यासस्य अकार ऋ
वर्णस्य तस्य ऋहाऽऽदाशाउणामिदितिइत्वम् नाम्यन्तयो
रितिगुणः कृञनुप्रयोगादि ज्ञापवत् पदे बिभय जि
ह्राय बभार जुहाव अर् अस्योपधेतिवृद्धिः आ
मः कृञनुप्रयुज्यते आमन्तस्य धातोः कृञ्।
अनुप्रयुज्यते पश्चात्प्रयुज्यतेइत्यर्थः उदाहरणानि
प्रागुक्तानि अस्भुवौचपरस्मै आमन्तस्य स
मुदायस्य अस्भुवि भूसत्तायामित्येतौ धातूचप
रप्रयुज्यते आत्मनेपदस्यपरस्मैपदादेशश्चभवति।
ईक्षामास ईक्षांबभूव ईक्षदर्शनाङ्कनयोः परोक्षा प
नाम्यादेर्गुरुमतोऽनृच्छ इत्याम् अनेनास्भुवौरनुप्रयो
गः पश्चात्प्रत्ययस्याकारादेशः द्वित्वे असेरभ्यासस्यअस्यादेः स
र्वत्रेतिदीर्घः भुवोरभ्यासस्यह्रस्वः भवतेरभ्यासोकारस्य
अकारः द्वितीयचतुर्थयोरितिभस्यबः भुवोवोन्तः
इतिवकारागमः सिजद्यतन्याम् पा

तोः सिच् भवति अद्यतन्यां परतः अकार्षीत् अहार्षी
त् अचैषीत् अनैषीत् क्रम् लम् चिन्त्चयेणीन् प्रा
पणे णोनः अद्यतनीदि सिच् सिच इतिईट् सिचिपर
स्मै इतिवृद्धिः अहावादिः षत्वम् अभैत्सीत् अच्छै
त्सीत् भिदिर् विदारणे छिदिर् द्वैधीकरणे इकार
रेफाद्यनपदन्त्वन्योविकल्पेनाणीयो सिच् अञ्जना
ना नामनिटामितिङपधावृद्धिः अयोषश्चपिटामि
तिदस्यतः अकृत अहृत अद्यतन्यात्मनेपदे न सि
च् नस्य कृस्वाद्धानिट इतिलोपः कृतोवृद्धृग्रहणीड
भावः सक्सानिटः शिडन्तान्नाम्युपधा।
ददृशः अनिटः शिडन्तात् नाम्युपधात् अद
शः दृशिवर्जितात् धातोः सक् भवति अद्यतन्यां प
रतः सिचोबाधः अदिक्षत् अलिक्षत् अघुक्षत् वि
शप्रवेशने त्विषदीप्तौ इकश्चूरणे अद्यतनीदि अ
हावादिः सक्णाकारेणाकारेति ग्रणाभावार्थः।
स्तीयार्थे हृथभान्तस्यानिटस्यपः षढोःकःसे इतिष
स्यकः अयोषश्चपिटामितिषस्यकः षत्वम् अनि
ट इतिकिम् अकोषीत् कुषनिष्कर्षे इति सिच् इट् ईट्।
इटएवेटीति सिच्लोपः नाम्निनसोपधायाइतिग्रुणः शि
डन्तादितिकिम् अभैत्सीत् भिदिर् विदारणे नाम्यु
पधादितिकिम् अघासीत् घस्लृ भक्षीकरणे अद्यत
नीदि अहावादिः सिच् ईट् असस्य दीर्घः नाम्युपधादी
र्घः वादेर्घः तृतीयादेर्घढधभान्तस्यानिटस्यपः अदो

हेष्वशिटामिति च सकः अदृश इति किम् अद्राक्षीत् ह
श्लिष् श्लेषणे अद्यतनी दि सिच् ईट् सृजिदृशोरागमो
कारः स्वकारात्परोऽकारागमः रत्वम् अस्य च दीर्घः छ
शोःषेति षत्वम् षढोः कः से इति कत्वम् अहात्वादिः

श्रिद्रुस्रुकमिकारितान्तेभ्यश्चण्कर्त।
रि

श्रिञ् सेवायां द्रु गतौ स्रु गतौ कमु कान्तौ प
भ्यो धातुभ्यः कारितान्तेभ्यश्च चण् भवति कर्तृवाचि
न्यामद्यतन्यां परतः अशि श्रियत् अदुद्रुवत् असुस्रु
वत् अद्यतनी दि अनेन चण् चकारः स्वापेक्षाणीत्या
र्थः णकारो न णकारेत्यर्थः चण्परोक्षेति द्विर्वं स्वरा
दाविवर्णोवर्णान्तस्य धातोरियुवाविति इय् उव् अचा
कमत् कमु कान्तौ उकार उदनुबन्धहृद्धिं शामित्या
र्थः ङदादित्वादात्मनेपदम् न चण् कम् द्विर्व
अनादिव्यञ्जनलोपः कवर्गस्य चवर्गः कारितान्तेभ्यः
अचीकरत् अजीहरत् अपीपचत् अपीपठत् कृञ्।
हृञ् पच् पठ् ऊर्वन्तेषामृङ्क्ष एवं हरन्ते पचन्ते पठन्ते
धातोश्च हेतौ इति इन् अस्योपधेति हादिदीर्घौ दि चा
ण् कारितलोपः इति कृतेऽस्थानिवदिति वचनात् कृ
हृ पच् पठ् द्विर्वं अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमवशेष्यमि
त्यनादिव्यञ्जनलोपः ऋकारस्य अवर्णस्य कवर्गस्य च
वर्गः ह्रो जः इस्समानलोपोपधाया ह्रस्वश्चणि सप
धाह्रस्वः अलोपे समानस्य सन्वल्लघुनि चण्परे इति।
सन्वद्भावात्सवर्णस्येति इत्वम् दीर्घो लघोः कर्तरि।

ति किम् अकारग्रहणं तं कौटौ देवदत्तेन ऊर्व्वमाशुङ्क्ता
नेनेतिवाक्ये कृते धातोरकारेत्ताविति इत्र वृद्धिः अद्य।
तन्यात्मनेपदप्रथमपुरुषद्विवचनमाताम् अद्य।
तन्यादिः सिच् इकारचकारौ सिचि परस्मात्स्थौ इडाग
मोऽसार्वधातुकस्येति इट् गुणः पूर्वत्वम् अस्
सन्वचिख्यातिलिपिसिचिह्वः अस्यतेपरतो
वचभाषतोरुवोवचिर्वा ख्या अद्यतने चाङिः ख्या।
ख्या लिपउपदेहे सिच क्षरणे ह्वेञ् स्पर्धायां शब्दे च प
भ्यः कर्तरि वाचिस्यामद्यतन्यां परतः अण् भवति णका
रेण णकारेत्यर्थः सिचोबाधः पर्यास्थत पर्यास्थेताम्
पर्यास्थन्त परिपूर्वः अद्यतन्यात्मनेपदप्रथमपुरुषैक
वचनम् त द्विवचनमाताम् बहुवचनमन्त अ
नेन अण् अस्यतेस्थान्त इतिथकारागमः आतामा
थामादेरितिइत्वम् अवर्णस्याकारः अवोचत अवो
चताम् अवोचन् वचभाषतोरुवोवचिर्वा अद्यदि
ताम् अत अनेन अण् अणिवचोरडुपधायाइस्त्रुपधा
याऔत्वम् असन्ध्यक्षरलोपः अद्यतन्यादिः आख्यत् आ
ख्येताम् आख्यन् ख्या अद्यतने चाङिः ख्याञ्वा आङ्पूर्वः
अद्यदिताम् अत अनेन अण् आलोपोऽसार्वधातुक।
स्यालोपः अलिपत् असिचत् आह्वत् लिपउपदेहे
सिचक्षरणे ह्वेञ् स्पर्धायां शब्दे च आङ्पूर्वः अद्यदि अ
नेन अण् अद्यतन्यादिः ह्वेञः सन्ध्यक्षरान्तानामाकारो
विकरणे इत्याकारः तस्याकारलोपः उभा।

द्युताद्ऌकारानुबन्धेभ्यो निसतिशासिभ्यश्च पर-
स्मै पुष पुष्टौ शुष शोषणे तुष प्रीतौ दुष वैकृत्ये श्लिष
आलिङ्गने शक विभाषितो मर्षे ष्विदा गात्रप्रक्षरणे ञिमि-
दा स्नेहने क्रुध कोपे क्षुध बुभुक्षायाम् शुध शौचे षिधु संरा-
द्धौ रध हिंसासंराद्ध्योः णश अदर्शने तृप प्रीणने दृप हर्ष-
मोहनयोः द्रुह जिघांसायाम् मुह वैचित्ये ष्णुह उद्गिरणे ष्णिह
प्रीतौ एते पुषादयः द्युत दीप्तौ श्विता वर्णे ञिमिदा स्नेह-
ने ञिक्ष्विदा स्नेहनमोहनयोः रुच दीप्तावभिप्रीत्यां च घु-
ट परिवर्तने रुट लुठ प्रतिघाते शुभ दीप्तौ क्षुभ सञ्चलने
णभ तुभ हिंसायाम् स्रन्सु ध्वन्सु भ्रन्सु अवस्रंसने ध्वन्सु गतौ
स्रम्भु विश्वासे वृतु वर्तने वृधु वृद्धौ शृधु शब्दकुत्सायाम्
स्यन्दू प्रस्रवणे कृपू सामर्थ्ये एते द्युतादयः एभ्यस्तथा
ऌकारानुबन्धेभ्यः अस्ति सत्ति शास्तिभ्यश्च अङ् भवति अ-
द्यतन्याः परस्मैपदे परे अन्तीति ऋ गतिप्रापणयोः ऋ सृ ग-
ताविति वा शास्तीति शासु अनुशिष्टौ पुषादिभ्य-
श्चावत् अपुषत् अशुषत् अतुषत् दि द्युता-
दिभ्य आत्मनेपदिभ्योऽपि अङ्वा लुङि तिन्त्याद्यः परस्मै-
पदम् अद्युतत् अरुचत् पक्षे अद्योतिष्ट अरोचिष्ट अ-
द्यतन्यां सिचि इट् नामिनश्चोपधायेति गुणः षत्वम् नवतास्येति
तस्य टः ऌकारानुबन्धेभ्यो यथा अगमत् अपमत् अशा-
कत् गम्ऌ गतौ पत्ऌ गतौ शाक्ऌ शक्तौ ऌकार इदर्थः
अशासीत् अनेन अङ् पतेः पप्तिरिति पमादेशः अवचत् अ-
दर्शत् अपादि अनेन अङ् अदेशे स्वस्मन्न्यतन्योरिति

चस्लृआदेशः लृकार इहार्थः आरत् असरत् ऋ सृ अद्य
दि अनेन अण् अलिसर्त्योरणीति अण्: अतो रवर्णस्यका
रः सर्वत्राद्यन्तादिः अशिषत् शासु अनुशिष्टौ अयदि अ
नेन अण् शासेरिदुपधायाश्चाण्व्यञ्जनयोरिति इत्वम् शा
सिवसिघसीनां चेति षत्वम् परस्मा इति किम् अन्वशा
त अनुशिष्टौ अद्यतन्यात्मनेपदप्रथमपुरुषैकवचने :
त सस्मानिट इति सण् णकारेण णकारेत्यर्थः विधृति ।
पूर्वौ अद्यन्तादिः कर्मव्यतिहारे आत्मनेपदं नघ्नोऽक
स इति षत्वकः निमित्तात्प्रत्ययेति सतः सकारस्य षत्व
म् **इजात्मनेपदे प्रथमैकवचने** पद ।
गताविस्यस्मात्कर्तृवाचिन्या अद्यतन्या आत्मनेपदप्रथ
मपुरुषैकवचने परे इच् भवति उदपादि सस्यम् सम
पादि कार्यम् पद गतौ अद्य न अद्यन्तादिः अनेन इच् ।
चकार इचस्तलोप इत्यर्थः अस्योपधेति दीर्घः इचस्तलो
प इति तप्रत्ययलोपः प्रथमैकवचने इति किम् उदपत्थाः
आत्मनेपदमध्यमपुरुषैकवचने थास् सिच् धुटश्च धु
टीति सिचो लोपः अघोषेष्वशिटामिति दस्य तः एकव ।
चने इति किम् उदपत्सातास् उदपत्सत अद्य अन्ताम् ।
अन्त सिच् आत्मने चानकारादिति अन्त इत्यस्य नलोपः ।
अघोषेष्विति दस्य तः **भावकर्मणोश्च** धातो ।
रिच् भवति भावकर्मवाचिन्या अद्यतन्या आत्मनेपदप्र ।
थमपुरुषैकवचने परे भावो धात्वर्थः स एव यत्र क्रिया
कर्म भवति अशायि भवता शयनमकारीत्यर्थः शी

ङ् स्वप्ने अथ त अहाप्त्वादिः अनेनश्च अस्योपधेतिवृद्धिः
इचस्तलोपः कर्मणियथा अकारि अचायि कृपच्च अ
यत अनेनश्च अस्योपधेतिवृद्धिः दीर्घो अहाप्त्वादिः
सार्वधातुके यण् धातोःयण्भवति भा
वकर्मविहितेसार्वधातुकेपरे श्रूयतेभवता शय्यतेभ
वता आसउपवेशने शीङ्स्वप्ने ङकारआत्मनेपदार्थः
वर्त्तमानाते अनेनयण् णकारोनणकारेत्यर्थः शीङः
अयिर्येइति ईकारस्यअयिआदेशः कर्मणियथा क्रिय
तेकटोदेवदत्तेन ह्रियतेभारश्चैत्रेण वर्तमानाते यण्
शिषार्ये इति इकारागमः रत्वम् **अन्विकर।
णःकर्तरि** धातोरन्भवति सचविकरणसंज्ञः।
कर्तृविहितेसार्वधातुकेपरे विकरणसंज्ञयाकप्रयो
जने अनिचविकरणइत्यादिश भवति गच्छति अत्ति भू
सत्तायाम् गम्लृगतौ अदभक्षणे वर्त्तमानाति अनेनअ
न् नकारोऽनिचविकरणइत्यर्थः भवतेरनिचवि।
करणेइतिगुणः गमेःगमिषुयमां छइतिछः तस्यद्वि।
र्भावंस्वरपरच्छकारइतिद्वित्वम् अचोषेप्रथमइतिछस्य
चः अदेरदादेर्लुक अघोषेप्रथमेशिटामितिदस्यतः सार्व।
धातुकेइतिकिम् भविता भूसत्तायाम् श्वस्तनीताइट्।
नाम्यन्तयोरितिगुणः कर्तरीतिकिम् पच्यते पच् ते सा
र्वधातुकेयण् **दिवादेर्यन्** दिवादिगणात् य
न्विकरणोभवति कर्तृविहितेसार्वधातुकेपरे दीव्यति
सीव्यति नृत्यति दिवुक्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तु

तिशुषि क्नुतन्तुसन्ताने ष्टीमगात्रविक्षेपे उकार उदनुबन्ध मुक्त्यर्थामित्यर्थः ईकारोनुडीद्धु ईदनुबन्धेत्यर्थः धात्वादेः षस्सः वर्तमानाति अनेन यन् नकारो यण्णोकार स्येत्यर्थः अनिचविकरणेइतिनियमाद्गुणाभावः नामिनोचोरकुर्छुरोर्व्यञ्जनेइति इकारस्यदीर्घः नुः स्वादेः स्वादेर्गणात् नुविकरणोभवति कर्तृविहिते सार्वधातुकेपरे स्तनोति चिनोति दुनोति षुञ् अभिषवे धात्वादेः षस्सः चिञ्चये टुदुउपतापे दुञ्चाद्यः ट्वनुब न्धादष्टुरित्यर्थः अनेनञः अनिचविकरणेइतिनियमा द्धातोर्गुणाभावः नामन्त्ययोर्धातुविकरणयोर्गुणाइति विकरणस्यगुणः स्तनुतः स्तन्वन्ति द्विवचनत्वयोश्चप रस्मा इतिगुणाभावः नोर्विकरणस्येति वत्वम् सार्वधा तुकेइतिकिम् सोतास्वस्तनीता गुणः कर्तरीतिकिम् देवदत्तेनसूयतेसोमः वर्तमानाते सार्वधातुकेयण ना म्यन्तानांयण्यायीतिदीर्घः कृवः श्नु च कृञ्च वति इत्यस्यकर्तृविहितेसार्वधातुकेपरेनुविकरणोभ वति कृवस्यकृआदेशः कृणोति कृणुयात् कृणोतु अकृणोत् सार्वधातुकेइतिकिम् कोणस्वस्तनी ता गुणः कर्तरीतिकिम् कृयतेशाहः वर्तमानातेयण ना म्यन्तानांयण्यायीतिदीर्घः स्वराद्रुधादेः परो नशब्दः रुधादेर्गणस्यस्वरात्परोनशब्दविकरणो भवति कर्तृविहितेसार्वधातुकेपरे अनोवाचः रुण द्धि रुधिर् आवरणे इकाररेफौअनुपदनुबन्धौविक

श्नेनानर्थौ वर्तमानाति अनेनस्वरात्परोनशब्दः घढ।
धभेभ्यस्तथोर्धोदइतितस्यधः धुटांतृतीयश्चतुर्थेइति
धस्यदः रुणद्धीतिनस्यणः एवं रुन्ध्यात् सप्तमीया
त् रुधादेर्विकरणान्नलोपः वर्गेवर्गान्तइतिणान्तत्वा
धनार्थोनस्यनः रुणद्धु पञ्चमीतु अरुणत् ह्यस्तनी
दि तस्यव्यञ्जनादिस्योरितिलोपः पदान्तेधुटांप्रथमइ
तिधस्यतः अड्धात्वादेः एवं भिनत्ति भिन्द्यात् भिनत्तु
अभिनत् साधनेऽप्येवत् सार्वधातुकेइतिकिम् रो ।
द्धा भेत्ता नामिनश्चोपधायालघोरितिगुणः घढधभे
भ्यस्तथोर्धोदइतितस्यधः धुटांतृतीयश्चतुर्थेइति धस्य
दः तनादेरुः तनादेर्गणादुर्विकरणोभ
वति कर्तृविहितेसार्वधातुकेपरे अनोबाधः तनोति ।
तनुयात् तनोतु अतनोत् तनुविस्तारे अनेनउः सनुधो
चेतियासुत्ययेगुणाभावः नाम्यन्तयोरितिगुणः एवं स
नोति सनुयात् सनोतु असनोत् षणुदाने धात्वादेः ष
स्सः धुटिखनिसनिजनामितिआपकारस्यनः सार्वधा
तुकेइतिकिम् सनिता श्वस्तनी ताइङ् क्र्यादेः
क्र्यादेर्गणान्नाविकरणोभवति कर्तृविहितेसार्वधा
तुकेपरे क्रीणाति क्रीणीयात् क्रीणातु अक्रीणात् डु
क्रीञ् द्रव्यविनिमये डुयाहेडुञ्बन्धाद्विमारितार्थः व
र्तमानाति सप्तमीयात् पञ्चमीतु ह्यस्तनीदि अनेनना
विकरणः तस्यसप्तम्या उभयेषामीकारोव्यञ्जनादावा
दस्याकारस्य ईकारः सार्वधातुकेइतिकिम् क्रेता श्वस्त

नीता अगाः **आन व्यञ्जनान्तादौ** ह्यादि
ष्वमध्ये व्यञ्जनान्ताद्धातोः आना विकरणो भवति ह्रौ
परे नशान्नः अषाण मुषाण ग्रथान बधान गृहा
ण पुष पुष्टौ मुष स्तेये अश भोजने बन्ध बन्धने ग्र
ह उपादाने पञ्चमीहि अनेन आन हेरकारादहन्तेरि
ति हिलोपः बन्धेरनिदनुबन्धेन्यत्र नङ्लोपः ग्रहे
हिज्यावयीति संप्रसारणम् व्यञ्जनान्तादिति किम् क्री
णीहि उभयेषामीकार इति ईकारः हाविति किम् प्र
श्नाति **आत्मनेपदानि भावकर्मणोः** भा
वो धात्वर्थस्तस्मिन् क्रियायाः कर्मत्वेन विवक्षिते अव्या
सिंश्च द्रव्यकालादौ कर्मण्यभिधेये आत्मनेपदानि
भवन्ति आस्यते भवता शय्यते भवता आसनं क्रि
यते शयनं क्रियत इत्यर्थः कर्मणि यथा क्रियते क
टः क्रियते भारः मासमास्यते गोदोहमास्यते क्रोशं
सुप्यते कुरून् आस् निषद् शायते निकारोऽन्यत्र बन्ध
मतीत्यर्थः स्वपिवचियजादीनां चेति स्वपः वकारस्य
संप्रसारणमुकारः **कर्मवत्कर्मकर्ता** क
र्मैव कर्ता कर्मकर्ता कर्मवद्भवति कर्मणि यानि का
र्याणि तानि कर्मकर्तर्यपि भवन्तीत्यर्थः कानि कार्या
ण्युक्तानि आत्मनेपदानि भावकर्मणोश्चेति इत्यु सा
र्वधातुके यक् पच्यन्ते तण्डुलाः स्वयमेव भिद्यते कु
सूलः स्वयमेव छिद्यते रज्जुः स्वयमेव अपाचि ओदनः
स्वयमेव अभेदि कुसूलः स्वयमेव अच्छेदि रज्जुः स्वय

मेव कर्तरिरुचादिङानुबन्धेभ्यः रुचि
सहपाठे धातुपाठे उदात्तानुबन्धाः पठ्यन्ते तेभ्यो धा
तुभ्यो ङकारानुबन्धेभ्यश्च कर्तर्यर्थे आत्मनेपदानि भ
वन्ति रोचते दीप्यते एधते स्पर्धते आशास्ते रुच दी।
प्तौ दीपी दीप्तौ ईकारो नञ्ङीदनुबन्धेत्यर्थः एध वृ
द्धौ स्पर्ध संघर्षे आङः शासु इच्छायाम् ङकारः पद्य
पाठ्योगेऽपत्वेमीइत्यर्थः ते अलि धासेः ग्रहादेर्लङ्क दी
पेः दिवादेर्यन् रुचेः नामिनश्चोपधाया इति गुणः रु
चे एधोच ओप स्पर्धे आशाशास्ते परोक्षाप सर्वत्रात्मने।
इति गुणाभावः एधेः नाम्यादेर्गुरुमतोऽनृच्छ इत्याम्।
स्पर्धेः शि स्मरो चोघ इत्यभ्यासस्य सकारात्परः पकारः स
सस्वरः शिष्यते अन्यल्लुप्यते ञानुबन्धेभ्योऽपि शेते।
सूते शीङ् स्वप्ने षूङ् प्राणिगर्भविमोचने ङकार इदर्थः
धात्वादेः षस्सः अलि ग्रहादेर्लङ्क शीङः सार्वधातुके इति।
शीङ् गुणः सर्वेषामात्मने इति सूङो गुणाभावः शिश्ये
सुषुवे धात्वादेः षस्सः परोक्षाप द्विर्वचनं यइवर्णस्येति
ईकारस्य यत्वम् सूङः स्वरादाविवर्णोवर्णान्तस्येति उव्।
षत्वम् वेक्रीयितान्तात् वेक्रीयितान्ताद्धातो
रात्मनेपदं स्यात् पापच्यते पापठ्यते डुपचष् पाके पा
ठ व्यक्तायां वाचि अत्यर्थं पचति अत्यर्थं पठति इति वाक्ये
कृते धातोरेकस्वराद्यङ्गाह्वे क्रीयितं क्रियासमभिहारे
इति यङ्गाहः चल्परो सेतिद्विः अभ्यासस्यादिर्व्यञ्जनम
वशेष्यम् दीर्घो नामिनस्येति दीर्घः आयन्ताद्य

आयिप्रत्ययान्तात्तु दायादात्मनेपदं भवति धूपेनायते।
पणायते पयस्यते नदीयते नदीवाचरति पयस्वद्दी।
शाद्वाभ्यां परस्माये: नामिव्यञ्जनान्तादायेरादेरित्यालो।
पः **इञ्याजादेरुभयम्** इनन्तेभ्यः सञ्जदायेभ्यः
नकारानुबन्धेभ्यश्च यजादिभ्यश्च कर्तरि उभयपदं परस्मै
पदमात्मनेपदं च भवति तत्र परार्थे क्रियाफले परस्मै।
पदमात्मार्थे क्रियाफले आत्मनेपदम् पाचयति ओदनं
भृत्यः सूदेन स्वाम्यर्थं पाचयते ओदनं सूदेन स्वामी पच
पचमाने प्रयोक्तृ धातोश्च हेताविति इन् अस्योपधेश्चकथा
दीर्घः पाचि इति स्थिते ते धातवः इति धातुसंज्ञायां सत्यां अ
नेन वर्तमाना तिते अन्वि नाम्यन्तयोरिति गुणः पचस्व ।
नकारानुबन्धेभ्यो यथा कटं करोति भृत्यः कटं कुरुते स्वा
मी कृञ् च वर्तमाना तिते तनादेरुरिति उ विकरणः करो
तेरिति धातोर्गुणः अस्योकारः सार्वधातुके गुणे इत्यका
रस्योकारः चिनोति पुष्पाणि भृत्यः स्वाम्यर्थम् चिनुते।
स्वामी चिञ् चये वर्तमाना ति ते श्नुः स्वादेः नाम्यन्तयोरिति
विकरणस्य गुणः यजादिभ्यो यथा यजन्ति याजकाः या
जेते यजमानः पचन्ति सूदाः पचते दद्री यज देवतापू
जासङ्गतिकरणदानेषु डुपचष् पाके वर्तमाना अन्ति ते
अन्वि अ सन्ध्यक्षरयोरस्य तल्लोपश्च **पूर्ववत्सन्न
न्तात्** सनः पूर्वो यो धातुस्तस्माद्येनैव निमित्तेन पर
स्मैपदमात्मनेपदमुभयपदं च भवति तेनैव निमित्ते
न सन्नन्तादपि भवतीत्यर्थः बुभूषति शशोचिषते चि

शायिषते विपद्यते भूसत्तायाम् ऋचदीर्घौ शीङ् स्वप्ने।
डुपचँष् पाके भवितुमिच्छति रोचिषते पाचिषते पक्ष्यामि।
तिवाकेकृते धातोर्वाकर्मणस्समन्तादितिसन् द्विर्वः
ह्रस्वः द्वितीयचतुर्थयोः प्रथमस्तृतीयावितिभस्यबः
भवतेः उवर्णान्तप्रयादिष्वत्यंतेति इउभावः नाम्यन्तानाम।
निटामिति गुणाभावः अन्यत्र इङ्गुणः विजिगीषते या।
राजिगीषते जिजये विपराभ्यां विजेतुमिच्छति पराः
जेतुमिच्छति सन्जेर्गिः सन्योरितिजेर्गिरादेशः स्व
रान्तानां सनीति दीर्घः **शेषात्कर्तरि परस्मैपदम्।**

म यत्रात्मनेपदमुभयपदं चोक्तं ततोन्यस्माद्धातोः
कर्तरि विषये परस्मैपदं भवति भवति गच्छति दीव्य
ति अत्ति जुहोति प्रजीयति भूसत्तायां गम्लृगतौ दिवु
क्रीडाविजिगीषाव्यवहारेषु अदभक्षणे हुदानादानयोः
प्रश्याहः वर्तमानाति अन्ति नाम्यन्तयोरितिगुणः नामि
प्रयमोऽकृइतिछः नस्योर्भवस्वरपरश्छकारः दिवादे
र्यन् नामिनोर्वोरितिदीर्घः अदेः अन्ति अदादेर्लोपीतिलु
क अभ्यस्ताच्चेति इत्यतः जुहोतेः जुहोत्यादेश्चेति
विकरणलोपः जुहोत्यादीनामितिद्विर्वे होजः नाम्यन्त
योरितिगुणः प्रश्रमिच्छत्यात्मन इति नाम्न आत्मेच्छायां यि
न् अन्यत्सूर्ववत् **इतिलघुवृत्तावाख्यातप्रक**
रणोभ्यस्तपादोद्वितीयः १ ओं द्विर्वचनमन
भ्यासस्यैकस्वरस्याद्यस्य अधिकारोयम् धातोः
प्रथमाद्यएकस्वरोवयवस्तस्याभ्यासस्य क्रमाद्विर्वचनं।

स्य द्विर्वचनं भवतीत्यधिक्रियते चण्परो णावेकाचीत्यनस
न्तेषु जुहोत्यादीनां सार्वधातुके इति सूत्रद्वये उपतिष्ठ
ते ददरिद्रौ जजागार दरिद्रा दुर्गतौ परोक्षा अट् टकार
आकारादटौ इत्यर्थः चण्परोक्षेति द् इत्यस्याद्यस्यैका
स्वरस्य द्वित्वं अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमवशेष्यम् आका
रादटौ सन्ध्यक्षरे चेत्याल्लोपः जागृ निद्राक्षये परोक्षा अ
ट् चण्परोक्षेति जाग द्वित्वं अनादिव्यञ्जनलोपः ऋलिङः
अस्योपधेति वृद्धिः इयाय इण् गतौ परोक्षा अट् इण्प
रोक्षेति द्वित्वं धातोरस्योपधेति वृद्धिः अभ्यासस्य सवर्णे
इति इकारस्य इयादेशः ऐयाय **स्वरादेर्द्वितीयस्य**

स्वरादेर्धातोर्द्वितीयस्यैकस्वरस्यावयवस्य द्विर्वचनं
भवति अटिटिषति आशिशिषति अट पट गतौ अश
भोजने अटितुमिच्छति अशितुमिच्छति सन् इडागमः
सोऽसार्वधातुके स्यादिव्यञ्जनादेरिति इट् अनेनाटि शि इत्ये
नयोर्द्वित्वं आटिटत् आशिशत् अटन्तेशाश्रुक्त अशन्ते
शश्रुन्त धातोश्चङ्णाविति इन् अस्योपधेति दीर्घः अथ
दि अद्यात्वादिः श्रिद्रुस्रुकमिकारितान्तेभ्यश्चाण्कर्त्तरी
ति चण् चण्परोक्षेति टिशि इत्येनयोर्द्वित्वं पश्चात्कारि
तलोपः आटिटत् आशिशत् अटपट गतौ अशू व्याप्तौ
ऊटिलमटति अत्यर्थमश्नुते सूचिसूत्रिमूत्र्यट्यर्त्यशू
र्णोतीनाम् इति यथाहुः अशू अप इति स्थिते द्वितीयस्यैक
स्वरस्य शूअप इति द्वित्वं अनादिव्यञ्जनलोपः दीर्घोऽना
गमानस्येति दीर्घः अनभ्यासस्येति किम् अटाटिषति।

अटिटिषति अटितुमिच्छति यथाहुः अटाटशाहात्सन् इट् अ
स्यचलोपः यस्यानन्त्यधातोरिति यलोपः पुनर्द्विर्वचनं।
न भवति एकस्वरस्येति किम् आट पर्यटने अट् अ
द्वितीयस्यैकस्वरत्वमस्वरत्वान्नास्ति अस्योपधेति दी
र्घः अस्यादेः सर्वत्रेति दीर्घः दीर्घात्स्वरलोपः नन्दब
द्राः संयोगादयोऽन्ते स्वरादेर्धातोर्द्वितीयस्यैक
स्वरस्यांशस्य संयोगस्यादयो येन कारबकारदकाराः।
फाश्चे न द्विरुच्यन्ते तान्वर्जयित्वा शिष्टस्य द्विर्वचनं भ।
वतीत्यर्थः अयेयकारेन बदरा द्विरुच्यन्त एव अजिजि
षति उन्दिदिषति उज्जिजिषति अड्डिडिषति अर्चिचिष
ति अनकामि स्नतलगातिषु ऋकारः स्वरातिस्वतिस्व
यतीति ईट्किकल्पार्थः उन्दी क्लेदने उज्ज आर्जवे अड्ड अ
भियोगे अर्च पूजायाम् अजितुमिच्छति उन्दितुम् उ
ज्जितुम् अड्डितुम् अर्चितुम् सन् इट् नबदरवर्जं पूर्वेणा
द्वितीयस्यैकस्वरस्य जि दि जि डि चि इत्यस्य च णपरोहेति द्वि
र्वे तवर्गस्य टवर्गयोगे च टवर्गाविति दस्य डः वर्गे वर्गा
न्त इति नस्य ञः अजिजत् औन्दिदत् औज्जिजत् आड्डिडत्
आर्चिचत् अञ्जनं शापञ्च उन्दनं उज्जनं अड्डनम् अ
र्चनम् इन् अयादि अन्यात्वादिः णिड्स्ककामिकारिता।
न्तेभ्य एकतरीति च णु स्वरादीनां द्विरादेः अवर्णा।
त्वाकारः आदौ जि दि जि डि चि इत्यस्य द्विर्वे पश्चात्कारि
तलोपः नबदरा इति किम् ईचिक्षिषते ईक्ष दर्शनाङ्क
नयोः ईक्षितुमिच्छति सन् इट् द्विर्वे अनादिकाञ्ज

नलोपः कवर्गस्य चवर्गः अये इति किम् अरार्यते ऋ गति
प्रापणयोः कुटिलं गच्छति सूचिसूत्रि इति यशाद्यः चेक्री
यिते चेति गुणः चरफलोरुत् इति यं हि वे अनुरेफो न वर्ज्यते ।
अनादिव्यञ्जनलोपः दीर्घो नामिमान्तस्येति दीर्घः पू
र्वोऽभ्यासः धातोर्द्विर्वचने कृते यः पूर्वो भागः सोऽभ्यास
संज्ञो भवति यथा च पपाठ पठ पठ परोक्षा अट् द्वि
त्वे अभ्याससंज्ञायां सत्याम् अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमव
शेष्यम् अस्योपधेति दीर्घः शिश्राय उङ्गाव श्रिञ् से
वायां णलो अट् श्रि श्रि द्वित्वं अनादिव्यञ्जनलोपः
अस्योपधेति वृद्धिः अभ्याससंज्ञया कथयोजनम् अ
भ्यासस्यादिव्यञ्जनमवशेष्यमित्यादिषु द्वयम
भ्यस्तम् धातोर्द्विर्वचने कृते यद्द्वयं धात्वभ्यासौ
तदभ्यस्तसंज्ञं भवति ददति ददतु दधति दधतु डु
दाञ् दाने डुधाञ् दानधारणयोः वर्तमाना अन्ति प
ञ्चमी अन्तु अन्ति जुहोत्यादेश्चेति श्लुक् जुहोत्यादीनां
सार्वधातुके इति द्वित्वं ह्रस्वः द्वितीयचतुर्थयोः प्रथ
मतृतीयाविति प्रसादः अभ्यस्तसंज्ञायां सत्याम् अ
भ्यस्तानामाकारस्य लोपः लोपोऽभ्यस्तादन्तिन इ
ति नलोपः जोहूयते ह्वेञ् स्पर्धायां शब्दे च सन्ध्यक्षरा
न्तानामित्याकारस्याकारः अत्यर्थं ह्वयति धातोरेकस्व
राद्यशाद्यः इति यशाद्यः द्वित्वं अभ्यस्तस्य चेति ह्वयोर्धात्व
भ्यासयोः संप्रसारणमुकारः गुणश्चेक्रीयिते इति गु
णः नाम्यन्तानां यण्माद्यपीति दीर्घः जलादिष्व

जक्षादिगणः अकृतद्विर्वचनोपि अभ्यस्तसंज्ञो भवति।
जक्षभक्षहसनयोः जागृनिद्राक्षये दरिद्रा दुर्गतौ चका
सृदीप्तौ शासु अनुशिष्टौ जक्षादेः जक्षति जाग्रति।
दरिद्रति चकासति शासति वर्तमाना अन्ति अन्वि स्त
क लोपोभ्यस्तादन्तिनश्चतिनलोपः दरिद्रातेरभ्यस्ताना
माकारस्यत्वालोपः अभ्यस्तसंज्ञयाकशयोजनम् अ
भ्यस्तानामाकारस्यलोपादिषु चण्परोक्षाचेक्रीयि
तसन्नन्तेषु चणिपरोक्षायांचेक्रीयितान्तस्य।
सन्नन्तस्य च समुदायस्य द्विर्वचनं भवति चणितावत्।
अपीपचत् अपीपठत् पच पठ् पचन्तप्राशक्ता पठन्ते।
धातोस्वरेतोऽइतिइन् असमानपरेतिदीर्घः अपदि अदाना
दिः विद्युत्कमिकारितान्तेभ्यश्च एकमश्रीतिचण का
रितलोपः इतिकृतेस्थानिवदितिवचनादनेनपच् पठ्
द्विर्वे अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमवशेष्यम् इत्यसमानलो
पोपधायाह्रस्वश्चणीतिधातोःह्रस्वः अलोपेसमानस्य
सन्वल्लघुनिचण्परे इत्यभ्यासस्य इत्वम् तस्य दीर्घो ल
घोरितिदीर्घः परोक्षायाम् चकार पपाच पपाठ कृ
ञ् पच् पठ् परोक्षा अट् अनादिव्यञ्जनलोपः अकार।
ऋवर्णस्य कवर्गस्यचवर्गः असमानपरेतिवृद्धिर्दीर्घौ।
चेक्रीयितान्तस्य चेक्रीयते जेक्रीयते देध्मीयते पेपीया
ते अरार्यते कुत्र्व्रग्लान्तोमादाने ध्माशब्दाग्निसंयोग।
योः मापाने ऋगतौ अत्यर्थंकरोति जिघ्रति धमति पि
बति कुटिलंचरति धातोरेकस्वरात्पापाह्येचेक्रीयितम्।

मितिय प्राप्तः इयर्तेः स्मृचि स्मृत्रीति यण्प्राप्तः कृत्स्न ऋत ई
दन्तश्चेकीर्षितयन्नायीति ईकारः आप्नोतीति आकार
स्य ईकारः पिबतेः दामागायतीति ईकारः इयर्तेः चे
कीर्षितेचेति धातोरुलः चेकीर्षितान्तं संपाद्य अनेन।
कीर्षीर्घ्यीपीयें द्वित्वे अनादिव्यञ्जनलोपः ग्रताश्चेकी
र्षिते इत्यभ्यासस्याउत्वः द्वितीयचतुर्थयोः प्रथमतृ
तीयावितिच स्यागः धूपद्रः कवर्गस्य चवर्ग इति कस्य
चः गम्यतः इयर्तेः येइत्यस्यानादिव्यञ्जनलोपः दी
र्घो नामान्तस्येति दीर्घः सन्नन्तस्य अतीषिषति आ
अटिटिषति अरिरिषति इलगतौ अतिपूर्वः लाकार
इलोगाइत्यर्थः अटपटगतौ ऋगतिप्रापणयोः प्र
त्येतुमिच्छति अटिते अर्तुमितिवाक्ये कृते धातोर्वा
कर्मणस्तुमन्तादितिसन् इलाः इवर्णादस्वि श्चिड्वीः
इउलिइउभावः अटेः इडागमो सार्वधातुकस्येति इट्
अरत्याते ऋतोहृस्वः इतीउभावे प्राप्नेस्मिमूङ्ञ्चजूः
कृगृह दृप्रच्छांसनीति इट् आदेशः ततोद्वित्वं इष
अटिष अरिष इतिस्थिते अनेनषादिरितिद्वित्वं सन्य
वर्णस्येति इत्वम् **जुहोत्यादीनां सार्वधातुके**

जुहोत्यादीनां हुदानादानयोरित्यत्रगणपठितानां
धातूनां सार्वधातुके परे द्विर्वचनं भवति जुहोति बि
भेति जिह्रेति हुदानादानयोः ञिभीभये ह्रीलज्जायां।
वर्तमानाति अन्तिजुहोत्यादेश्चेतिलुक अनेनद्वित्वं
त्वः होतः द्वितीयचतुर्थयोरितिभस्यबः नाभ्यन्तयोः

रितिगुणः सार्वधातुकेइतिकिम् होता स्तनीता

अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमवशेष्यम् अभ्यासस्य यदादिव्यञ्जनं तदवशेष्यं स्यादन्यम् अनादिव्यञ्जनं लोप्यम् पिपठति पिपक्षति यजदेवतापूजासङ्गतिकरणदानेषु पचु यष्टुमिच्छति पक्तुमिच्छति सन् यजेःभ्रस्जादीनांषः षढोःकःसे पचेःचवर्गस्यकिः द्वित्वं अनेन चकाररजकारयोर्लोपः सन्यवर्णस्येतिइत्वम्

शिष्परोघोषः अभ्यासस्ययः अघोषः शिट्परःसोऽवशेष्यः स्यात् शिष्टे लोप्यमित्यर्थः चस्कन्द चुश्च्योत तिष्ठेव तस्तम्भ पस्पर्श स्कन्दिर् शोषणे श्च्युतिर् क्षरणे ष्ठिवुनिरसने स्तम्भ सौत्रो धातुः उकार उदित्वार्थः स्पर्श संस्पर्शे परोक्षा अट् द्वित्वं अनेन कचटतपाः स्थाप्यन्ते शिष्टव्यञ्जनानि लुप्यन्ते स्तम्भेः वर्णवर्णान्तइतिनस्य सः स्कन्देः अभ्यासस्यकवर्गस्य चवर्गः द्वितीयचतुर्थयोरिति स्पष्टः

द्वितीयचतुर्थयोः प्रथमतृतीयौ

अभ्यासस्थयोर्द्वितीयचतुर्थयोः तयोर्यथासंख्यं प्रथमतृतीयावादेशौ भवतः चखान चिच्छेद टिष्ठेव मठौ पफाल जघास जझाम डुढौके दधौ बभौ खनु अवदारणे छिदिर् द्वैधीकरणे ष्ठिवुनिरसने ष्ठागतिनिवृत्तौ धात्वादेःषःसः नाम्निस्थेति तालव्यकान्त् ढस्यघःफ निष्पत्तौ अदभक्षणे तस्यवापरोक्षायामिति घस्लृआदेशः झषअदने ढौकृगत्यर्थः डुधाञ् दानधारणयोः भादीप्तौ अट् द्वित्वं अनेन खछठथफानां कचटतपाः च

कण्ठ्यभावे गजडदबाः ढौकेः पचश्चख्यादेशो इति त न्त्रान्तरात् अभ्यासस्य ओकारस्य उकारः ह्रोऽजः अभ्यासस्य योऽहकारस्तस्य जकारादेशो भवति जुहाव ओह्वा क् त्यागे ओकारो ल्वायोदङ्गबन्धेत्यर्थः ककारः ह्वः काल्यायोरित्यर्थः अट् द्विर्वचनेन ह्रस्वः आकारादट ओसत्यन्तरेचेत्यालोपः **कवर्गस्य चवर्गः** अभ्यासस्य यः कवर्गस्तस्य चवर्गादेशो भवति चकार चखान जगाम ञ्जुङ्के कञ्चू खञ्जू अवदारणे गम् उ ङ् अव्यक्ते शब्दे ङकारः आत्मनेपदार्थः परोक्षाप् द्विर्वचनेन कवर्गस्य चवर्गः ञ्जुङ्ःस्वरादाविवर्णोवर्णान्तस्येयुव्

न कवतेश्चेक्रीयिते कवतेः कुङ् शब्दे इत्यस्य यः अभ्यासस्तस्य कवर्गस्य चवर्गादेशो न भवति चेक्रीयिते परे कोकूयते अत्यर्थं कवते धातोरेकस्वरेति यडाह्वः । द्विच गुणश्चेक्रीयिते इत्यभ्यासस्य गुणः नाम्यन्तानां यस्वायीतिधातोदीर्घः चेक्रीयिते इति किम् चुकूषते कुङ् शब्दे कोक्तुमिच्छति धातोर्वा कर्मणः सममन्तादिति सन् स्वरान्तानां सनीति दीर्घः चपरोक्षेति द्विर्वचनः पूर्वेणकस्य चः अन्यत्सर्ववत् **ह्रस्वः** अभ्यासस्य दीर्घस्य ह्रस्वो भवति देहो निनाय लुलाव डुदाञ् दाने णीञ् प्रापणे लूञ् छेदने अट् द्विर्वचनेन ह्रस्वः दानस्याकाराट्औ सन्त्यन्तरेचेत्यालोपः नीलूञोरस्योपधेतिवृद्धिः रिरेट अञोणालं पिपेण डुढौके रह परिभाषणे योगणवर्ते घेष्टवर्ते ढौकगत्यर्थः परोक्षाऽट् द्विर्वचनेन

भ्यासस्य ह्रस्वः पचइगच्छत्यादेर्योऽइति तन्त्रान्नरात् एपेरत्येत।
यो स्नालययो लालयइकारः डो ओ इत्येनयो रोष्य यो रेषाइका
रः द्वितीयचतुर्थयोः इति ढस्य डः ऋकारस्य ऋवर्णस्य
अभ्यासस्य य ऋवर्णोऽकार ऋकारौ तस्याकारादेशो भव
ति चकार जगार चिक्लृपतिकृश् ग्रहनिगारगे कृ मृ सा
मर्थो अट् द्वित्वं अनेन ऋवर्णस्य अकारः कृपेकाल्पनासि
क्तनिमन् कृपेरोलइतिऋतेःलऋतिः ऋकारस्य लृकारः
चलागेरनेतिकृपृद्वित्वं अनादिव्यञ्जनलोपः ऋकारलृका
रयोः सावर्ण्यादनेनाभ्यासस्य लृकारस्य अकारः तस्य स्त्यव
र्णस्येति इत्वम् चिक्लृपत्इति स्थिते वर्तमानाति अन्ति असा
न्यक्षरलोपः **दीर्घे ऽगणःपरोक्षायामगुणे** इगण
ताविद्यस्याभ्यासस्य दीर्घो भवति परोक्षायां यः अगुणःप्र
त्ययस्तस्मिन्परे इयतुः इयुः परोक्षा अतस् उस स्वरविधिः
स्वरे द्विर्वचननिमित्ते कृते द्विर्वचने इत्यादे द्वित्वं पश्चादिण
स्येतियत्वम् अनेनाभ्यासस्य दीर्घः परोक्षायां चेति गुणा
भावः देवदत्तेन ग्रामईये परोक्षायां अन्यस्मादपवाद **अस्या
देः सर्वत्र** अभ्यासस्य आदिरकारस्य दीर्घो भवति स
र्वस्यां परोक्षायां अगुणायां सगुणायां चापरतः आट आट
तुः आटुः अट पट गतौ अट् अतस् उस द्वित्वं अनादिव्य
ञ्जनलोपः अनेनाभ्यासस्य दीर्घः पातोरसो पयेति दीर्घः
तस्मान्नागमः परादिरन्तस्थे संयोगः तस्माद्
कारात्कृतदीर्घायःपरस्यादिर्नकारागमो भवति अन्त
स्थे संयोगः यदि धातोरन्तः संयोगो भवति आनञ्ज आन।

ञ्जतुः आनञ्जतुः आनञ्जुः आनर्च आनर्चतुः आनर्चुः अञ्ज
किं स्नेहनगतिषु अर्च पूजायाम् परोक्षा अट् अतुस् उस्
द्वित्वं अनादिव्यञ्जनलोपः पूर्वेणादीर्घः तस्मादनेन नागमः
अनश्चेत्संयोगादितिकिम् आट आटतुः आटुः **ऋकारे च**
तस्मादकारात्कृतदीर्घात् ऋकारे परे नकारागमो भवति
आनृधतुः आनृधुः ऋधु वृद्धौ आमर्धः परोक्षा अतुस्
उस् द्वित्वं अकारऋवर्णस्य अस्यादेः सर्वत्रेति दीर्घः अने-
न नागमः **अश्नोतेश्च** तस्मादकारात्कृतदीर्घात्परस्य
अशू व्याप्तावित्यस्यादेर्नागमो भवति आनशे अशू व्याप्तौ।
परोक्षा एप् द्वित्वं अस्यादेः सर्वत्रेति दीर्घः अनेन नागमः **भ-
वतेरः** भू सत्तायामित्यस्य परोक्षायामभ्यासस्यान्त्यस्य
अकारादेशो भवति बभूव परोक्षा अट् द्वित्वं द्वितीयच-
तुर्थयोरिति भस्य बः अनेन ऊकारस्य अकारः भुवो वोऽन्त-
रिति वकारागमः परोक्षायामिति किम् बुभूषति भवितुमि-
च्छति सन् उवर्णात्प्रादिभ्यश्चेति इडभावः **निजिविजि-
विषां गुणः सार्वधातुके** णिजिर् शौचपोषणयोः
विजिर् पृथग्भावे विष्लृ व्याप्तौ एषामभ्यासस्य गुणो भवति
सार्वधातुके परे नेनेक्ति नेनिज्यात् नेनेक्तु अनेनक् वे-
वेक्ति वेविज्यात् वेवेक्तु अवेवेक् वेवेष्टि वेविष्यात् वेवेष्टु
अवेवेट् वर्तमाना ति सप्तमी यात् पञ्चमी तु ह्यस्तनी दि।
ह्यस्तन्यामहान्त्वादिः अन्वि जुहोत्यादेश्चेति श्लुक् जुहोत्यादीनां
सार्वधातुके इति द्वित्वं अनेनाभ्यासस्य गुणः धातोरुपधाया गुणः
यात्प्रत्यये सप्तम्यां चेति गुणाभावः व्यञ्जनादि स्योर्दिति दिलोपः

विवेष्टुवर्गस्य घटे इति तस्य टः देशाघक्षेति घ स्येत्वम् नावि
नामेरिति षस्य टः निजिविजोः श्रुटि चवर्गस्य किरसवर्णोऽ
तिकत्वम् सार्वधातुके इति किम् निनेज्ञ विवेज्ञ विवेष

भृञ्हाङ्माङामित् डुभृञ्धारणपोषणयोः ओहाङ्
गतौ माङ्माने एषामभ्यासस्यान्तस्य इत्वं भवति सा
र्वधातुके परे बिभर्ति बिभृयात् बिभर्तु अबिभः ति या
त् तु दि ह्रस्वस्यामड्डात्वादिः अन्वि ज्ञदोत्यादेश्चेतिल्वा
कृ ज्ञदोत्यादीनामितिद्वित्वं गुणो ह्रस्वस्यांच अकारऋ
वर्णस्य अनेन इत्वम् गुणः सन्नमयांचेति गुणाभावः व्यञ्ज
नादिस्योरितिदिलोपः रेफस्य विसर्जनीयः जिहीते जि
हीत जिहीताम् अजिहीत मिमीते मिमीत मिमीताम्
अमिमीत ङानुबन्धत्वादात्मनेपदम् वर्त ते मम ईत
यञ्जताम् ह्रस्व तं ईतप्रत्यये अभ्यस्तानामाकारस्य इ
त्यालोपः अन्यत्र उभयेषामीकारोऽव्यञ्जनादावदइतिईका
रः सार्वधातुके इतिकिम् बभारजहे ममे अट् प सन्धा
तोरेचेत्यालोपः **अर्तिपिपर्त्योश्च** ऋस्ट्गतौ पृपाल
नपूरणयोः इत्येतयोरभ्यासस्य सार्वधातुके परे इत्वं भवति
इयर्ति ॥ इयात् इयर्तु ऐयः ति यात् तु दि अन्वि
ज्ञदोत्यादेश्चेतिल्वक ज्ञदोत्यादीनामितिद्वित्वं अनेनाभ्या
सस्य इत्वम् अभ्यासस्यासवर्णे इति इय् ह्रस्वस्यामकारऋ
वर्णस्येति ऋकारस्याकारः तस्यानेन इत्वम् स्वरादीनां वृ
द्धिरादेर्विधनेन वृद्धिः इकारस्यैकारः नाम्यन्तयोर्विति गुणः व्यञ्जना
नादिस्योर्विति दिलोपः तस्य विसर्जनीयः सन्नमयांचेति गुणाभावः पि

पर्ति पिपूर्यात् पिपर्त्ते अपिपः समन्तां उरोष्ठोपधस्यचेत्वा
द् तस्यनामिनोर्वोरितिदीर्घः सार्वधातुकेइतिकिम् आ
रपपार परोत्ताअट्‌वृद्धिः सन्यवर्णस्य सन्निमित्तोयो
भ्यासस्तस्यावर्णस्यइत्वंभवति पिपत्तति यियत्तति पच्च
यज्ञ् पक्तुमिच्छति यष्टुमिच्छति धातोर्वेतिसन् चणपरो
त्तेतिद्विर्वं अनादिव्यञ्जनलोपः अनेनाभ्यासस्यइत्वम्
चवर्गस्यकिःषत्वम् वर्तमानाति अन्वि असन्ध्यत्तरलोपः
यजेः भ्रस्जादीनांषः तस्यषढोःकस्सेइतिकः अवर्णस्ये
तिकिम् बुभूषति सन्निमित्तस्येतिकिम् पापचिषते अ
त्यर्थंपक्तुमिच्छतिइतियङ्गाढ्ः द्विर्वं दीर्घेनागमान्तस्येति
दीर्घः पुनःसन्इट् अस्यचलोपः यस्यानन्यथातोरितिय
लोपः उवर्णस्यजान्तस्थापवर्गपरस्यावर्णे
सन्निमित्तस्याभ्यासस्ययउवर्णस्तस्यजान्तस्थापवर्गपरस्य
इत्वंभवति तेजान्तस्थापवर्गायदिअवर्णेपरेभवंति जिजा
वयिषति यियावयिषति रिरावयिषति लिलावयिषति ।
पिपावयिषति बिभावयिषति मिमावयिषति जङ्‌सौत्रो
धातुः पुमिच्छत्ता रुषाहे लूञ्छेदने पूङ्पवने भूसत्ता
यां मूञ्बन्धने जवमाने प्रयोक्तुमिच्छति पवंयुवन्ते ।
रुवन्ते लवनन्ते पुनन्ते भवन्ते मवमाने धातोअदेत्ताविति
इन् वृद्धिः सन् इट् इनिक्रतेस्यानिवदिति त्रा युक लूषु ।
भूम् द्विर्वं अनेनउवर्णस्यइत्वम् गुणश्चेक्रीयिते
चेक्रीयितेपरे अभ्यासस्यनामिनोगुणोभवति चेचीयते ।
लोलूयते चिञ्चये लूञ्छेदने अत्यर्थंचिनोति लुनाति ॥

यङ्लुकि द्वित्वं अनेनाभ्यासस्य गुणः नाम्यन्तानां यङ्लायीति
दीर्घः **दीर्घो नागमान्तस्य** यस्याभ्यासस्यागमोन्ते ।
नास्ति तस्य दीर्घो भवति चेक्रीयिते परे पापच्यते पापठ्यते
अनागमान्तस्येति किम् यंयम्यते यम उपरमे अत्यर्थं य
च्छति यङ्लुकि द्वित्वं अतोन्तोनुस्वारोनुनासिकेति अनुस्वा
रागमः **वञ्चिस्रंसिध्वंसिभ्रंशिकसिपतिपा**
दिस्कन्दामन्तो नी वञ्चु गत्यर्थः स्रंसु ध्वंसु भ्रंसु अ
वस्रंसने कस गतौ पत्लृ गतौ पद गतौ स्कन्दिर् शोष।
णे एषामभ्यासस्य नी आगमो भवति चेक्रीयिते परे वनी
वच्यते सनीस्रस्यते दनीध्वस्यते बनीभ्रश्यते चनीकस्य
ते पनीपत्यते पनीपद्यते चनीस्कद्यते अत्यर्थं वञ्चति ।
स्रंसते ध्वंसते भ्रंशते कसति पतति पद्यते स्कन्दति य
ङ्लुकि अतिदत्तवध्येत्यत्र यङ्लोपः **अतोन्तोनुस्वारो**
नुनासिकान्तस्य अनुनासिकान्तस्य धातोर्योभ्यासस्त
स्य अतः अकारान्तस्यानुस्वारागमो भवति चेक्रीयिते परे ।
बम्भण्यते तन्तन्यते चङ्क्रम्यते भण शब्दार्थः तनु विस्तारे
क्रमु पदविक्षेपे अत्यर्थं भणति तनोति कुटिलं क्रामति य
ङ्लुकि द्वित्वं अभ्यासकार्यं च अनेनानुस्वारागमः तस्य व
र्ग्यवर्गान्तः **जपादीनां च** जप मानसे जभ जभि जृभी
गात्रविनामे दह भस्मीकरणे दन्श दशने भञ्जो आमर्दने
पश गतौ एते जपादयः एषामभ्यासस्यानुस्वारागमो भ
वति चेक्रीयिते परे जञ्जप्यते जञ्जभ्यते दन्दह्यते दन्द
श्यते बम्भज्यते पम्पश्यते गर्हितं जपति जभति दहति ।

दन्शीति भञ्जति पंसति यथाह्नः अनेनाभ्यासस्यानुस्वारः द
शिभञ्ज्योः अनिदनुबन्धेतिनलोपः चरफलोश्च उप
धायास्य चरगत्यर्थः फलनिष्पत्तौ अनयोरभ्यासस्य
चेक्रीयितेपरे अनुस्वारागमोभवति अभ्यासात्परस्याका
रस्योत्वंचभवति चञ्चूर्यते पम्फुल्यते गर्हितंचरति स्व
यमदश्चरति यथाह्नः अत्यर्थंफलतियथाह्नः अनेनाभ्या
सस्यानुस्वारागमः अकारस्यचउत्वम् चरेःनामिनोर्वो
रितिदीर्घः वर्गेवर्गान्तः ऋमतोरी ऋकारवतोभ्या
सस्यचेक्रीयितेपरे रीआगमोभवति नरीनृत्यते दरीदृ
श्यते चरीक्लृप्यते नृतीगात्रविक्षेपे दृशिर् प्रेक्षणे कृपू
सामर्थ्ये अत्यर्थंनृत्यति पश्यति कल्पतेयथाह्नः अनेन
रीआगमः अकारऋवर्णस्य कृपेरोलः इतिरस्यलः ।
ऋकारस्यलृकारः रिरौचलुकि चेक्रीयितस्यलु
किसति ऋमतोभ्यासस्य रीआगमोभवति रिरौच नरी
नर्ति नरिनर्ति नर्नर्ति नृत अत्यर्थंनृत्यति यथाह्नः ता
स्यवाचेक्रीयितस्येतिलुक् अनेनरिरागमः अलोपे
समानस्यसन्वल्लघुनिचण्परे समानस्यसमा
नसंज्ञकस्यालोपेलोपाभावेसति अभ्यासस्यलघुध
नेपरे सन्वत्कार्यंभवति इनिचण्परेपरतः अचीकरत्
अचीकरत् ह्रस्वदीर्घौ अयादि चण्कारितलोपः इति
कृतंस्यानिवदिति कृपद्धिर्वे इन्यसमानलोपेति उप
धाह्रस्वः अनेनसन्वद्भावात्सन्यवर्णस्येतिइत्वम् दीर्घो
लघोः अलोपेसमानस्येतिकिम् अचकथत् कथ वा

वादेशेति इन् अस्य च लोपः **दीर्घो लघोः** लघुन्यन्ते
परेऽभ्यासस्य लघोर्दीर्घो भवति इनि चण् परे परतः अचू
चुरत् चुर स्तेये वृद्धादेशेति इन् उपधायाह्रस्वः दि चण् चु
र् द्विर्वचनं कारितलोपः अन्यसमानेति ह्रस्वः अनेनाभ्यास
स्य दीर्घः **अत्वरादीनां च** त्वरा संभ्रमे प्रथ प्रख्या
ने म्रद मर्दने स्पश बाधनस्पर्शनयोः स्मृ चिन्तायाम् दॄ
विदारणे स्तॄञ् आच्छादने एषामभ्यासस्य अकारादेशो भ
वति इनि चण् परे परतः अकारस्य च अकारः सन्यवर्णस्ये
ति इत्वबाधनार्थः अतत्वरत् अपप्रथत् अमम्रदत् अ
पस्पशत् असस्मरत् अददरत् अतस्तरत् त्वरमा
णं प्रयुङ्क्ते प्रथमानं म्रदमानं स्पशमानं स्मरन्तं दृणन्तं
स्तृणन्तं इन् दि चण् कारितलोपः अन्यसमानेति ह्रस्वः
त्वरप्रथप्रदामान्वन्यानां ह्रस्वः अनेनाभ्यासस्य अत्वम्
स्पशोः स्तृणाते श्च शिङ्रो लोपः **गणेरीच** गण सं
ख्याने इत्यस्य इनि चण् परे परतः अभ्यासस्य अकारो भ
वति ईकारश्च अजगणत् अजीगणत् वृद्धादेशेति इन्
अस्य च लोपः दि चण् द्विर्वचनं अनेन अकार ईकारौ **इ**
तो लोपोऽभ्यासस्य इत उत्तरं यदुक्तं तत्राभ्यास
स्य लोपो भवति इत्यधिक्रियते आपादपरिसमाप्तेरयम
धिकारः **सनि मीमाघुरभलभशकपतपदा**
मिस्स्वरस्य मी इति मीञ् हिंसायां डुमिञ् प्रक्षेपणे।
इति वा मा इति मा माने माङ् माने मीञ् प्रणिधाने इति
वा दा इति दासंज्ञकाः रभ राभस्ये डुलभष् प्राप्तौ पा

ऋधाञ्जो पत्लृगतौ पदगतौ एषां स्वरस्य स्थाने इस् आ
देशो भवति अभ्यासलोपश्च सनि परे मित्सति मित्सते
दित्सति धित्सते आरिप्सते अचोधेश्रणमइति भस्य पः
लिप्सते शीक्षति पित्सति पित्सते मातुमिच्छति दातुं धा
तुं रब्धुं लब्धुं शक्तुं पतितुं पत्तुं धातोर्वेति सन् द्विर्व
अनेन स्वरस्य इस् अभ्यासस्य च लोपः मीमादाइत्यनेनेषां स
स्य से सार्वधातुकेन इति सस्य तः अन्यत्र स्कोः संयोगाद्योरा
न्ते चेति सलोपः **आप्नोतेरी** आप्लृ व्याप्तावित्यस्य सनि
परे स्वरस्य ईत्वं भवति अभ्यासलोपश्च ईप्सति आप्तुमिच्छ
ति सन् अनेन आकारस्य ईत्वम् अभ्यासलोपश्च **दम्भे**
रिच्च दम्भ दम्भे इत्यस्य सनि परे स्वरस्य इत्वं भवति चश
ब्दात् ईत्वं च धिप्सति धीप्सति दम्भितुमिच्छति सन् दम्भे
रनिटि सनि अत्र बङ्लोपः अनेनाकारस्य इत्वं ईत्वं च ।
अभ्यासलोपश्च तृतीयादेर्घढधभान्तस्येति दस्य धः अ
चो धेश्च षिटामिति भस्य पः अस्यापि शाम्भवत् इत्यत्र इत्वे
ईत्वे च अभ्यासलोपश्च नेष्यते दिदम्भिषति **दिगि दय**
तेः परोक्षायाम् देङ् रक्षणे इत्यस्य परोक्षायां परस्यां
दिगि आदेशो भवति अभ्यासलोपश्च दिग्ये दिग्याते दि
ग्यिरे यङ्वर्णस्येति यः **इति लघुवृत्तावाख्यातप्रक**
रणो द्विर्वचनपादस्तृतीयः ३ ओं सपरस्वरायाः
संप्रसारणमन्तस्थायाः अधिकारोऽयम् इत उत्तरं य
द्वक्ष्यामस्तत्र परस्वरसहिताया अन्तस्थायाः संप्रसारणं भव
तीत्यधिक्रियते सन्ध्यक्षरान्तानामाकारो विकरणे इत्यतः ।

आगमाधिकारः **ग्रहिज्यावयिव्यधिवष्टिव्यचिवृश्चिप्रच्छि भ्रस्जीनामगुणे** ग्रह उपादाने ज्या वयोहानौ वेञ् त न्तुसन्ताने वेञो वयिः व्यध ताडने वश कान्तौ व्यच सम्भवे। प्रच्छ ज्ञीप्सायाम् ओव्रश्चू छेदने भ्रस्ज पाके एषामन्तस्थायाः सस्वरायाः संप्रसारणं भवति अगुणे प्रत्यये परे गृह्यते। जीयते सार्वधातुके यण् अनेन संप्र नाम्यन्तानां यस्यायी ति दीर्घः उयतुः उयुः वेञ् तन्तुसन्ताने अनस् उस् वे ञो वयिः संप्र द्विर्व विध्यते उच्यते विच्यते वृश्च्यते पृ च्छ्यते भृज्ज्यते यण् संप्र भ्रस्जः भृटोऽन्तीय इति सस्पदः नस्य न वर्गस्थटेतिजः जरीगृह्यते जेज्ञीयते वेवीयते वेविध्यते वे विच्यते परीपृच्छ्यते वरीवृश्च्यते बरीभृज्ज्यते अन्यत्र गृ ह्णाति जिनाति विध्यति विचति पृच्छति वृश्चति भृज्ज ति धातोरेकस्वरेति यणादेः अनेन संप्र द्विर्व ऋमतोरीअ कारस्य वर्णस्य अन्यत्र गुणश्चेकीयिते इति गुणः **स्वपिव चियजादीनां यण्परोक्षाशीष्षु** ञिष्वप् शयने वच भाषणे अनयोः तथा यजादीनां यज देवतापूजासङ्ग तिकरणदानेषु टुवप बीजसन्ताने वह प्रापणे वेञ् त न्तुसन्ताने वेञ् संवरणे ह्वेञ् स्पर्धायां शब्दे च वद व्यक्ता यां वाचि वस निवासे टुओश्वि गतिवृद्ध्योः एषां यान्तस्था याः सस्वरायाः संप्रसारणं भवति यणि परोक्षायां आ शिषि च गुणाभावपरतः सुप्यते उच्यते इज्यते उप्यते उह्य ते ऊयते संवीयते आहूयते उद्यते उष्यते शूयते ये यण् अनेन संप्र नाम्यन्तानां यस्यायीति दीर्घः परोक्षायाम्॥

सुषुपतुः सुषुपुः ऊचतुः ऊचुः ईजतुः ईजुः ऊपतुः ऊपुः ऊदतुः ऊदुः संविव्यतुः संविव्युः जुहुवतुः जुहुवुः । ऊ दतुः ऊतुः ऊषतुः ऊषुः आशस् उस् संप्र हिर्वे ह्वेञः सन्ध्यक्षरान्तानामाकारः स्वरादाविवर्णोत्वम् यवेःद्वा सिवतीति सस्यघः श्वेञः यश्वर्णस्येति यः आशिषि स्वप्यात् उच्यात् इज्यात् उप्यात् उद्यात् ऊयात् संवीयात् आहूयात् उयात् उष्यात् ष्यूयात् आशीर्यात् संप्रनाम्यन्तानां यस्याधीतिदीर्घः आशिषि चपरस्मैइतिगुणाभावः **परोक्षायामभ्यासस्योभयेषाम्** उभयेषांयहादीनां । स्वपादीनांचपरोक्षायांपरस्मै अभ्यासस्यसंप्रसारणंभवति सम्प्रसारणेवचनम् जिज्यौ उवाय विव्याय उवाथ विव्याच वव्रश्च सुष्वाप उवाच इयाज उवाप उवाद विव्याय उवाद उवास अट् अभ्यासस्यसंप्र जिनातेः आकारादटौ सन्ध्यक्षरेचेत्यालोपः श्वेञोनव्ययतेः परोक्षायामित्यात्वंनभवति सन्ध्यक्षरान्तानामित्यात्वप्राप्तम् अर्थायचेर्मिवृद्धिः अभ्यासपादीर्घः **श्वयतेश्च** अथभयचलनयोरित्यस्यपरोक्षायांपरस्मैसस्यसंप्रसारणंभवति विव्यथे विव्यथाते विव्यथिरे अभ्यो अनेनाभ्यासस्यसंप्र **नवेञ्श्वोरगुणेच** वेञ् तन्तुसन्ताने कुञोस्मिन्नातिहृद्ध्यो। अनयोः परोक्षायामगुणे सगुणेऽवाऽन्यये परेसंप्रसारणंनभवति ववौ ववतुः ववुः श्विश्वाय शिश्वियतुः शिश्वियुः **स्वपिस्यमिव्येञांयेक्रीयिते** निषम् श्रायनेस्यमस्वनशब्दे व्येञ् संवरणे एषां चेक्रीयिते परेसंप्रसारणंभवति सोषुप्यते सेसिम्यते वे।

वीयते अत्यर्थं स्वपिति स्वमीति व्ययति यथाह्वः अनेनसंप्रा
द्विर्वे गुणश्चेक्रीयिते स्वपेःषत्वम् सेऽोनाम्यन्तानांयस्मा
यीतिदीर्घः स्वापेश्चणि स्वपेरिन्नन्ताच्चणिपरे अन्तःस्था
याःसंप्रसारणंभवति असूषुपत् स्वपन्तंप्रायुङ्क्त इन् अ
स्वापयेतिदीर्घादिचणे अनेनसंप्रकारितलोपः द्विर्वदी
र्घोलघोः अड्धातुादिः ग्रहिस्वापिप्रच्छांसनि ग्रहउपा
दा निषुश्वायते प्रच्छीप्सायाम् एषांसनि
परे अन्तस्थायाःसंप्रसारणंभवति जिघृक्षति सुषुप्सति।
पिपृच्छिषति गृहीतुमिच्छति स्वप्तुम् प्रष्टुम् धातोर्वा
तिसन् संप्रश्नोढः तृतीयादेर्घढधभान्तस्यातिगस्यचः द्वि
र्वत्रग्रहगुहोःसनीतिइडभावः सिद्धम् ज्वरत्वरइतिइट् चा
यःकीचेक्रीयिते चायपूजानिशामनयोरित्यस्य चा
कीयितेपरे कीआदेशोभवति चेकीयते अत्यर्थंचायते
इति यथाह्वः अनेनकीआदेशः द्विर्वे गुणश्चेक्रीयिते
इतिगुणः चेक्रीयितेइतिकिम् चायते प्यायःपीपरो
क्षायाम् चेक्रीयितग्रहणमनुवर्तते स्फायीओप्यायीवृ
द्धावित्यस्य परोक्षायांपरतः पीआदेशोभवति पेपीयते
अत्यर्थंप्यायते यथाह्वः अनेनपीआदेशः द्विर्वेगुणश्चेक्री
यिते आपिप्ये आपिप्याते आपिप्यिरे अनेनपीआदेशःद्विर्वेह्रस्वःय
इवर्णस्येतियः परोक्षायामितिकिम् प्यायते श्वयतेर्वा
टुओश्विगतिवृद्ध्योरित्यस्य चेक्रीयितपरोक्षयोः परयोः संप्र
सारणंवाभवति शोशूयते शेश्वीयते अत्यर्थंश्वयति य
थाह्वः अनेनवासंप्र द्विर्वे शुशाव शुशुवतुः शुशुवुः शि

श्वाय शिश्वियतुः शिश्वियुः अदिह्वद्विः स्वरादाविवर्णोति उ
श्वेत् **कारिते च संयुणोः** श्वयतेर्वा श्यायाः संप्रसारणं
वा भवति कारिते सन्परे च णपरे च परतः शुशावयिषति श्वय
न्तं प्रयोक्तुमिच्छति इन् सन् संप्र इट् वृद्धिः इनि कृते स्थानिव
दिति शुद्विर्वे पक्षे शिश्वाययिषति इन् सन् इट् वृद्धिः शि
श्वं प्राग्वत् अशूशवत् श्वयन्तं प्रायुक्त इन् दि चण् संप्र
वृद्धिः कारितलोपः शु द्विर्वे इत्यसमानेतिह्रस्वः अभ्यास
स्य दीर्घो लघोः पक्षे अशिश्वयत् इनि कृते स्थानिवदिति १
श्वि द्विर्वे इत्यसमानेतिह्रस्वः **ह्वयतेर्नित्यम्** ह्वेञ् स्पर्धा
यामित्यस्य नित्यं संप्रसारणं भवति कारिते सन्परे चण्परे
च परतः जुहावयिषति ह्वयन्तं प्रयोक्तुमिच्छति इन् स
न् इट् अनेन आदेः संप्रततो वृद्धिः इनि कृते स्थानिवदिति
हु द्विर्वे हेजः नामन्तयोरितिगुणः अजूहवत् ह्वयन्तं
प्रायुक्त इन् दि चण् संप्र वृद्धिः कारितलोपः प्राग्वत् हु
द्विर्वे इत्यसमानेतिह्रस्वः दीर्घो लघोः **अभ्यस्तस्य च**
ह्वयतेरभ्यस्तस्य नित्यं संप्रसारणं भवति जुहाव अह्वि
र्वे अनेन ह्वयोरपि धात्वभ्यासयोः संप्रसारणं धातोरस्योप
धेति वृद्धिः जुहूषति ह्वातुमिच्छति सन् द्विर्वे अनेन ह्वयो
रपि संप्र स्वरान्तानां सनीति दीर्घः जोहूयते अत्यर्थं ह्वय
ति यशाद्वः द्विर्वे अनेन ह्वयोः संप्रसारणं द्वेक्रीयिते नाम्य
न्तानां यण्यायीतिदीर्घः **द्युतिस्वाप्योरभ्यासस्य** द्युत
दीप्तौ ञिष्वप् शये अनयोरिन्नतयोर्योभ्यासः तस्य संप्र
सारणं भवति दिद्युते परोक्षा ए द्विर्वे अनेन संप्र दिद्यो

ति धते धोतितुमिच्छति सन् द्विर्वं संप्र इट् धंसउपा
धागुणः देधूत्रते अभ्यर्थयोत्यते यथाह्नः द्विर्वं संप्रयता।
श्चेक्रीयिते अदिद्युतत् योतमानेप्रायुङ्क्त इन् उपधागुणः
दिद्युत् कारितलोपः द्युत् द्विर्वं संप्र इत्यसमानेतिह्रस्वः।
स्वापेःस्वल्वपि सुषापयिषति स्वपन्तंप्रयोक्तुमिच्छति इन्।
सन् इट् असोपधेतिदीर्घः स्वप् द्विर्वं अनेनाभ्यासस्यसं
प्र धर्वे. अभ्यासस्येतिकिम् योनते स्वापयति **न संप्रसा**
रणेसंप्रसारणम् संप्रसारणेकृतेपुनः संप्रसारणंन
भवति विध्यते विव्यते अपताडने अवसंभवे ते यत्र्
द्विर्वेतिसंप्रसारणेकृते पुनर्नभवति **वशोश्चेक्रीयि**
ते वशाकान्ताविन्यस्यचेक्रीयितेपरेसंप्रसारणंनभव
ति वावश्यते अभ्यर्थंवष्टि यथाह्नःद्विर्वंदीर्घोनागमेति
दीर्घः चेक्रीयिते इतिकिम् उशान्ति अन्ति अन्वि लुक्च
हज्येतिसंप्र **प्रच्छादीनांपरोक्षायाम्** प्रच्छिभ्रस्जि
भ्र स्जां परोक्षायांपरस्मैसंप्रसारणंनभवति प्राड्
ज्यावयीतिप्राप्तम् पप्रच्छतुः पप्रच्छुः बभ्रज्जतुः बभ्र
ज्जुः बभ्रज्जतुः बभ्रज्जुः भुटांत्ततीयइतिसस्यदः तस्य
तवर्गश्चठेतिजः **सन्ध्यक्षराणामाकारोविक**
रणे सन्ध्यक्षरान्तानांधातूनामन्त्यस्य आकारोभव
ति अविकरणे विकरणेतुनभवति दाता देङ् रक्षणे
दैपृ शोधने दोअवखण्डने अनेनआत्वम् अविकर
णेइतिकिम् दयते दायति ते ति अन्वि प अपृ पेयाद्
नव्ययतेःपरोक्षायाम् ओञ् संवरणेइत्यस्यपरो

ज्ञायांपरस्मा अभ्यासस्य आत्वंनभवति विमाय विमयिथ
थ अट् थल् ओर्द्वित्वे परोक्षायामभ्यासस्येतिसमस्य अटिवृ
द्धिः पेमाय पमय परोक्षायामितिकिम् माता **मीनाति**
मिनोतिदीङांगुणवृद्धिस्थाने मीञ्हिंसायां डुमिञ्
प्रक्षेपणे दीङ्क्षये एषामन्तस्य आत्वंभवति गुणवृद्धि
स्थानेप्रत्ययेपरे माता मास्यति दाता दास्यते अप्रमीता
भविष्यन्ती स्यति स्यते अनेनआत्वं अन्तरङ्गाःशासः वृ
द्धिस्थाने मापयति दापयति मीनन्तंप्रयुङ्क्ते एवंमिन्वन्तं
दीयमानंप्रयुङ्क्ते इन् अनेनआत्वम् अर्तिह्रीव्लीतिपागमः
अनेनवृद्धिः आआगुणवृद्धिस्थानेइतिकिम् मीनातिमि
नोति दीयते नाम्यादेः श्नःस्वादेः दिवादेर्यन् अनिच
विकरणोइतिनियमाद्गुणाभावः **सनिचदीङः** दीङ्क्ष
ये इत्यस्यसनिपरेआत्वंभवति अगुणत्वाद्वृद्धेरनाप्तिसि
द्धिः उपदिदासते उपदात्स मित्सति सन् अनेन आत्वं द्वि
र्वे सन्यवर्णस्येति इत्वम् सनीतिकिम् उपदेदीयते अ
र्थंदीयते यङागमः **स्मिजिक्रीङामिनि** ष्मिङ् ईषद्
हसने जिजये डुक्रीञ् द्रव्यविनिमये इङ् अध्ययने ए
षामन्तस्य आत्वंभवति इनिपरे विस्मापयते विजापय
ते विक्रापयते अध्यापयते विस्मयमानंप्रयुङ्क्ते एवंवि
जयमानं विक्रीणानं अधीयानं इन् अनेन आत्वम्
अर्तिह्रीतिपागमः इनीतिकिम् विक्रेता विजेता वि
स्मयिता **स्फातिस्फोराणामोकारःस्वरान्तरोत्र**
दिगुणवृद्धिस्थाने स्फूर्जविसर्गे हविर्ष्वेलने अन

धोः स्वरात्परः अकारागमो भवति गुणवृद्धिस्थाने झला
दौप्रत्ययेपरे स्रष्टा स्रक्ष्यति अस्रक्ष्यत् द्रष्टा द्रक्ष्यति अ
द्रक्ष्यत् नास्यति स्यत् अनेन आकारागमः रत्वं भ्रस्जा
दीनां षइति जस्य षः छशोश्चेति शस्य षः षढोः कस्सि इति
षस्य कः वृद्धिस्थाने अस्राक्षीत् अद्राक्षीत् अथ यदि सिच्
अकारागमः रत्वम् अस्य च दीर्घः सिचइतीट् गुणवृद्धि
स्थाने इति किम् सृष्टः सृष्टवान् दृष्टः दृष्टवान् निष्ठे
ति क्तः क्तवत् यणवृद्धावादगुणत्वम् तवर्गस्य षटेति
तस्य टः **दीङोयोऽन्तः स्वरादावगुणे** दीङ् क्षये इत्य
स्य स्वरादावगुणेपरे यकारागमो भवति उपदिदीये उ
पदिदीयाते उपदिदीयिरे परोक्षा प आते इरे द्विर्व ह्र
स्वः अनेन यकारागमः अगुणे इति किम् दानम् युद्धेति
युट् युङ् कामना कान्त्या इत्यनादेशः मीनाति मिनोति दी
नामित्यत्वम् **आलोपोऽसार्वधातुके** धातोराका
रस्य लोपो भवति स्वरादावगुणेऽसार्वधातुकेपरे पप
तुः पपुः पारोक्षे अतुस् उस् द्वित्वं अनेनालोपः असा
र्वधातुकेइति किम् यान्ति अन्ति अन्वि लङ् **इटि च** आ।
कारस्य लोपो भवति इटिपरे पपिथ ययिथ पारोक्षे।
याप्रापतौ थल् लकारः थालि च सेटीत्यर्थः इट् अनेना-
कारलोपः **दामागायतिपिबतिस्थास्यतिजहा**
तीनामीकारो व्यञ्जनादौ दाइति दासंज्ञकाग्रह
णे माइति मामाने माङ् माने मेङ् प्रणिधाने गायती
ति कैगैशब्दे गाङ् गतावितिवा पापाने ष्ठागतिनिवृत्तौ।

घोश्रन्तक र्मणि ङोहाकृत्यागे प्यांश्रञ्जनादावः सार्वधात्
के श्रगुणेपरे श्रन्त्यस्यईकारोभवति दीयते धीयते मीयते
गीयते श्रध्यगीष्ट पीयते स्थीयते श्रवसीयते हीयते इङः
श्रध्यायने श्रपिपूर्वः श्रयतनी त विभाषास्तुङ्रीः ति तन्त्रा
न्तरात् गाङादेशः तस्यानेनईत्वम् श्रन्यत्र तयङ् श्रनेना
कारस्यईत्वम् देदीयते देधीयते मेमीयते जेगीयते पे
पीयते तेष्ठीयते श्रवसेषीयते जेहीयते श्रत्यर्थंददाति
दधाति माति मीमीते मयते गायति गाते पिबति ति
ष्ठति श्रवस्यति जहाति यङाङ्ः श्रनेनईत्वम् द्विर्व श्रल्
स्येष्ठीयिते श्थोभ्यासस्य शिट्परोघोषः निमित्ताभ्रत्यये
तिसस्यघः तवर्गस्य षटेतिथस्यठः श्रगुणेइतिकिम् दा
ताश्रासार्वधात्केइतिकिम् गाते श्राशिष्येकारः
दादीनामन्त्यस्य एकारोभवति श्राशिषि श्रगुणेयपर
तः देयात् धेयात् मेयात् गेयात् पेयात् स्थेयात् श्रव
सेयात् हेयात् श्राशीर्यात् श्रनेनाकारस्यएकारः श्रगुण
यामितिकिम् दासीष्ट श्रनउस्सिजभ्यस्तविदाभ्यो
भुवः सिचः श्रभ्यस्तात् विदः श्राकारान्ताद्धातोःपर
स्य श्रनः श्रप्रत्ययस्यउसादेशोभवति श्रभुवः भुवः पर
स्मात् सिचःपरमश्रप्यंवर्जयित्वा सिचः श्रकार्षुः श्रला
विषुः श्रभैत्सुः कृञ् लूञ् भिद् श्रन् सिच् लूल्इट् कृञ
श्रतोहृल्न इतिइउभावः भिदस्तदिभिदीति इउभावः सि
चिपरस्माइतिवृद्धिः श्रनेनश्रनउस् श्रघोषेश्ि शिटामि
ति दस्यतः श्रभ्यस्तात् श्रविभयुः श्रजागरुः जिभीभये

जागरनिद्राक्षये अनि तु लङ् भियोऽन्त्यदो त्यादेश्चेति लक् द्वित्वं जाग्रोऽदादेर्लङ् अनउस् अयपस्यानाऽसीति गुणः विदः अविदुः विद् अन् अवि लङ् अन उस् आकारान्तात् अगुः अदुः यापायतौ दादाने ख्यस्तनी अन् अवि लङ् अनउस् आकारस्यो सीत्यालोपः सर्वत्राद्यात्वादिः अभूवइतिकिम् अभूवन् भूसत्तायां अद्यतनी अन् सिच् इस्त्यादावपिवनीति सिज्लोपः भुवोवोन्तइतिवकारागमः इचस्तलोपः इचः परस्यतप्रत्ययस्यलोपोभवति अकारि अपाठि कृञ्पठ् अद्यतन्यात्मनेपदं त भावकर्मणोश्चेतीच् अस्योपधेतिदीर्घः अनेनतलोपः चकारश्चार्थः अद्यात्वादिः हेरकारा दहन्तेः अकारान्तात्परस्यहेर्लोपोभवति अहन्तेः हन्तहिस्ता गतोरित्यस्मात्परस्य हेर्लोपोनभवतीत्यर्थः पच पठ पञ्चमी हि अवि अनेनहिलोपः अहन्तेरितिकिम् जहि हन् हि अ न्वि लङ् हन्तेर्जहाविति हन्तेर्जः नोर्वाविकरणादसंयोगात् असंयोगात् अरेनवर्णानाऽसंयुक्तात् नोर्विकरणात्परस्यहेर्लोपोभवति चिनु स्तृ चिञ् चये कर सुनु अभिषवेहि उःस्वादेः अनेनहिलोपः असंयोगादिति किम् राध्नुहि तनुहि राधसाधसंसिद्धौ तनुविस्तारे तनूकरणे हिविकरणः नोर्विकरणादितिकिम् जुहि एउस्तनोऽयोनः हि अवि लङ् उकाराच्च उकाराच्च विकरणात्परस्यहेर्लोपोभवति कुरु तनु कृञ् तनुविस्तारे हि तनादेकः करोतेरिति कृञोगुणः अस्योकारः विकरणादितिकिम् धुहि धुनि धुणो हि अवि लङ् उकारलोपोवामोर्वा उकारलोपोवाभवति वकारमकार

योःपरयोः सन्वः सनुवः सन्मः सनुमः तन्वः तनुवः तन्मः तनुमः अनेनवाउकारलोपः असंयुक्तस्येतिकिम् आप्नुवः आप्नुमः **करोतेर्नित्यम्** कृञःपरस्यविकरणस्यलोपोभवति कुर्वः कुर्मः वस् मस् अनेनउपकारलोपः **सप्तम्यांयेच** करोतेःसप्तम्यांयकारेपरे उकारलोपोभवति कुर्यात् कुर्याताम् कुर्युः सप्तमीयात् यातास् युस् अनेनउपकारलोपः येइतिकिम् कुर्वीतसप्तमीईत **अस्योकारःसार्वधातुकेऽगुणे** करोतेरकारस्य उकारादेशोभवति अगुणे सार्वधातुकेपरे कुरुतः कुर्यात् कुरुताम् अकुरुत कुर्वर्तमानातस् सप्तमीयात् पञ्चमीताम् ह्यस्तनीत उनादेशः करोतेरितिगुणः द्विवचनबहुवचनयोश्चपरस्मैइतिगुणाभावः अनेनअकारस्यउकारः अगुणेइतिकिम् करोति **रुधादेर्विकरणान्नलोपः** रुधादेर्गणस्ययोविकरणः स्वरात्परो नशब्दस्तस्य अन्तलोपोभवति अगुणेसार्वधातुकेपरे रुन्धः रुन्धन्ति रुन्ध्यात् भिन्तः भिन्दन्ति भिन्द्यात् रुधिर् आवरणे भिदिर् विदारणे तस् अन्ति यात् स्वराद्रुधादेःपरो नाशब्दः तस्मानेन नलोपः चढधभेभ्यइति तङइम अतस्य धः धुटान्ततीयश्च। तृतीयइतिधस्यदः अगुणेइतिकिम् रुणद्धि भिनत्ति वा। **श्रा। लोपादेः** असभुवीत्यस्य अगुणेसार्वधातुकेपरे आदेर्लोपोभवति स्तः सन्ति तस् अन्ति अन्विलुक् अनेनादिलोपः अगुणेइतिकिम् अस्ति **अभ्यस्तानामाकारस्य** अभ्यस्तानामगुणेसार्वधातुकेपरे आकारस्यलोपोभवति जहति मिमते ओहाक्त्यागे माङ्माने अन्ति अन्ते अन्ति जुहोत्या

देधेति लुक् जक्षात्यादीनामिति द्वित्वं भृञ्हाङ्माङामिदितीत्व
म् अनेनआलोपः लोपोस्यस्नादन्तीति नलोपः एवं ददाति द
यात् दध्यात् अगुणेइतिकिम् जहाति ददाति **क्र्यादीनां
विकरणस्य** डुक्रीञ्द्रव्यविनिमये इत्यादीनां विकरणस्य अ
कारलोपोभवति अगुणेसार्वधातुकेपरे क्रीणन्ति क्रीणते
लुनंति लुनते अन्ति अन्ते नाभ्यादेः अनेनआलोपः आत्मने
चानकारादितिनलोपः लूञः पादीनांह्रस्वः अगुणेइतिकि
म् क्रीणाति लुनाति **उभयेषामीकारोव्यञ्जनादा
वदः** उभयेषामभ्यस्तानां क्र्यादिविकरणस्य च आकारस्य
ईकारोभवति व्यञ्जनादावगुणेसार्वधातुकेपरे अदः दा
संज्ञकान्वर्जयित्वा जिहीते जिहीताम् अजिहीत मिमीते
मिमीताम् अमिमीत ओहाङ् गतौ माङ् माने वर्त्तते प
ञ्चमीताम् हासनी त अन्ति लुक् द्वित्वं भृञ्हाङ्माङामि
दिति अभ्यासस्य इत्वम् अनेनाकारस्य ईत्वम् क्रीणीतः क्री
णीते क्रीणीहि मञ्जीवितमेवपणम् लुनीतः लुनीते लु
नीहि नन्दनम् तस् ते हि नाभ्यादेः अनेनाकारस्य ईत्वम्
लूनोह्रस्वः अदइतिकिम् दत्तः धत्तः दान्तु धान्तु तस् था
स् अन्ति लुक् जक्षात्यादीनामिति द्वित्वं ह्रस्वः धाञः हिनी
यचतुर्थयोरितिधस्यदः तस्य तथोश्चदधातेरितिधः अभ्य
स्तानामाकारस्येत्यालोपः अघोषेप्रथमोशिटामितितः अगुणे
इतिकिम् जहाति क्रीणाति **इकारोदरिद्रातेः** दरिद्रा
इर्गनावित्यस्य व्यञ्जनादावगुणे सार्वधातुकेपरे आका
रस्य इकारोभवति ईकारःआमः दरिद्रितः दरिद्रिमः ना

स्, मस्, अत्विलृक् अनेनइत्वम् अत्तोइतिकिम् दरिद्राति

श्नाभ्यस्तयोरातः ङीदाकृत्यागेइत्यस्य सम्भ्यस्यापर तः आकारस्यलोपोभवति जहात् सम्भ्यासितिकिम् जहा ति **अदिङ्क्लेःसार्वधातुके** इत्तेरत्नलोपोभवति भुङा दावत्तोसार्वधातुकेपरे इतः इथः नस् थस् अत्वि लृक् अनेनात्तलोपः अटीतिकिम् इत्त्वः इतम्ः अत्तोइतिकिम् हत्ति हंसि **शासेरिङ्पात्याद्याश्राण्व्यञ्जनयोः** शासअनु शिष्ठावित्यस्य अणिव्यञ्जनादौचात्तोप्रत्ययेपरे उपधायाइत्वंभ वति अन्वशिषत् अन्वशिषताम् अन्वशिषन् अद्यतनी दि नाम् अन् अषादित्वादत्य अनेनाकारस्यइत्वम् शासिवसिघसी तिषः शिष्यते शिष्टा शिष्मः ते यस्, वस्, मस्, अत्विलृक् अ नेनइत्वम् आश्वन्तस्यषः अणव्यञ्जनयोरितिकिम् शासति अत्ति अत्वि लृक् लोपोभ्यत्वादितिनलोपः अत्तोइतिकिम् प्राति **हन्तेर्जहौ** हनहिंसागत्योरित्यस्यहौपरेजअादेशोभ वति जहिनी लतृलवासतम् अत्वि लृक् अनेनजआदेश हाविति किम् हंसि **दासेोरभ्यासलोपश्च** दासंज्ञकानां अ स्येश्च हौपरे एत्वंभवति अभ्यासलोपश्च देहि धेहि दा धा हि अत्वि लृक् हिर्वे अनेन आकारस्य एत्वम् अभ्यासलोपश्च अस्तेः एधि अस् हि अत्विलृक् अस्तेरादेवितिअकारलोपः अनेनएत्वम् अस्तेरितिद्वेधिः हाविति किम् ददाति अस्ति

अध्येकव्यञ्जनमध्येनादेशादेःपरोक्षायाम् अनादे शादेर्योनोरेकव्यञ्जनमध्येकेवलयोर्व्यञ्जन योर्मध्ये यःअ कारस्तस्य एत्वंभवति अभ्यासलोपश्च अनुज्ञायांपरोक्षायां

गरुस्याम् पेचतुः पेचुः शेकतुः शेकुः पचु शक अत्वस्य उस्य प
रोक्षायांचेति अगुणत्वम् द्वित्वं अनेनएत्वाभ्यासलोपौ थलि च
सेटि अनादेशादेर्धातोः केवलयोर्व्यञ्जनयोर्मध्ये यः अकारस्त
स्य थलि सेटि परे एत्वंभवति अभ्यासलोपश्च पेचिथ शेकिथ
कृसृभृवृस्तुद्रुस्रुश्रुव एवपरोक्षायामितिनियमादिट् तॄ
फलभजत्रपश्रन्थिग्रन्थिदम्भीनां च तॄ प्लवनतरणयोः
फलनिष्पत्तौ भज सेवायाम् त्रपूष् लज्जायाम् श्रन्थ ग्रन्थ स
न्दर्भे दम्भु दम्भे एषामकारस्य एत्वंभवति अभ्यासलोपश्च प
रोक्षायामगुणायां थलिसेटिपरे तेरतुः तेरुः तेरिथ ऋद
न्तानांचेतिगुणः फेलतुः फेलुः फेलिथ भेजतुः भेजुः भेजिथ
त्रेपे त्रेपाते त्रेपिरे श्रेथतुः श्रेथुः श्रेथिथ ग्रेथतुः ग्रेथुः ग्रेथिथ
देभतुः देभुः देभिथ श्रन्थि ग्रन्थि दम्भीनां परोक्षायामिन्धि
श्रन्थि ग्रन्थीति अत्रानुषङ्गलोपः थलि चेति थलिपरे अनुषङ्गलो
पः **नशसददवादिगुणानाम्** शसु हिंसायां दद दाने
अनयोः वकारादीनां धातूनां गुणिनां ऋदन्तगुणानांचपरो
क्षायामगुणायां थलिसेटिचपरे एत्वाभ्यासलोपौनभवतः
विशशसतुः विशशसुः विशशसिथ दददे दददाते दददि
रे ववमतुः ववमुः ववमिथ ववलतुः ववलुः ववलिथ टुव
मु उद्गिरणे वलवल्लधारणे गुणिनांयथा निपपरतुः निप
परुः निपपरिथ विददरतुः विददरुः विददरिथ दॄ पालनपू
रणयोः दृ विदारणे ऋदन्तानांचेतिगुणः **स्वरादाविवर्णो**
वर्णान्तस्य धातोरियुवौ इवर्णान्तस्य उवर्णान्तस्य धा
तोरि वोर्णवर्णयोर्यथा संख्यं इय् उव् इत्येतावादेशौ भव

तः अगुणेस्वरादौ प्रत्यये परे शिश्रियतुः शिश्रियुः चिक्षियतुः चि
क्षियुः चिक्रियतुः रुरुवतुः रुरुवुः लुलुवतुः लुलुवुः श्रिञ् से
वायाम् क्षि निवासगत्योः डुक्रीञ् द्रव्यविनिमये रुदानादनयो
लूञ् छेदने परोक्षाया अतुस् उस् द्विर्वे अनेन इय् उवुति
यन्ति वियन्ति स्रुवन्ति ध्रुवन्ति क्षि निवासगत्योः वीनाति आ
श्रि अजनकान्त्यसनखादनेषु ष्णुञ् स्रुतौ धात्वादेः षः सः
सैतीनन्तयोः षनि इति ज्ञापकात् ट स्पतः आन्ति आन्वि ति
यस्तृदादेरनीत्यगुणत्वम् अन्येषां लक् अनेन इयुवौ स्वरा
दावितिकिम् श्रीयात् लूयात् आधीर्यात् नामन्तानांय
सायीतिदीर्घः अगुण इतिकिम् श्रयिता लविता आस्तनी
ना इङ् अगुणः इवर्णेव र्णान्तस्येतिकिम् चक्रतुः धातो
रितिकिंकुर्वन्ति अत्र धातोर्न उकारः किन्तु विकरणस्य अ
भ्यासस्यासवर्णे अभ्यासस्यैौ इवर्णोवर्णौ तयोर्यथा
संख्यं इय् उव् इत्येतावादेशौ भवतः असवर्णे स्वरे परे इ
येष उवोष इयेषइच्छायां उषदाहे परोक्षा अट् उपधागुणः
द्विर्वचनं अनेन इय् उवौ इयृ ति ऋ स्रगतौ आन्ति आन्वि अ
तोन्यादेश्चेतिलक्ष्या ऋदन्त्यादीनामिति द्विर्वे अकारऋव
र्णस्येति अकारः तस्य आर्तिपिपर्त्योश्चेति इत्वम् तस्यानेन
इय् रत्वम् लोपोभ्यस्तादन्तिनइतिनलोपः असवर्ण इति
किम् ईजतुः ईजुः ऊपतुः ऊपुः यंज देवताः डुवप बीजस
न्ताने अतुस् उस् स्वपिवचीतिसंप्र इङ् उप् द्विर्वे दीर्घपर
लोपौ स्वरे इतिकिम् इयाज उवाप अट् द्विर्वपरोक्षायाम
भ्यासस्येतिसंप्र **नोर्विकरणस्य** विकरणस्य नोर्यउवर्ण

स्तस्नउव् आदेशोभवति अगुणेस्वरादौप्रत्ययेपरे आप्नुवन्ति शक्नुवन्ति आप्स्व्याप्तौ शक्लृशक्तौ लृकारः इ शादीत्यर्थः अस्ति नुः स्वादेः तस्यानेन उव् असंयुक्तस्य विकरणस्य नोर्वकारः इति वकारो वक्ष्यते इदसंयुक्त उदाहरणः नोरिति किम् कुर्वन्ति कृञ् अस्ति तनादेरुः करोतेरिति गुणः अस्योकारः सार्वधातुकेगुणेइति उत्वम् वक्ष्यते विकरणस्येति किम् नुवन्ति स्वरादावितिकिम् शक्नुयात् सप्तमीयात् अगुणेइतिकिम् शक्नवानि नुः स्वादेः गुणः **यइवर्णस्यासंयोगपूर्वस्यानेकाक्षरस्य** अनेकाक्षरस्यानेकस्वरस्य धातोर्यइवर्णः असंयोगपूर्वः यस्मात्संयोगः पूर्वोनास्ति तस्य यकारादेशो भवति अगुणेस्वरादौप्रत्ययेपरे इणुवोर्बाधः चिक्यतुः चिक्युः निन्यतुः निन्युः चिञ् चये णीञ् प्रापणे णोनः अतस्तउस् द्विर्वचनस्वः कृतद्विर्वचनस्यानेकाक्षरत्वादिवर्णस्य यत्वम् इवर्णस्यकिम् लुलुवतुः लुलुवुः असंयोगपूर्वस्य किम् शिश्रियतुः शिश्रियुः डुश्रिञ् गतिवृद्ध्योः डुशादुः डुनुबन्धादथुरित्यर्थः ओकारः त्वायोदनुबन्धादित्यर्थः अतस्तउस् शिश्रिच अभ्यासस्यादिव्यञ्जनामित्यनादिव्यञ्जनलोपः स्वरादावितिवर्णोवणान्तेतिइय् अनेकाक्षरस्येति किम् धियति धियारणे ति अस्ति तुदादेरणीत्यगुणत्वम् अगुण इतिकिम् तिनयिथ परोक्षाथल् लकारःथलिचसेटीत्यर्थः इट् इणस्य इणगमौ इयस्य स्वरादावगुणेपरे यत्वंभवति यपूज्यमाः यन्ति यन्तु अस्ति अदादेर्लुक् णकारः इतोगाअर्थः अगुणेइतिकिम् अयानि इण पञ्चमी आनिगुणः स्वरा

दाविति किम् इतः । नोर्वेकारो विकरणस्य ॥ विकरणस्य नो
र्वे उवर्णस्यास्य असंयोगपूर्वस्य वकारादेशो भवति स्वरादौ
गुणोपरि चिन्वन्ति सुन्वन्ति नोर्विकरणस्येति उवूश्रमः विकरण
स्येति किम् जुवन्ति एउसुनैतायोनः वर्तमानाञ्चान्ति अन्वि अ
दादेस्तुक् स्वरादाविवर्णोस्य असंयोगपूर्वस्येति किम् ता
भुवन्ति गथघायसंसिद्धौ । जुहोतेः सार्वधातुके ॥ जुहोता
द नयोरित्यस्य अगुणे स्वरादौ सार्वधातुके परे उवर्णस्य व
त्वं भवति जुह्वति जुह्वत् अन्ति अन्तुलोपोभ्यस्तादन्ति नइ
ति नलोपः जुहोतेरिति किम् युवन्ति आमिश्रणे पूर्वेणउव्
अगुणे इति किम् जुहवानि सार्वधातुके किम् जुहुवुः । भुवो
वोन्तः परोक्षाद्यतन्योः ॥ अगुणे इति निवृत्तं भवतेः परो
क्षाद्यतन्योः स्वरयोः परयोः वकारागमो भवति बभूव ब
भूवतुः बभूवुः अट् अतुस् उस् द्विर्वचनम् भवतेरइत्यभ्यासस्या
कारः अनेन वकारागमः अद्यतन्यां यथा अभूवन् अभूवम्
अन् अम् अद्यन्तादिः सिच् तस्य इणस्थादापिबति भूभ्यः सि
चः परस्मै इति लुक् अनेन वागमः स्वरयोरिति किं अभूव अ
भूम अद्यतनी । वम प्राग्वत्सिचो लुक् भुवः सिज्लुकीतीडभा
वः । गोहेरूदुपधायाः ॥ गुह संवरणे इत्यस्य गुणे कृते उप
धाया ऊकारो भवति गूहयति गूहन्तं प्रगूहेरन् उपधाग्र
णः अनेन ऊत्वम् । दुषेः कारिते ॥ दुषवैकृत्ये इत्यस्य उप
धाया ऊत्वं भवति कारिते परे दूषयति दूषयन्ते प्रदूषयेरन्
न ऊत्वं कारिते इति किम् दोष्टा अशुद्धावितिरूपं तवर्गस्य
वर्गेण तवर्गः उपधागुणः चित्तेवा विरागे ॥ दुषेः उपदा

याः कारिते परे ह्रस्वो वा भवति चित्तविरागे गम्यमाने चित्तं
दूषयति दोषयति वा विरक्तं संपादयतीत्यर्थः ॥ मानबन्धानां
ह्रस्वः ॥ चट चेष्टायामित्यत आरभ्य षम ष्टम वैक्लव्य इति यावत्
ये धातवः अमान्तबन्धा अधिमाबन्धाः कार्यार्थं पूर्वाचार्यैः प्र
तिज्ञाताः तेषामुपधायाः कारिते परे ह्रस्वो भवति चटयति प्र
थयति व्यथयति चट चेष्टायां प्रथ प्रख्याने व्यथ भयचलनयोः
चटमानं प्रयुङ्क्ते प्रथमानं व्यथमानं धातोश्च हेतावितीन् अ
स्योपधेति दीर्घः तस्यानेन ह्रस्वः एवं रञ्जयति मृगान् रञ्ज
रागे रञ्जन्तं प्रयुङ्क्ते इतीन् रञ्जेर्णौ मृगरमणे इति तद्वाल
वाद्नुषङ्गलोपः दीर्घे कृते जनीजृष्क्नसुरञ्जोऽमन्ताश्चेति मा
नबन्धत्वादनेन ह्रस्वः गमयति शमयति गम्लृ गतौ शमुउ
पशमे शाम्यन्तं प्रयुङ्क्ते इतीन् अस्योपधेति दीर्घः अनेन ह्र
स्वः इचि वा मानुबन्धानां इच्परे इमि उपधाया ह्रस्वो वा भ
वति अचटि अचाटि अव्यथि अव्याथि अप्रथि अप्राथि च
ट चेष्ट व्यथ भय प्रथ प्र चटमानः प्रायोजि व्यथमानः प्रथ
मानः धातोश्च हेतावितीन् अद्यतनी त अद्यात्वादि भाव
कर्मणोश्चेतीच् अस्योपधेति दीर्घः तस्यानेन वा ह्रस्वः का
रितस्यानामिद्विकरणे इति कारितलोपः इचस्तलोपः का
रित इति किम् समचाटि चैत्रेण उपधादीर्घः जनिवध्योश्च
जन जनने जनी प्रादुर्भावे इति वा हन हिंसागत्योरित्यनयो
रुपधाया ह्रस्वो भवति इचि परे अजनि अयत दीप जन बुध
पूरितायिप्यायिभ्योऽन्यतरस्यामिति कर्त्तरि भावे वा इच् अ
वधि हन हिंसागत्योः अयत इच् अद्यतन्यां चेति हनेः वधा

देषाः अस्योपधेतिदीर्घः अनेनह्रस्वः **ओदौद्भ्यां यिन्नायोस्व**
रवत् ओकारौकाराभ्यां परौ यिन् आयिड् इत्येतौ स्वरवद्भवतः
स्वरेपरे अव् आवौ उक्तौ नौ यिन्नायोरपि भवत इत्यर्थः यथा
संख्येमत्रनेष्यते गव्यति गव्यते नाव्यति नाव्यते गामिच्छ
त्मनइति नाम्न आत्मेच्छायां यिन् नौरिवाचरति कर्तुराथिः
सलोपश्चेति आथिः एवं नावमिच्छत्यात्मनः नौरिवाचरते ना
मिव्यञ्जनान्तादायेरादेरित्याकारलोपः आयन्तात्तेभ्यात्मने
पदं ते आवि **नाम्यन्तानां यस्यायिन्नाशीश्चेक्रीयितेष्व**
येदीर्घः नाम्यन्तानां धातूनां लिङ्गानां च यिणि आयौ आशि
षि यकारे चेक्रीयिते परे अन्त्यस्य दीर्घो भवति यिणि चीयते
स्तूयते आयौ अग्नीयते पटूयते चिञ् चये ष्टुञ् स्तुतौ वर्त
मानाते सार्वधातुके यण् अनेनदीर्घः अग्निरिव आचरति
पटुरिवाचरति कर्तुराथिः सलोपश्चेत्याथिः नामिव्यञ्जना
न्तादायेरादेरित्यालोपः अनेनदीर्घः अग्नीयति पटूयति यि
नि अग्निमिच्छत्यात्मनः एवं पटुनात्मेच्छायां यिन् इकार
नकारौ यिन्यवर्णस्येत्यर्थौ अनेनदीर्घः ति अवि आशीषि ची
यात् स्तूयात् आशीर्यात् दीर्घः चेक्रीयिते चेचीयते रोरू
यते अत्यर्थं चिनोति रौति यथाहुः धातोरेकस्वरादिति यङ्
वः अनेनदीर्घः द्विर्वचनाच्चेक्रीयिते नाम्यन्तानामिति किम्
चिकीर्षात् हान् कर्तुमिच्छात् धातोर्वाकर्मणः इति सन् स
रान्तानां सनीतिदीर्घः ऋदन्तस्येरगुणे इतीर् नामिनोर्वोर
कुरछुरो व्यञ्जने इतिदीर्घः कीर् द्विर्वं अभ्यासकार्यम्
चिकीर्षं रविकिरियते आशीर्यात् अस्यच लोपः येइतिकिम्

वेषीष्ट इणोऽनुपसृष्टस्य इण्गतावित्यस्य अनुपसृष्टस्य उ
पसर्गरहितस्य दीर्घो भवति यणि आशीर्यकारे च परे ईयते ईया
त् अनुपसृष्टस्येति किम् निरियते समियात् इण्गतौ निर्
सम् पूर्वो यण्याशिषोरिति किम् इयात् सममीयात् यइ
ति किम् एषीष्ट ग्रामस्वैरेण आशीरात्मनेपदं सीष्ट ऋत
ईदन्तश्चेक्रीयितयण्याशिषु ऋदन्तऋकारान्ताद्धातोर्लिङ्ग
श्च ईकारागमो भवति चेक्रीयिते यिनि आयौ च परे चेक्रीयिते
जेह्रीयते मत्यर्थं करोति दरति यथाहः अनेन ईकारागमः रव
म् द्विर्व अभ्यासकार्यम् यिनि कर्त्रीयति कर्तारमिच्छत्या
त्मनः नाम्न आत्मनेच्छायां यिन् आयौ कर्त्रीयते कर्ता इवाच
रति कर्तृरायिः सलोपश्चेत्यायिः नामिव्यञ्जनान्तादित्यायेर
लोपः इरन्यगुणे ऋकारान्ताद्धातोरगुणेऽनिचाविकरणे परे इर
कारागमो भवति आद्रियते आध्रियते स्त्रियते प्रियते दृङ् आदरे
धृङ् अवस्थाने मृङ् प्राणत्यागे दृङ् व्यायामे ते आन्वितदादेरनि
रयगुणत्वम् अनेन इकारागमः स्वरादाविवर्णोवर्णान्तस्य
धातोरिति इय् अनीति किम् अदद्वेपरोक्षा ए द्विर्वे अकारऋ
वर्णस्येति अकारः अगुणे इति किम् दरति यण्याशिषो
र्ये ऋकारान्तस्य धातोरिकारागमो भवति यणि आशीर्य
कारे च परे क्रियते क्रियात् द्रियते द्रियात् यण्याशिषोरि
ति किम् कार्यम् ऋवर्णव्यञ्जनान्ताद्ध्यण् णकार इत्संज्ञावा
र्थः इत्संज्ञावाहृद्धिः यइति किं हृषीष्ट गुणोऽर्तिसंयोगा
द्योः ऋगतिप्रापणयोः ऋस्मृगतावितिवा अनयोः सं
योगादेश्च ऋकारस्य गुणो भवति यणि आशीर्यकारे च परे

अर्य्यते स्मर्यते अर्यात् स्मर्यात् ऋगतौ स्मृचिन्तायां यङ् इतिकिम् समस्तरीष्ट संस्मरीष्ट समोगम्यच्छि इच्छि स्वृभ्य ऋविदिभ्य अपभ्य इत्यात्मनेपदम् चेक्रीयितेच अत्रेः संयोगादेस्त्र ऋकारस्यगुणो भवति चेक्रीयितेपरे अरार्यते ऋगति प्रापणयोः ऋस्वगतावितिवा कुटिलमृच्छति इयर्त्तिवा सूचि सूत्रि मूत्रि ऋट अटि अशू ऊर्णुञ् इतियङ्वाद्दः अनेनगुणः स्वरादेर्द्वितीयस्येतिर्य द्वित्वं अनादिव्यञ्जनलोपः दीर्घोनागमस्येत्यभ्यासस्यदीर्घः संयोगादेर्यथा सास्वर्यते स्वह्याद्दे अर्थस्वरति यङ्वाह्यगुणः स्वद्वित्वं अभ्यासकार्य्यं आगवदीर्घः ॥ घ्राध्मोरी घ्रागन्धोपादाने ध्मा शब्दाग्निसंयोगयोरित्येतयोरन्त्यस्य ईत्वंभवति चेक्रीयिते जेघ्रीयते देध्मीयते अत्यर्थंजिघ्रतियमति यङ्वाद्दःअनेनईत्वम् चेक्रीयितेकिम् घ्रायते ध्मायते यिन्यवर्णस्य अवर्णस्यथिनिपरे ईत्वंभवति पुत्रीयति मालीयति पुत्रमिच्छत्यात्मनःयिन् इकारनकारविट्सार्थौ अनेनईत्वम् यिनीतिकिम् शुभकाम्यति अवर्णस्येतिकिम् रायमिच्छत्यात्मनः रैयति अदेर्घस्लृसन्नद्यतन्योः अदभक्षणे इत्यस्यघस्लृआदेशो भवति सन्यद्यतन्योचपरतः लृकारःपुषादीत्यर्थः जिघत्सति अद्यसन् अत्तुमिच्छतीतिवाकोस्कृतेर्धातोर्वाकर्मणाइतिसन् अयदि पुषादिस्नूत्रेणअण् अनेनधातोर्घस्लृआदेशः सनि द्वित्वं अभ्यासकार्य्यम् सन्नद्यतन्योरितिकिम् अत्ति अत्तिलवद् अद्योघसाविदंप्रथमइतिदस्यतः वापरोक्षायाम् अदेःपरोक्षायांपरस्याञ्च स्लृआदेशोवाभवति जघास जक्षतुः जक्षुः अद अतस उ

स् घस्लृआदेशः द्विर्वे अटि उपदादीर्घः अन्यत्रगमहनजन
खनघसामुपधायाःइति उपधालोपः अघोषेष्वशिटामितिख
त्वकः शासिवसिघसीनांचेतिसस्यषः पक्षे आद आदतुः आ
दुः अस्यादेः सर्वत्रेतिदीर्घः दीर्घोमयलोपः परोक्षायामितिकि
म् अन्ना अघसता आग्मवन्तः **वेञोवयिः** वेञ्तन्तु सन्ताने इ
त्यस्य परोक्षायांपरस्यां वयिआदेशोवाभवति इकारउच्चार
णार्थः उवाय ऊयतुः ऊयुः पक्षे ऊवतुः ऊवुः वस्यान्यतरस्यां
किति इतितन्त्रान्तरात् यस्यवः ग्रहिज्येतिसंप्र अटिपरोक्षायां
मभ्यासस्येत्यभ्यासस्यसंप्र ववौ ववतुः ववुः सन्ध्यक्षरान्तानामा
कारः द्विर्वे अटग्रकारादटङौ अन्यत्रालोपोसार्वधातुके इति द्वि
र्वचनेकृतेआलोपः नवेञ्वयोर्ग्रहणेचेति संप्रसारणाभावः प
रोक्षायामितिकिम् वाता **हनेर्वधिराशिषि** हनहिंसाग
त्योरित्यस्यआशिषिपरस्यांवधिआदेशोभवति इकारउच्चा
रणार्थः वध्यात् वध्यास्ताम् वध्यासुः आशिषीतिकिम् ज
घान अट् अभ्यासाच्चेतिहस्यघः **अद्यतन्यांच** हनहिंसा
गत्योरित्यस्य अद्यतन्यांच परस्यांवधिआदेशोभवति अव
धीत् अवधिषाम् अवधिषुः अद्यतनी दिताम् अन् अनेनव
धिआदेशःसिच् इट् एकत्वेसिचइतिईट् इटश्चेतिइतिसिचो
लोपः अन उस् षत्वम् तवर्गस्यषटवर्गाट्टवर्गइतितस्यट
त्वम् सेटोवाइतिदीर्घोत्रनेष्यते **इणोगाः** इण्गतावि
त्यस्य गाआदेशोभवति अद्यतन्यांपरतः अगात् अगाता
म् अगुः आकारइदार्थः अद्यादिताम् अन् सिच् इण्स्याद
पिवतिभूभ्यः सिचःपरस्मैपदेइतिसिचोलोपः अनेनगाआदेशः

अनउस् आकारस्योसि इत्याकारलोपः अद्यतन्यामितिकिम् इ
याय अट् द्विर्वहूङ्गिः अभ्यासस्यासवर्णे इत्यभ्यासस्येयुः" इ
ङः परोक्षायाम्" इङ् अध्ययने इत्यस्य गाआदेशोभवति प
रोक्षायांपरतः अधिजगे अधिजगाते अधिजगिरे अनेनगा
आदेशः द्विर्वे आलोपोसार्वधातुके इति आलोपः **सनीणि**
ङोर्गमिः इणगतौ इङ् अध्ययने इत्येतयोः गमिआदेशो
भवति सनिपरे इकारउच्चारणार्थः जिगमिषति जिगमिष
तः जिगमिषंति एतुमिच्छति इच्छतः इच्छन्ति सन् अनेनग
मिआदेशः सेगमः परस्मैइतिइट् अधिजिगांसते अधिजि
गांसेते अधिजिगांसन्ते अध्येतुमिच्छतीतिसन् अनेनगमि
आदेशः हनिगमिङोसुपधायाः इत्युपधादीर्घः मनोरनुस्वा
रोधुटि इत्यनुस्वारः आतेआथे इतिच आते इत्याकारस्य इत्वं अ
कारेसत्यपरलोपः सनीतिकिम् एति अधीते अत्विलक् इ
णोयणः इङः सर्वत्रात्मने इति गुणाभावः **असेर्भूरसार्व**
धातुके असभुवीत्यस्य भूआदेशोभवति असार्वधातुके
परे अभूत् बभूव भविता भवितुम् भवितव्यम् असार्व
धातुके इतिकिम् अस्तिस्यात् अस्तु आसीत् सन्नस्यांअस्ते
रादेरित्यकारलोपः त्यस्त्यादिप्रत्यये अस्तेर्दिस्योः इतिईट्
अस्तेरित्यकारस्य आकारः अत्वि अदादेर्लुक् सर्वत्र **ब्रुवोव**
चिः ब्रूञ् व्यक्तायांवाचीत्यस्य असार्वधातुकविषयेवचि आ
देशोभवति इकारउच्चारणार्थः अवोचत् उवाच वक्ता वक्ष्या
तु वक्ष्यति अवक्ष्यत् ब्रूञ् व्यक्तायांवाचि अद्यतनी दि अने
नवचु आदेशः अस्यतिवचीत्यङ्गा अपितवचे रोड्उपधायाः

स्युपधायाऊत्वम् अटि परोक्षायामभ्यासस्योभयेषामित्यभ्यास
स्यसंप्र अन्यत्र पचिवचीतीडभावः असार्वधातुके किम् ब्रवी
ति ब्रूयात् ब्रवीत अब्रवीत् आन्विलुक् ब्रुव ईड्वचनादिरिति
ईड्गुणः यात्प्रत्यये ईड् अगुणत्वात् **चक्षिङः ख्याञ्** चक्षि
ङ् व्यक्तायां वाचि इत्यस्य ख्याञ् आदेशो भवति असार्वधातुवि
षये आख्यत् आख्यत आचख्यौ आचख्ये आख्याता २ आख्या
स्यति आख्यास्यते आख्यास्यत् आख्यास्यत आख्यतन्यामण
स्वचिख्यातिलिपिसिचिह्वः इत्यण् आलोपोऽसार्वधातुक इत्या
लोपः असार्वधातुके किम् आचष्टे आन्विलुक् स्कोः संयोगा
द्योरन्ते चेति कलोपः तवर्गस्य षटेति तस्य टः **वा परोक्षा
याम्** चक्षिङः परोक्षायां विषये ख्याञ् आदेशो वा भवति
आचख्यौ आचख्ये आचचक्षे अट् प **अजेर्वी** अज गति
क्षेपणयोरित्यस्य असार्वधातुकविषये वी आदेशो भवति
वेता वेष्यति अवेष्यत् श्वस्तनी ता भविष्यन्ती स्यति क्रिया
ति पत्तिः स्यात् अद्यतन्यादिः अनेन वी आदेशाद् गुणः षत्वम्
असार्वधातुके किम् अजति **अदादेर्लुग्विकरणस्य** अ
दादिगणपठितेभ्यो धातुभ्यः परस्य आन्विकरणस्य लुक् भ
वति द्वित्व वक्त्वयोश्च परस्मै इति द्वित्वे गुणाभावः विकरण
स्येति किम् अयते **जुहोत्यादेश्च** जुहोत्यादिगणपठिते
भ्यो धातुभ्यः परस्यान्विकरणस्य लुग्भवति जुहोति ददा
ति बिभर्ति हु दा डुदाञ् डुभृञ् धारणपोषणयोः आन्वि
तस्यानेन लुक् जुहोत्यादीनां सार्वधातुके इति द्वित्वे ह्रोजः
ह्रस्वः स्वञ्झाञ्जामित् द्वितीयचतुर्थयोरिति भस्य बः वि

कर्णस्येतिकिम् ह्रूयन्ते यणः नाम्यन्तानामिति दीर्घः बा चेक्री
यितस्य चेक्रीयितस्य वा लुग्भवति बोभवीति बोभोति अत्य
र्थं भवति इति वाक्ये कृते धातोरेकस्वरादिति यङ् प्राप्तः तस्याने
न लुक् विशेषो चलुकीति ज्ञापकात् चत्परोल्लेति द्विर्वं गुण
श्चेक्रीयित इति गुणः द्वितीयचतुर्थयोरिति भस्य बः चर्करी
तं परस्मैपदमिति वर्त्तते अत्विलुक् यङो वा इति तन्त्रान्तरा
दीइट् गुणः पक्षे बोभूयते अत्वि इणस्थादापिबति भूभ्यः
सिचः परस्मै इणु गतौ ष्ठा गतिनिवृत्तौ दा इति दासंज्ञम् रूपह
ले पिबतीति पा पाने भू सत्तायां अस्तेर्भूर्वा एभ्यः परस्य सि
चः परस्मैपदे परे लुग्भवति अगात् अस्थात् अदात् अधात् अ
पात् अभूत् अयदिसिच् तस्यानेन लुक् इणो गाः परस्मैपदे
इतिकिम् न्यधायिषाताम् अगायिषत इणु गतौ डुधाञ् दाने
निपूर्वः स्यसिच्सीयुट्तासिषु भावकर्मणोरुपदेशेऽज्झनग्रहदृ
शां वा चिण्वदिट् चेति इट् तस्य पक्षे इच्चावादाधिरिच्चादन्ताना
मि इआकारस्यायिः इणो गाः आयिः आत्मने चानकारादिति
नलोपः इति लुङ्प्रक्रियावलोकनप्रकरणे सप्रसार
णपादः चतुर्थः ॥ अथ डौं नाम्यन्तयोर्धातुविकरण
योर्गुणः डौं नाम्यन्तयोर्धातुविकरणयोरन्त्यस्य गुणो भ
वति तत्र स्थानेऽन्तरतम इति वचनात् इकारस्य स्थाने ए
कार उकारस्य ओकार ऋकारस्य अर् गुणो भवति चेता ने
ता स्तोता लविता कर्ता चिञ् चये णीञ् प्रापणे ष्टुञ् स्तु
तौ लूञ् छेदने डुकृञ् करणे स्वस्तमीता इट् अनेन गुणः
विकरणस्य यथा [illegible] भवति उःस्वादेः त

नादेशः अनेनगुणः छन् अभिषवे तनुविस्तारे नामिनश्चोप
धायालघोः धातोरुपधायानामिनोलघोः गुणोभवति
वेदिता मोषिता वर्तिता विद्ज्ञाने मुषस्तेये वृतुवर्तने ता
इट् अनेनगुणः देग्धा दोग्धा दिहउपचये दुहप्रपूरणे दा
देर्घइतिढस्यघः चढथभेभ्यस्तथोर्धोधइतितस्यधः धुटां
स्तृतीयस्तदर्थे इतिघस्यगः अनिचिविकरणे धातोरनि
विकरणेएव परेगुणोभवति नान्यस्मिन् जयति जिजयेति
अन्वि अनेनगुणः करोतेः डुकृञ्करणे इत्यस्यउविकरे
णेपरेगुणोभवति करोति कुरुतः कुर्वन्ति अस्योकारः सा
र्वधातुकेगुणेइत्यकारस्यउत्वम् मिदेः ञिमिदास्नेहने इ
त्यस्यविकरणेपरेगुणोभवति पूर्वेणानियमितानयोर्नप्रा
प्तः मेद्यति दिवादेर्यन् अभ्यस्तानामुसि अभ्यस्तानां
सम्बन्धीयः अनउसिजभ्यस्तविदाभ्योऽश्वइति अनउस् त
स्मिन्परेगुणोभवति द्विलबक्वत्वयोश्चपरस्मे इतिनिषेधःप्रा
प्तः अबिभयुः अजागरुः ऐयरुः ञिभीभये जागृनिद्राक्षये
ऋगतिप्रापणयोः हास्तनीअन् अदाद्यादिः अन्वि जक्षात्या
देशेतिलुक् जक्षादीनांसार्वधातुके इति भी ऋ द्विर्व
ह्रस्वः द्वितीयचतुर्थयोर्विनिमयस्य अकारऋवर्णस्य अर्ति
पिपर्त्योश्चेतिइत्वम् अभ्यासस्यासवर्णे इतिइय् स्वरादीनां
वृद्धिरादेः ऐकारः अनेनगुणः अदाद्यादिअनउस् जाग्रः
अदादेर्लुक् अभ्यस्तानामितिकिम् चिच्युः चिञ् चये परो
क्षाउस् द्वित्वं यङ्वर्णस्यासंयोगपूर्वस्यानेकाचस्येतिय
त्वम् नामिकारोपधस्यदेधौनिषेधः णकारान्तवन्ये

प्रत्ययेचेक्रीयितेचपरेगुणोनभवति नीयते लूयते सार्वधातुके
यणः अपद्यत् अयदिवकर्मादिस्वेरेणणः चेक्रीयितेयथा ने
नीयते लोलूयते बेभिद्यते नरीनृत्यते अप्रत्ययेनयति लुनाति
भिनत्ति नृत्यति यथाहुः नृतेः कृतमतोरी इतिरीआगमः अ
भ्यस्तस्यचोपधायानामिनःस्वरेगुणोनिसार्वधा
तुके अभ्यस्तसंज्ञकस्यधातोरुपधाभूतस्यनामिनोगुणोन
भवति स्वरादौगुणेनिसार्वधातुकेपरे नेनिजानि अनेनिज
म् वेविषाणि अवेविषम् णिजिर् शौचपोषणयोः विष्लृ
व्याप्तौ पञ्चमीआनि ह्यस्तनीअम् अपि जुहोत्यादीनामितिद्वि
र्वं णिजि विजिविषामित्यभ्यासस्यगुणः अनेनोपधागुणा
भावः आमिअट्डात्वादिः अभ्यस्तस्येति किं वेदानि अस्विद्
कृ उपधायाइतिः उपधायाइतिकिम् बिभराणि जिह्रयाणि
डुभृञ्धारणपोषणयोः ह्रीलज्जायाम् आनि अपि जुहो
त्यादेश्चेतिलुक् जुहोत्यादीनांसार्वधातुकेइतिद्विर्वं अभ्यास
कार्यम् भृञः भृञ्हाङ्माङामिदित्यभ्यासस्यइत्वम् स्वरेइति
किं नेनेक्ति चवर्गस्याकिः अन्यत्पूर्ववत् सार्वधातुकेइतिकि
म् ननेज अट् उपधायाइतः सनिचानिटि सनिअनिटि
अभ्यस्तस्यनामिनउपधायाःगुणोनभवति बिभित्सति बुभु
त्सते भेत्तुमिच्छति बोद्धुमिच्छति इतिवाक्येकृते सन् बुधेस्त
दीपादेर्वंढभान्तस्यधातोरितिबस्यभः जिहृक्षति ग्रहउपादा
ने ग्रहीतुमिच्छतिसन् ग्रहिस्वपिप्रच्छांसनीति संप्रसारणम
होढः इतिहस्यढः प्राग्वत् गस्यघः ग्रहगुहोःसनीतिइडभा
वः षढोःकः [obscured by watermark] यानि आनि दीतिकि

मु लुकोषिषति कुष निष्कर्षे कोषितुमिच्छतिसन् **अद्यतन्या**
शिषोश्चात्मने अनिटीत्येव नामिन उपधाया गुणो न भवति
अद्यतन्याशिषोः सत्वत्यस्य निटि आत्मनेपदे परे अभित्त अ
बुद्ध भिदिर् विदारणे बुध अवगमने त सिच् धुटश्च धुटीति
सिचो लोपः अनेन उपधागुणाभावः चढ्पभेभ्यस्तथोर्धोऽ
इतितस्यधः अभित्साताम् अभित्सत अभुत्साताम् अभुत्सत
अद्यतनी आताम् अन्त सिच् आत्मने चानकारादिति नलोपः
बुधेः आगवद्घस्यभः आशिषि भित्सीष्ट भुत्सीष्ट आगवद्घस्यभः अ
निटीतिकिम् अवर्तिष्ट वर्तिषीष्ट वृतु वर्तने अद्य त सिच्
आशीः सीष्ट इट् गुणः अद्यतन्याशिषोरितिकिम् भेत्स्यते भे
भोत्स्यते भविष्यन्ती स्यते स्य उपधागुणः बुधेस्तृतीयादेरिति
बस्यभः अद्योपेष्टघिटामितिदथयोस्तः **ऋदन्तानां च**
ऋदन्तानां धातूनां गुणो न भवति अद्यतन्याशिषोरात्मनेप
दे निटि परे अकृत अहृत कृषीष्ट हृषीष्ट ऋतो ह्रस्वान्न इ
टभावः ह्रस्वाच्चानिट इति सिज्लोपः अनिटीतिकिम् अ
वरिष्ट वरिषीष्ट वृङ् संभक्तौ वृञ् वरणे इति वा स्वरः तथागी
स्यग्रहक इति ऋकारोपि गृह्यते अस्तीर्ष्ट स्तीर्षीष्ट स्तृञ् आ
च्छादने अद्यतनी त सिच् आशीः सीष्ट ऋदन्तस्येरगुणे इ
इति इर् नामिनिर्वोरितिदीर्घः **स्थादोश्च** स्थागातिनिवृत्तावि
त्यस्य दासंज्ञकानां च अद्यतन्या आत्मनेपदे परे गुणोभव
ति समस्थित समस्थिषाताम् समस्थिषत अदित अदि
षाताम् अदिषत अधित अधिषाताम् अधिषत स्थागातिनि
वृत्तौ डुदाञ् दाने डुधाञ् धारणपोषणयोः अद्यतनी त आ

नाम् अन्त सिच्स्यादेरिदयतत्रामात्मनेइत्याकारस्यइत्वम् अ
टिङ्स्थाध्वानिट इतिसिज्लोपः संपूर्वः अज्ञात्वादिःसमवप्रवि
भ्यःस्थइतितिष्ठतेरात्मनेपदम् भुवःसिज्लुकि भूसत्ता
यामित्यस्यसिचोलुकिकृतेसतिगुणोनभवति अभूत् अभूता
म् अभूवन् इत्यादावपिवति भूस्थःसिचःपरस्मैइतिसिचोलु
क् भुवोवोन्तः परोक्षाद्यतन्योरित्यत्रयेवकारागमः सि
ज्लुकीतिकिम् व्यत्यभविष्ट भूसत्तायां वि अति पूर्वो अद्यतन
सिच् इट् गुणः कर्मव्यतिहारे आत्मनेपदम् सूतेःपञ्चम्या
म् षूङ् प्राणिगर्भविमोचने इत्यस्यपञ्चम्यांपरस्यांगुणोन
भवति अनुत्तमेपञ्चम्याइतिआमः सुवै सुवावहै सुवामहै
पञ्चमीआत्मने ऐ आवहै आमहै अन्विलुक् स्वरादा
विवर्णस्त्र पञ्चम्याइतिकिम् सविता स्वस्तनी ता इड्गुणः
दीधीवेव्योश्च दीधीङ् दीप्तिदेवनयोः वेवीङ् वीतिना त
ल्ये इत्येतयोर्गुणोनभवति देध्यनम् वेव्यनम् अड्ढेतिअट्
अनुकामनाकान्ताइत्यत्रादेशः यइवर्णस्यासंयोगपूर्वस्या
नेकाक्षरस्येतियत्वम् देध्ये देध्यावहै देध्यामहै वेव्ये वेव्या
वहै वेव्यामहै पञ्चमी आत्मने उ ऐ आवहै आमहै यत्वम्
रुदविदमुषांसनि रुदिर् अश्रुविमोचने विद ज्ञाने मु
षस्तेये एषांसनिपरे गुणोनभवति रुरुदिषति विविदिषति
मुमुषिषति रोदितुमिच्छति वेदितुंमोषितुं धातोर्वेतिसन् इ
ट् षत्वं सनीतिकिम् रोदिता वेदिता मोषिता नाम्यन्ता
नामनिटाम् नाम्यन्तानांधातूनां अनिटांसिड्वर्जितानांगु
णोनभवति सनिपरे चिचीषति निनीषति सुसूषति लुलू

षति चेतुमिच्छति नेतुं यवितुं लवितुं सन् पुप्लुवे: उवर्णान्त
पादिभ्यश्चेतीडभावः चिग्रहश्चेतयोः स्वरान्तानां सनि इति दीर्घः
अनिटामिति किं शीशयिषते शीङ् स्वप्ने शयितुमिच्छति सन्
इड्गुणः ए अय् शायिष इति स्थिते चापरो द्वेति द्विर्वं अनादि
व्यञ्जनलोपः **सर्वेषामात्मने सार्वधातुके उत्तमे प**
ञ्चम्याः सर्वेषां धातूनां विकरणानां च गुणो न भवति सार्व
धातुके आत्मनेपदे परे उत्तमे पञ्चम्याः पञ्चम्या आत्मनेप
दे उत्तमपुरुषे तु भवत्येव स्तुते स्तुवीत स्तुताम् अस्तुत स्तु
ष्व स्तवै धात्वादेः षः सः तस्मिन्निवृत्ते निमित्ताभावे नैमित्तिक
स्याप्यभावः वर्तते सप्तमी ईत पञ्चमी ताम् ह्यस्तनी त अ
द्यतनी अदादेर्लुक् स्वरादाविवर्णो इयुव् उगये उहीत उग्याम् अ
उग्य उदुप्रश्नपूरणे अन्विलुक् दादेश्चेति दस्यधः धाटिवाप
धर्मेभ्य इति तस्य धः धुडान्तृतीयश्चतुर्थे इति धस्य गः विकर
णस्य उस् ते कुर्वीत कुरुताम् अकुरुत कुरुष्व तनादेः कः क
रोतेरिति गुणः अस्य उकारः सार्वधातुके गुणः चिनुते चिन्वी
त चिनुताम् अचिनुत चिनुष्व चिनवै उः स्वादेः सप्तम्यां नोर्वकारो
विकरणस्येति वत्वम् आत्मने इति किम् एति इणागमो दोषि
पूर्ववत् ऋकारादि सार्वधातुके इति किम् चेष्यते स्तोष्यते भविष्य
न्तीस्यते दोग्धासे श्वस्तनी आत्मने· मध्यमैकवचने तासेउप
धा गुणः उत्तमे पञ्चम्या इति किम् स्तवै स्तवावहै स्तवामहै
करवै करवावहै करवामहै सुनवै सुनवावहै सुनवामहै
कुरुष्व स्तुहि कुरुष्व स्तुष्व आभिषवे धात्वादेः षः सः पञ्चमी पे
आवहै आमहै अनिलुक् कृञः तनादेः षुञः उः स्वादेः उ

णः **द्वित्वबहुत्वयोश्च परस्मै** सर्वेषां धातूनां विकरणानां च गुणो न भवति सार्वधातुकपरस्मैपदे द्वित्वबहुत्वयोश्च परयोः अतुत्तमेपञ्चम्याः तयोर्भवत्येव स्नुतः स्नुवन्ति स्नुताम् स्नुवन्तु अस्नुताम् अस्नुवन् अन्वित्वक् स्वरादाविवर्णोवर्णान्तस्य धातोरियुव् ऊर्णुतः ऊर्णुवन्ति ऊर्णुताम् ऊर्णुवन्तु और्णुताम् और्णुवन् अन्वित्वक् कुरुतः कुर्वन्ति कुरुताम् कुर्वन्तु अकुरुताम् अकुर्वन् तनादेरुरित्यादि पूर्ववत् चिनुतः चिन्वन्ति चिनुताम् चिन्वन्तु अचिनुताम् अचिन्वन् चिञ् चयने स्वादेः नोर्वकारो विकरणस्येति वत्वम् सुनुतः सुन्वन्ति सुनुताम् सुन्वन्तु असुनुताम् असुन्वन् द्वित्वबहुत्वयोरिति किम् पचति दोग्धि करोति चिनोति सार्वधातुक इति किम् सोतारौ सोतारः अतुत्तमेपञ्चम्या इति किम् स्नवाव स्नवाम दोह्वाव दोह्वाम करवाव करवाम सुनवाव सुनवाम पञ्चमी आव आम अन्वित्वक् तनादेरुः श्नु स्वादेः उदेरुपधाया गुणः अन्येषां नाम्यन्तयोरिति गुणः **परोक्षायां च** धातोर्गुणो न भवति परोक्षायां परस्मैपदे द्वित्वबहुत्वयोः परयोः चक्रतुः चक्रुः ऊहतुः ऊहुः द्वित्वबहुत्वयोरिति किम् अहं निनय उदोह णलुत्तमो वेति वृद्धिनिषेधः **सर्वत्रात्मने** धातोर्गुणो न भवति परोक्षायामात्मनेपदे सर्वत्रैकद्विबहुत्वेषु परेषु चक्रे चक्राते चक्रिरे ऊहे ऊहाते ऊहिरे **आशिषि च परस्मै** धातोराशिषि परस्मैपदे परे गुणो न भवति नीयात् लूयात् परस्मा इति किम् चेषीष्ट चिञ् चयने आशीः सीष्ट गुणः षत्वम् **सप्तम्यां च** धातोर्विकरणस्य च सप्तम्यां परस्मैपदे गुणो न भवति ... नुयात् स्नुयात् चिनुया

त् दीच दिप्रत्यये च परे धातोर्विकरणस्य च गुणो न भवति स्व
हि इंगिथ विहि पुञ् इदृश विदज्ञाप च मीढि अन्विलक दा
देर्ध्यः इष्यअर्थादेर्धिः श्रदान्तनीयस्य तर्थे इति च स्पगः स्वत्र नो
स्य विकरणादसंयोगादिति हिलोपः **तुदादेरनि** तुदादि
गणपठितानां धातूनां गुणो न भवति अनि परे तुदति तु
दति क्षियति तुद व्यथने [illegible] क्षि निवासगत्योः स्व
रादावित्वर्णो तिरिय् अनीति किम् तोत्ता क्षेतीता उपधाया गु
णः **आमि विदेरेव** विद ज्ञाने इत्यस्य आमि परे गुणो न भव
ति विदांचकार उष विद जागृभ्यो वा इत्याम् आमः कृञ् संवि
दांचक्रे समो गम्यृच्छि प्रच्छिस्वरत्यर्तिश्रुविदि[illegible]भ्य इत्यात्म
नेपदम् आमीति किं विवेद विदेरिति किम् ओषांचकार जा
गरांचकार उष दाहे जागृ निद्राक्षये जागर्तेः आम् उष उ
पधागुणः जागृतामन्त्रयोरिति गुणः **कुटादेरनिनिज**
न्ते कुट कौटिल्ये पुट संश्लेषणे कुच सङ्कोचे गुज शब्दे गु
ड रक्षायाम् डिप क्षेपे छुर छेदने त्रुट कलहकर्मणि छुट
छुट छेदने जड बन्धे कुड घसने कुड बाल्ये घु
ड प्रतिघाते तुड तोदने स्फुड स्फुट संवरणे उदात्ता उदात्तेतः
गुरी उद्यमे उदात्त अनुदात्तेत् णू स्तवे धू विधूनने गुवरी
चोत्सर्गे स्फुरतिस्फुलत्योश्चेति उदात्ताः कुङ् शब्दे च एते कुटादयः
एषां गुणो न भवति अनि निजन्ते इन् इच् अट् वर्जितेषु प्र
त्ययेषु परेषु इन् इच् अस्तु गुणो भवत्येवेत्यर्थः कुटिता कु
टिष्यति अकुटीत् पुटिता पुटिष्यति अपुटीत् स्फुटनी जा
स्यति अस्यजनी दि सिच् इट् ईट् इट इटीति सिचो लोपः कु

टिता कुटितं कुटितव्यम् पुटिता पुटितं पुटितव्यम् ब्रुञ्चा
वितिरट् ब्रुत्रौभोक्रियार्थां क्रियार्थायामितम् तव्यानीया
वितितव्यः भविता भुविता भविता भवनम् भुवनम् भुव
नम् युट्रेतिसूट् युवुफामनाकालाइत्यनादेशः स्वरादावि
वर्णेस्ववू अब्रवीत् अभुवीत् अभुवीत् अयदि सिच् इट्ई
ट् इटश्चे"ंटीतिसिच्लोपः आभवत् उव् अनिनिजिदिश्वतिकि
म् कोटयति कुटत्वं अयुक्तेइन् उपधायाः गुणः अकोटि अयत
भावकर्मणोश्चेतिइट् उपधायाः गुणः इवस्तलोपः अकोटअट् **वि**
जेरिटि ओविजी भयचलनयोरित्यस्य इटि परे गुणो न भवति
उद्विजिता उद्विजिष्यति उद्विजितम् उद्विजितव्यम् इटीतिकि
म् उद्वेजनम् युट् युवुफामित्यादेशः **वोर्णोः** ऊर्णुञ् आ
दनेइत्यस्य इटि परे गुणो वा भवति प्रोर्णविता प्रोर्णुविता गु
णः स्वरादाविस्वव् इटीतिकिम् ऊर्णोति ह्यस्तनीदि अद्रावा
दिः अन्वितक स्वरादीनां वृद्धिरादेः गुणो ह्यस्तन्यां चेति गुणः
स्थादोरिदेयतन्यामात्मने क्षागतिनिवृत्तावित्यस्य दा
संज्ञकानां च अद्यतन्यामात्मनेपदे परे अन्त्यस्य इत्वं भवति
समस्थित समस्थिषाताम् समस्थिषत अदित अदिषाताम्
अदिषत अधित अधिषाताम् अधिषत स्थादोश्चेत्यत्र साधि
तम् अद्यतन्यामिति किम् संस्थास्यते दास्यते धास्यते आत्म
नेइतिकिम् अस्थात् अदात् अधात् अद्यतनीदि इण्स्थादा
पिबति भूभ्य इतिसिचो लोपः **इचादेरागमो कारःस्व**
रादेर्निविकरणे अञ्च मोचने लसूञ्छेदने त्रिकुलाभेलि

पञ्चपदेषु विकरणे अवदात् स्वरितेतः कृतीच्छेदने छिद

परितापे पिश अवयवे एते मुचादयः एषामनि विकरणे परे स्वरात्परो नकारागमो भवति मुञ्चति लुम्पति विन्दति लिम्पति सिञ्चति कृन्तति खिन्दति पिंशति शकारेऽमनोरनुस्वारः अन्यत्र वर्गे वर्गान्तः अनि विकरण इति किम् मोक्तास्य स्लता **मस्जिनशोर्धुटि** टुमस्जो शुद्धौ णश अदर्शने अनयोर्धुटि परे स्वरात्परो नकारागमो भवति मङ्क्ता मङ्क्ष्यति अमङ्क्षीत् अनेन स्वरात्परो नकारागमः धुटां तृतीय इति सस्य दः तवर्गश्चटे इति दस्य जः अक्षिमस्जोर्धुटि इति जकारस्य लोपः चवर्गस्य किरसवर्णे इति जस्य कः वर्गे वर्गान्त इति नस्य ङः नशो धुट्येवा नंष्टा नङ्क्ष्यति अनङ्क्षीत् अनेन नागमः तस्य मनोरनुस्वारः छशोश्चेति शस्य षः षढोः कः से धुटीति किम् मज्जति नश्यति दिवादेर्यन् **रधिजभोः स्वरे** रध हिंसायाम् जभ जृभि जृम्भी गात्रविनामे अनयोः स्वरे परे स्वरात्परो नकारागमो भवति रन्धयति जम्भयति रधयत्येवं प्रयुङ्क्ते जम्भमाने इन् अनेन नागमः रन्धकः जम्भकः वुण् एनकाननाकान्त इति अकआदेशः नागमः स्वरे इति किम् रध्यते जभ्यते **नेटि रधेरपरोक्षायाम्** रध हिंसासंराध्योरित्यस्य इटि परे स्वरात्परो नकारागमो न भवति अपरोक्षायां परोक्षायां यस्य इट् तत्र भवत्येव रधिता रधिष्यति अरधिष्यत् रधितव्यम् तव्यानीयाविति तव्यः अपरोक्षायामिति किम् ररन्धिव ररन्धिम पूर्वेण नागमः **रभिलभोरविकरणपरोक्षयोः** रभ राभस्ये डुलभष् प्राप्तौ अनयोः स्वरे परे स्वरात्परो नकारागमो भवति अ

विकरणपरोक्षयोर्यः स्वरस्तं वर्जयित्वा रम्भयति रभमाणंप्रयुं
ङ्क्ते लभमानं इन् अनेन नागमः वर्ग्यवर्गान्तः अविकरणपरोक्ष
योरिति किम् रभते लभते रेभे लेभे असंयोगव्यञ्जनमध्येना
देशादेः परोक्षायामित्वाभ्यासलोपौ स्वर इति किम् रम्भ्यते
लभ्यते सार्वधातुके यण् हुश्रुभ्यां हेर्धिः हु दानादनयो
रित्यस्मात् श्रुउन्नात् परस्य हेः धिरादेशो भवति जुहुधि चका
द्धि चकास्दीप्तौ पञ्चमी हि अन्विकरणः अनेन हेर्धिः धुटां स्तृती
यश्चतुर्थे इति स्य न सावर्ण्यात् सस्य तृतीयो दः जुहोतेः जुहो
त्यादेश्चेति लुक् चकासः अदादेर्लुक् भिदिर् स्वराद्रुधादेः प
रो नशब्दः तस्य रुधादेर्विकरणान्नलोपः हेर्धिः शिण्ड्ढि पि
ण्ड्ढि शिष्लृ विशेषणे पिष्लृ संचूर्णने स्वराद्रुधादेः परो नश
ब्दः रुधादेर्विकरणान्तलोपः धुटां स्तृतीयश्चतुर्थे इति षस्य डः
तवर्गश्च टवर्गे इति नस्य णः हुश्रुभ्यामिति किम् क्रीणीहि क्री
णीहि नाक्र्यादेः उभयेषामीकारो व्यञ्जनादावितीकारः हेरि
ति किम् जुहोति अन्विकरणः अस्तेः अस भुवीत्यस्मात् परस्य हेः
धि आदेशो भवति एधि अस हि अन्विकरणः अस्तेरादेरित्यका
रलोपः दास्योरभ्यासलोपश्चेति सकारस्य एत्वम् अनेन हेर्धिः
शा च शास्तेः शासु अनुशिष्टौ इत्यस्मात् परस्य हेर्धि आदेशो
भवति शास्तेश्च शा आदेशः शाधि अन्विकरणः हेर्धिः लोपो
भ्यस्तादन्तिनः अभ्यस्तात् परस्य अन्तु इत्यस्य नकारलोपो
भवति दधति दधतु जुह्वति जुह्वतु धान् डुदान् धारणयोः
न्ति अन्ति अन्ति जुहोत्यादेश्च लुक् जुहोतेः सार्वधातुके इति उ
कारस्य वत्वम् जुह्वति जुह्वतु जुहोत्यादेश्चेति अभ्यस्तसंज्ञा

अभ्यस्तादितिकिम् यान्तियाप्रापत्ते अन्विलुक अन्तिनइति
किम् ददीरन् दा सप्तमी ईरन् अभ्यस्तानामाकारस्येत्यालो
पः आत्मनेचानकारात् आत्मनेपदयस्सः अन्तस्याद्वस्य
स्यनकारलोपोभवति अनकारात् अकारान्यरस्यतन्नभव
ति कुर्वते चिन्वते लुनते कुर्वताम् चिन्वताम् लुनताम् अ
कुर्वत अचिन्वत अलुनत अन्ते अन्ताम् अन्त तनादेशः उः
स्वादेर्नाक्र्यादेः करोतेर्गुणः असोकारःसार्वधातुकेह्रस्व
म् नोर्वकारइतिनोर्वत्वम् स्वादीनांह्रस्वः क्र्यादीनांविकरण
स्येत्यालोपः अकुर्वत अद्यतनी अन्त सिच् ऋदन्तानांचेति
गुणाभावः अनेननलोपः आत्मनेइतिकिं चिन्वन्ति लुनन्ति
अनकारादितिकिम् स्रवन्ते च्यवन्ते स्तुङ्गतौ च्युङ्गतौ अ
न्ते आन्विगुणः असन्ध्यक्षरलोपः शीङोरिदन्तेरादिः शी
ङ्स्वप्नेइत्यस्मात्परस्यान्त् इत्यस्यआदिः रेफागमोभवति इका
रउच्चारणार्थः शेरते शेरताम् अशेरत अन्ते पञ्च अन्ताम्
ह्यस्त अन्त अनेनरेफागमः शीङःसार्वधातुकेइतिगुणः अन्ते
रितिकिम् शेते शयाते ते आते वेत्तेःसंप्रतिपरस्मैवा
णादयः विदज्ञानेइत्यस्मात् परेषांसंप्रतिवर्तमानेकालेवि
हितायावर्तमानाविभक्तेः सम्बन्धिनांपरस्मैपदानांणादी
नांयथासांख्यंअट् आदय आदेशावाभवन्ति वेद विदतुःवि
दुः वेत्थ विदथुः विद वेद विद्व विद्म अनि द्वित्वबहुत्वयो
श्चेतिगुणाभावः स्थानिवदादेशइतिवचनाद्वर्तमानैवाश्रीयते
तिद्विवचनादिनास्ति पक्षे वेत्ति वित्तः विदन्ति वेत्सि वित्थः
वित्थ वेद्मि विद्वः विद्मःसंप्रतीतिकिम् विद्यात् आन्विलुक

परस्मैपदानामितिकिम् संविन्ते संविदाते संविद्रते तेन्ते झ न्ते समोगमृच्छ्यात्मनेपदम् बहुलंबचने विभाषेति रेफाग मः पक्षे संविदते आत्मनेचानकारादितिनलोपः **ब्रुवःप ञ्चानामादितआहश्च** ब्रूञ्व्यक्तायांवाचि इत्यस्माद्धा तेर्यांपञ्चानांवर्तमानावाः संबन्धिनांआदितः आदेशस्थिता नांपञ्चानांवचनानांति तस् अन्ति सिप्थस् इत्येतेषांयथा सांख्यंपञ्चवा अड्आदयअट् अतुस् उस् थल् अथुस् इत्ये तेआदेशाभवन्ति ब्रूञस्थआहिआदेशोभवति इकारउच्चा रणार्थः आह आहतुः आहुः आत्थ आहथुः थलिपोपक्षे तिहस्यथः तस्यअयोषेषाश्चिटोप्रथमइतितः पक्षे ब्रवीतिब्रू तः ब्रुवन्ति ब्रवीषिब्रूथः तिस्पोःब्रुवईड्वचनादिषुणः सर्वत्र आन्विलक पञ्चानामितिकिम् ब्रूथ **थेथश्च** ब्रूञःस्यादेशा थलिपरे कृतस्यआहि आदेशस्यान्यस्यथआदेशोभवति आ त्थसाथनेप्राप्तवत् अड्आदिथकारादन्यत्रथप्रत्ययेमभवतिब्रू थ **अकारादटऔ** आकारान्तरस्यअटऔकारादेशोभवति पपौ अटइतिकिम् पपिथपल् द्विवेउट् **ऋदन्तस्येरगु णे** धातोर्यःअन्त्यऋकारस्तस्यअगुणेप्रत्ययेपरे इर्आदे शोभवति किरति गिरति कॄविक्षेपेगृहनिगरणे अविराददे रनीयगुणत्वम् कीर्यते गीर्यते सार्वधातकेयक् अनेनऋ कारस्येर् नामिनोर्वोरितिदीर्घः अगुणेइतिकिम् करिता **उरोष्ठोपधस्यच** ओष्ठ्योपधस्यधात्वन्तस्यऋकारस्यउर् आदेशोभवति अगुणेप्रत्ययेपरे आपूर्यते आभूर्यते पृपाल नपूरणयोः भृभजने ते सार्वधातकेयक् अनेनऋकारस्यउ

र् नामिनोर्वोर्विति दीर्घः बुभूर्षति बुभूर्षति परितुमिच्छति भरितुं मिच्छति सन् ऋद्दन्तात्सनि वा इडभावः सनिवा इ ति तत्रान्तरात् अनेनउर् नामिनोर्वोर्विति दीर्घः द्विर्व अभ्यास कार्यम् सनिचानिटीति सोनत्वम् उछेपापथस्येति किम् की र्यते कृविक्षेपे ऋदन्तस्येति इर् दीर्घः अनुणोइति किम् परि ता इन्यसमानलोपोपधाया ह्रस्वश्चणि असमान लोपस्यधात्वस्यसमानोवर्णोनलुप्यते तस्यउपधाया ह्रस्वोभवति इनिचणपरेपरतः अपीपचत् अपीपठत् पच न्तंप्रायुंक्त पठन्तंप्रायुंक्त इन् असोपधेति दीर्घः दिचण् अद्यादिः सर्वविधिभ्योलोपविधिर्बलवान् इन्यादौकारि तलोपः इनिकृतंस्थानिवदिति वचनात् पच् पठ् द्विर्व अभ्यासस्यादिव्यञ्जनम् ततः प्रत्ययलोपेप्रत्ययलक्षणेन अनेनउपधाह्रस्वः अलोपेसमानस्यसन्वदिति सन्वद्भावा त्सन्यवर्णस्येति इत्वम् दीर्घोलघोः असमानलोपइतिकिम् अत्यरराजत् राजानमत्यक्रमीत् राजन्शब्दात् इन्कारितेच धात्वर्थे इति इन् इनिलिङ्गस्यानेकाक्षरस्येत्यन्त्यस्वरादिलोपः दिचण् कारितलोपादिप्राग्वत् उपधायाइति किम् अचकां क्षत् काक्षिकाङ्क्षायाम् इकारोनकारागमार्थः अनिदनुब न्धोतिज्ञापकान्नकारागमः मनोरनुस्वारोधुटीत्यनुस्वारः तस्यवर्गेवर्गान्तइतिङः काङ्क्षन्तंप्रायुंक्त इन् दिचण् प्राग्वत् चणीतिकिम् पाठयति नशास्वृदनुबन्धानाम् शा सुअनुशिष्टावित्यस्य ऋदकारानुबन्धानांधातूनां चण्परेइ निपरतः उपधायाह्रस्वोनभवति अशशासत् अरराजत्

अललोकत् अडुढौकत् अययाचत् शास्त्रस्त्राशीढौ गत्यदीर्घो
लोकृ दर्शने ढौकृ गत्यर्थः टुयाचृ याच्ञायाम् ऋकार इदर्थः
शासं ते प्रायुङ्क्त एवं राजलललोकमाने ढौकमाने याचमाने इ
न् दिचण् ढौकेः एवं इस्वः स्यादेशाद्यभ्यासस्य उकारो ह्रस्वः
लोपः पिबतेरीच्चाभ्यासस्य पापाने इत्यस्य इनिचणपरे प
रतः उपधाया लोपो भवति अभ्यासस्य च ईत्वम् अपीप्यत् अ
पीप्यताम् अपीप्यन् पिबन्तं प्रायुङ्क्त प्रायुङ्क्तां प्रायुङ्क्त इति
वाक्ये कृते इन् शाच्छासाह्वाव्यावेपामिनिङिति पाइत्यस्य आ
कारस्यापि दिचण् सर्वविधिभ्यो लोपविधिर्बलवानिति ने
ना इदुपधालोपः इनिकृतं स्थानिवदिति पाद्विर्वं तस्यात
न ईत्वम् **तिष्ठतेरित्** ष्ठा गतिनिवृत्तावित्यस्य इनिचणपरे
परतः उपधाया इत्वं भवति अतिष्ठिपत् धात्वादेषः सः ना
म्निस्थमिति ज्ञापकात् ठस्य थः तिष्ठन्तं प्रायुङ्क्त इन् अर्तिह्री
व्लीरीक्माय्यादन्तानामिति पागमः दिचण् कारितलोपः अ
नेन उपधाया इत्वम् इनिकृतं स्थानिवदिति स्थाद्विर्वं शिस्य
रो घोष इति सकारे निवृत्ते थ्या अघोषे प्रथमे द्वितीयचतुर्थ
योरिति थस्य तः सन्वद्भावादित्वम् निमित्तात्यये नैमित्तिकस
कारस्य षत्वं तवर्गस्य षटे नित्थस्य ठः **जिघ्रतेर्वा** घ्रा गन्धो
पादाने इत्यस्य इनिचणपरे परतः उपधाया इत्वं वा भवति अजि
घ्रिपत् जिघ्रन्तं प्रायुङ्क्त इन् आत्वन्तानां मः दिचण् कारितलो
पः अनेन उपधाया इत्वम् आद्विर्वं अभ्यासकार्यम् सन्वद्भा
वादित्वम् पक्षे अजिघ्रपत् उय समाने ह्रस्वः पाह्रस्वः अन्य
मारयन् [illegible] **[illegible]**

दःपञ्चमः ५ अनिदनुबन्धानामगुणेऽनुषङ्ग लोपः अनिदनुबन्धानां येषामिकारोऽनुबन्धो नास्ति तेषां धातूनामनुषङ्गलोपो भवति अगुणे प्रत्यये परे स्रस्यते धस्यते स्रन्सु ध्वन्सु अवस्रंसने ते सार्वधातुके यण् अनेनानुषङ्गलोपः सनीस्रस्यते दनीध्वस्यते बनीभ्रश्यते अर्थयर्ष्णं स्रसते धंसते भ्रंशते धातोरेकस्वरादिति यङ्गाह्वः ह्विवं वन्हि स्रन्सीतिनी आगमः अत्रानुषङ्गलोपः नलोकाराऽनुबन्धेति अगुणत्वम् स्रस्तः ध्वस्तः भ्रष्टः गत्यर्थाकर्मकेति क्तः के यण् एवञ्च योऽक्वर्ज्ञमिति यएवत्वावादगुणत्वेनानुषङ्गलोपः छ्वोश्चेति शस्य षः तवर्गस्य षटेति तस्य टः अनिदनुबन्धानामिति किम् वन्द्यते वदि अभिवादनस्तुत्योः इकारो नकारागमार्थः अगुणे इति किम् स्रंसिता ध्वंसिता भ्रंशिता नघाह्वाच्च विकरणात् अनिदनुबन्धेति निवृत्तम् नघाह्वाच्च विकरणात्परस्यानुषङ्गस्य लोपो भवति हिनस्ति हिंस्तः हिंसन्ति भनक्ति भङ्क्तः भञ्जन्ति तृहि हिसि हिंसायाम् इकारो नकारागमार्थः भन्जो आमर्दने तिनस् अलिस्वरादुधादेः घरोन घाह्वः अनेनानुषङ्गलोपः हिंस वङ्कवयोः रुधादेर्विकरणान्नलोपः मनोरनुस्वारः भनेरेव र्गस्य किः अटि वर्गेवर्गान्तःविकरणादिति किम् नन्दति टुनदि समृद्धौ अनिदनुबन्धानामिति ज्ञापकान्नकारागमः

घरोन्नायामिन्थि ग्रन्थि ग्रन्थि दन्सीनामगुणे निः चीदीप्तौ ग्रन्थग्रन्थसन्दर्भे दन्भुदम्भे एषां अगुणेऽपरोन्नायां परस्यामनुषङ्गलोपो भवति समीधे इन्धु संहवः परोन्नाप् अनेनानुषङ्गलोपः ह्विर्म श्रेथतुः श्रेथुः श्रेथुः

देभर्वः देश्वः अन्नस् उस् द्विवे न्हफलभजत्रपश्रन्थग्रन्थदन्भी
नांवेत्येत्वाभ्यासलोपोऽनुषङ्गलोपः **थलिच** अन्थादीना
मनुषङ्गलोपोभवति थलिपरे श्रेथिथ ग्रेथिथ देभिथ द्ववे
वदेत्वाभ्यासलोपौ अनेननलोपः **दंशिसञ्जिस्वञ्जिर**
ञ्जीनामनि दंशादशने षञ्जसङ्गे रञ्जरागे एषामनिपरे
अनुषङ्गलोपोभवति दशति सजति रजति अनीतिकिम् दं
शःसङ्गः परिषङ्गः भावेघञ् रज्यतेऽस्मिन्निति रङ्गः अकर्तरि
चकारके संज्ञायामित्यधिकरणे घञ् **अस्योपधाया दी**
र्घोवृद्धिर्नामिनामिनिचट्सु उपधाभूतस्याकारस्य
दीर्घोभवति नामिनांचान्तभूतानांवृद्धिर्भवति इनिइचि अ
टिपरे पाचयति पाठयति चाययति नाययति यावयति भा
वयति कारयति तारयति पच् पठ् चिञ् चयेणीञ् प्रापणे
योनःग्रामिश्रणे भूसत्तायाम् डुकृञ्करणे तृप्लवनतरणे
योः पचन्तं प्रयुङ्क्ते पचन्तं पठन्तं चिन्वन्तं नयन्तं यवन्तं भवन्तं
कुर्वन्तं तरन्तं इतिवाक्ये कृते धातोर्हेतावितिइन् अनेनो
पधाया अकारस्य नामिनांचवृद्धिःनि अन्विग्रुणः इचियथा
अपाचि अपाठि अचायि अनायि अयावि अभावि अकारि अ
तारि अद्यतनी त भावकर्मणोश्चइतिइच् अनेनदीर्घवृद्धी इच
स्लोपइति तकारस्यलोपः अटिपपाच पपाठ चिचाय निनाय
तुष्टाव लुलाव चकार ततार कृञ्स्तुतौ लूञ्छेदने उत्तमैकव
चने अटिवृद्धिदीर्घौवाभवतः णलुत्तमोवेतितन्त्रान्तरात् अहं
पपाच पपच चिचायचा चिचय निनाय निनय **सिचिपरस्मै**
समानानाम् समानानांधातूनांसिचिपरस्मैपदेपरे अ

न्तस्य वृद्धिर्भवति अचैषीत् अनै षीत् अद्वैषीत् अकार्षीत्
अयदि सिच् सिचइति ईट् वृद्धिः अङ्गान्वादि अनेनवृद्धिः से
ट्यपिसिचिवृद्धिर्भवति अतारीत् अलावीत् तृप्लवनतरण
योः लूञ्छेदने अयदि अङ्गान्वादिः सिच् इट् ईट् इटश्चेटी
तिसिज्लोपः अनेनवृद्धिः परस्मा इतिकिम् अचेष्ट चिञ्चये
अयतासिच् गुणः निमित्तात्प्रत्ययेनिषेधः तवर्गस्यषटवर्गादि
तितस्यटः स्वरान्तानामितिकिम् अकोषीत् कुषनिष्कर्षे अ
अयदि सिच् इट् ईट् इटश्चेटीतिसिज्लोपः उपधागुणः अ
व्यञ्जनान्तानामनिटाम् व्यञ्जनान्तानांधातूनामनिटा
मिदुद्धिनांसिचिपरस्मैपदेपरे नामिनोवृद्धिर्भवति अभै
त्सीत् अरौत्सीत् भिदिर् विदारणेरुधिर् आवरणे दिसिच् ई
ट् अनेनवृद्धिः वदिवदिभिदीतिइडभावः अद्योषेषाशिटामि
तिदस्यतः अनिटामितिकिम् अकोषीत् अस्यचदीर्घः व्यञ्जना
न्तानामनिटांधातूनांसिचिपरस्मैपदेपरेअकारस्यदीर्घोभव
ति अपाक्षीत् अभाङ्क्षीत् पच् भञ्जोआमर्दने अयदिसिच् ई
ट् अनेनाकारस्यदीर्घः चवर्गस्यकिः वर्गेवर्गान्तःघत्वम् अनि
टामितिकिम् अरक्षीत् **सेटोवा** सेटोधातोरकारस्यवादी
र्घोभवति सिचिपरस्मैपदेपरे अकणीत् अकाणीत् अ णीत्
अराणीत् कणरणशब्दे अस्येतिकिम् अदेवीत् दिवु क्रीडादौ
अयदि सिच् इट् ईट् उपधागुणः **वदव्रजलन्तानांच**
वदव्यक्तायांवाचि व्रजगतौ अनयोः तथारेफा लान्तानांलकारा
न्तानांचधातूनां अकारस्यदीर्घोभवति सि चिपरस्मैपदेपरे
अवादीत् अव्राजीत् अत्सारीत् अफालीत् वदव्यक्तायांवाचि

अजगतौ त्सरच्छद्मगतौ फलनिष्पत्तौ अस्येतिकिम् अह्वारीत् अत्सा रीत् त्सरछद्मविलेखने उपधायाः **श्विजाग्र्योर्गुणः** टुओश्वि गतिवृद्ध्योः जागृ निद्राक्षये अनयोः सिचि परस्मैपदे परे गुणो भव ति सिचि परस्मा इति वृद्धिः प्राप्ता अश्वयीत् अजागरीत् अथ यदि सिच् इट् ईट् अनेन गुणः इटश्चेटीति सिज्लोपः **ऊर्णोतेर्वा** ऊर्णुञ् छादने इत्यस्य सिचि परस्मा इति वृद्धिः पक्षेनेन गुणः और्णावीत् और्णवीत् स्वरादीनां वृद्धिरादेरित्यकारस्य वृद्धिः

अर्तिसर्त्योरणि ऋ गतौ सृ गतौ ऋ गतिप्रापणयोः सृ गतौ इति वा एषाम् अणि परे गुणो भवति नणकारानुबन्धे तिनिषेधः प्राप्तः आरत् असरत् दिशप्यादिषु णादित्यण् अनेन गुणः अर्तेऋवर्णस्याकारः सर्तेः अड्धात्वादेः अर्तिस र्त्योरितिकिम् अद्युतत् अणीतिकिं ऋतः सृतः निष्ठेतिक्तः **जा गर्तेः कारिते** जागृ निद्राक्षये इत्यस्य कारिते परे गुणो भवति वृद्धिः प्राप्ता जागरयति जाग्रतं प्रयुङ्क्ते इन् कारिते इतिकिम् ज जागार **यणाशिषोर्ये** जागर्तेर्यणि आशीर्यकारे च परे गु णो भवति नणकारानुबन्धेति आशिषि परस्मै इति निषेधः प्रा प्तः जागर्यते जागर्यात् यणाशिषोरितिकिम् जागृयात् स मभीयात् अविस्तक ये इतिकिम् जागरिषीष्ट उपदेशो स्वरा णां हनग्रहदृशामपि स्याशिज्ञासिष्टसीष्टादाविड्वज्ज्वाद स्यापयेति वृद्धिः **परोक्षायामगुणे**

जागर्तेः परोक्षायामगुणे प्रत्यये परे गुणो भवति जजागर तुः जजागरुः जजागरे त्वया परोक्षायां चेत्यगुणत्वम् परोक्षा यामितिकिम् जागृतः वर्तमानात् अगुणे इतिकिम् जजा

गार ऋतश्च संयोगादेः संयोगादेर्ऋकारस्य परोक्षायाम
गुणोऽपि रे गुणो भवति सस्वरतुः सस्वरुः दध्वरतुः दध्वरुः सस्वरे
दध्वरे स्वृ शब्दे ध्वृ हूर्छने परोक्षा अतुस् उस् एषु द्वित्वं अकार ऋतश्च
गुणस्य अनादिव्यञ्जनलोपः द्वितीयचतुर्थयोरिति थस्य दः अनेन गु
णः संयोगादेरिति किम् चक्रतुः चक्रुः अगुणोऽपि इति किं सस्मार दध्वार
ऋदन्तानां च ऋदन्तानां धातूनां परोक्षायामगुणोऽपि प्रत्यये परे
गुणो भवति विचकरतुः विचकरुः निजगरतुः निजगरुः तस्त
रतुः तस्तरुः कॄ विक्षेपे गॄ निगरणे विनिपूर्वौ स्तॄञ् आच्छादने
अतुस् उस् द्वित्वं अकार ऋवर्णस्य ऋतः शर्पूर्वाः खयः अगुणेऽपि इ
ति किम् विचकार ऋच्छत्यृताम् ऋच्छ इन्द्रियप्रलयमूर्तिभा
वयोरित्यस्य ऋकारस्य गुणो भवति परोक्षायां परस्मै आनर्छ
आनर्छतुः आनर्छुः अट् अतुस् उस् द्वित्वं अकार ऋवर्णस्य अ
स्यादेः सर्वत्रेति दीर्घः ऋकारे चेत्यभ्यासस्य नागमः अनेन धातु
ऋकारस्य गुणः परोक्षायामिति किम् ऋच्छति शीङः सार्व
धातुके शीङ् स्वप्ने इत्यस्य सार्वधातुके परे गुणो भवति सर्वे
षामात्मने सार्वधातुके अनुत्तमे पञ्चम्या इति निषेधः शेते शया
ते शेरते बहुत्वे शीङो रिदन्तेरादिरिति रेफागमः सार्वधातुके
किम् शिश्ये द्वित्वं यड्वर्णस्येति इयम् अयि ये शीङः अन्त्य
स्य अय आदेशो भवति शय्यते शाशय्यते अत्यर्थं शेते धातोरे
कस्वरादित्ययङ् अनेनायि आदेशः द्वित्वं दीर्घोऽनागमान्तस्ये
ति दीर्घः आयि चिण्वदन्तानाम् आकारान्तानां धातूनाम
न्त्यस्य आयि आदेशो भवति इकार उच्चारणार्थः अदायि अपा
यि डुदाञ् दाने पा पाने अयाम अङ्गानामादेः भावकर्मणोश्चेति इ

च् इचस्तलोपः इचीतिकिम् दान्ति दाप् ल अन्ति अन्विलके

शाच्छासाह्वाव्यावेपांयिनि शोतनूकरणे छो छेदने षो अन्तकर्मणि ह्वेञ् स्पर्धायांशब्देचदेञ् संवरणे वेञ्तन्तुसन्ताने पापाने पैओवैशोषणेइतिवा पातेर्लोन्तश्च तिलकारागमोवक्ष्यते एषामन्त्यस्यइनिपरे आयिरादेशो भवति शाययति छाययति अवसाययति साययति ह्वाययति व्याययति वाययति पाययति शपन्तेष्वप्युक्ते एवंछायन्ते स्यन्ते ह्वयन्ते व्ययन्ते वयन्तम् पिबन्ते पायन्तेवा धातोश्चहेतावितिइन् अनेनार्थः इनीतिकिं शानम् सर्वत्रसन्ध्यक्षरान्तानामाकारः अङ्केति अङ् अङ्कम मनाकान्ताइत्यनादेशः

अर्तिह्रीब्लीरीक्नूयीक्ष्माय्यादन्तानामन्तःपोयलोपोगुणश्चनामिनाम् ऋ गतिप्रापणयोः ऋस्ऽगतावितिवा ह्रीलज्जायां ब्लीवरणेरीगतिशोषणयोः क्नूयीशब्दे क्ष्मायीशब्दे इन् एषां आकारान्तानांचयासूनामिनिपरेपकारागमो भवति क्नूयीक्ष्माय्योःयलोपः नामिनांचगुणोभवति अर्पयति ह्रेपयति ब्लेपयति रेपयति क्नोपयति क्ष्मापयति दापयति धापयति ऋच्छन्ते इषु तेवाप्रयुङ्क्ते जिह्रयन्ते ब्लिनन्ते रिणन्ते क्नूयमाने क्ष्मायमाने ददते दधते इतिवाक्येकृते इन् अनेन पागमः यलोपः नामिनांचगुणः **पातेर्लोन्तः** पारक्षणेऽस्यइनिपरे लकारागमोभवति पालयति पान्तंप्रयुङ्क्ते इन्

धूञ्प्रीणात्योर्नः धूञ्कम्पने प्रीञ्तर्पणे प्रीञ्प्रीणातेर्वा अनयोर्नकारागमोभवति इनिपरे विधुनन्तं प्रीणन्तं प्रीयमाणं वाप्रयुङ्क्ते इन् अनेननागमः विधूनयति प्रीणयति

भियःषुग्वा ञिभीभयेइत्यस्यइनिपरेषुक् आगमोभवतिवा षुक्पक्षे भीषयति बिभ्यन्तंप्रयुङ्क्ते इन् अनेनषुक् आगमः ककारआयन्तौटकितावित्यर्थः उकारउच्चारणार्थः पक्षेभाययति कुञ्चिकया इन् वृद्धिः **स्फायेर्वादेशः** स्फायीओप्यायीवृद्धावित्यस्यइनिपरे अन्त्यस्यवकारादेशोभवति स्फावयति स्फायमानंप्रयुङ्क्ते इन् अनेनयस्यवत्वं **रुहेःपोवा** रुह बीजजन्मनीत्यस्यइनिपरे अन्त्यस्यपकारादेशोवाभवति रोपयति रोहयति वाहुल्यात् रोहन्तंप्रयुङ्क्ते इन् उपधागुणः अनेनवा पादेशः **शादेरगतौतः** शद्लृशातनेइत्यस्यान्त्यस्यइनिपरे तकारादेशोभवति अगतौ गतावर्थेशादेर्यदावर्तते तदातकारादेशोनभवतीत्यर्थः फलानिशातयति शीयमानंप्रयुङ्क्ते इन् अनेनदस्यतः उपधादीर्घः अगतावितिकिम् गाःशादयति गामयतीत्यर्थः **हन्तेस्तः** हनहिंसागत्योरित्यस्यइनिपरे अन्त्यस्यतकारादेशोभवति घातयति घ्नन्तंप्रयुङ्क्ते इन् अनेनस्यतः उपधादीर्घःहस्यहन्तेर्ञ्णिन्नेष्वितिहस्यघः **हस्यहन्तेर्ञ्णिनिचोः** हन्तेःञ्णिचोःपरयोःहकारस्यघत्वंभवति घातयति अघानि घ्नन्तंप्रयुङ्क्ते इन् अघन इच् अनेन हस्यघः उपधादीर्घः हन्तेस्तइतिनस्यतः इचस्तलोपः **लुप्तोपधस्यच** लुप्तोपधस्यहन्तेः यत्रास्यगमहनेजनेत्युपधालोपःक्रियते तत्रहकारस्यघत्वंभवति घ्नन्ति घ्नन्तु अघ्नन् अन्ति अन्तु अन् गमहनेत्युपधालोपः अनेनहस्यघः लुप्तोपधस्येतिकिम् हन्ति हतः आन्विहक् पञ्चमोपधायाधुटिचागुणे इतिउपधादीर्घः वनति तनोत्यादिभ्यःनिषिद्धेटांधुटिपञ्चमो

आतःइत्याकारस्य अकारः नलोपश्च **अभ्यासाच्च** अभ्यासात्प
रस्य हन्तेर्हकारस्य घत्वं भवति जघान जिघांसति हन्तुमिच्छतीति
र्थेतोर्वेति सन् हनिगमिङोरुपधायाः इत्युपधादीर्घः नस्यम
नोरनुस्वारः जङ्घन्यते कुटिलं हन्ति गत्यर्थात्कौटिल्ये इति यङ्प्राह
यङ्परोक्षेति द्विर्वं अनादिव्यञ्जनलोपः ह्रोजः अतोनोऽनुस्वारः
अनेन घत्वम् वर्गे वर्गान्तः **जेर्गिः सन्परोक्षयोः** जिजये इत्य
स्य सनि परोक्षायां च परस्याम् गिरादेशो भवति जिगीषति जे
तुमिच्छतीति सन् अनेन जेर्गिः स्वरान्तानां सनीति दीर्घः द्विर्वं ह्रस्वः
कवर्गस्य चवर्गः परोक्षायां जिगाय जिग्यतुः जिग्युः अट् अव
स् उस् जेर्गिः अदिहृद्धिः अन्यत्र इवर्णस्येति यत्वम् जिग्ये जि
ग्याते जिग्यिरे आत्वत् सन्परोक्षयोरिति किम् जेजीयते अत्य
र्थं जयतीति यङ्प्राह नाम्यन्तानां यण्आयीति दीर्घः **चेः किर्वा**
चिनुयेऽत्यस्य सन्परोक्षयोः परयोः किरादेशो वा भवति चिका
य चिक्यतुः चिक्युः चिचाय चिच्यतुः चिच्युः चिकीषति चिचीष
ति चेतुमिच्छतीति सन् स्वरान्तानां सनीति दीर्घः द्विर्वं सन्परोक्ष
योरिति किम् चेचीयते अत्यर्थं चिनोति यङ्प्राह नाम्यन्तानां य
ण्आयीति दीर्घः **सणो लोपः स्वरे बहुले** सणप्रत्ययस्य बहु
लं वर्जिते स्वरे परे अकारलोपो भवति अद्रुक्षतम् त्वया अ
धुक्षिपमहि दुह प्रपूरणे अद्यतनी सण् इ सस्मानिटः
श्रिड्लान्नाम्युपधादृदृशः इति सण् ड्रहदादेर्घः तृतीयादेर्ध
ढ्भान्तस्य धातोरादिचतुर्थत्वं स्ध्वोरिति दस्य धः षढोः कः
से इति कः अचोऽषेक्षाशीःस्त्वमः इति च सक्रः षत्वम् अब
हुले इति किम् अधुक्षन्त **दरिद्रातेरसार्वधातुके** दरि

द्राउगौतावित्यस्य अन्तलोपोभवति असार्वधातुकेपरे द
रिद्र्यते दरिद्र्यते दरिद्र्यन्ते बहुत्वेअसन्ध्यन्तस्यलोपः असा
र्वधातुकेकिम् दरिद्राति अन्विलक् श्विमन्यर्थोर्धुटि
ओव्रश्चूछेदनेटुमस्जोशुद्धौ अनयोरन्तलोपोभवति धुटिप
रे व्रष्टा व्रक्ष्यति अव्रक्ष्यत् नास्यातिस्यत् अनेनान्त्यलोपःझ
षोज्झेतिषः नवर्गस्यष्टेतितस्यटः षढोःकःसे मङ्क्ता मङ्क्ष्यति
अमङ्क्ष्यत् मस्जिनशोर्धुटीतिनागमः श्चुटोस्तृतीयइतिस्थान
सावर्ण्यात्सस्यदः नवर्गस्यटवर्गइतिदस्यडः अनेनान्त्यजकार
स्यलोपः चवर्गस्यकिः वर्गेवर्गान्त इतिनस्यङः धुटीतिकिम्
वृश्च्यते मज्ज्यते ग्रहिज्येतिसंप्रसारणम् यर्ण्योकारस्य
ओकारस्ययनिपरेलोपोभवति यति स्यति छ्यति श्यतिदो
व अवखण्डने षोअन्तकर्मणि धात्वादेःषःसः छोछेदने शो
तनूकरणेत दिवादेर्यन् नकारइद्धार्थः अनेनओकारस्यलो
पः आकारस्योसि धातोराकारस्यलोपोभवति उसि
परे अदुः अरुः याप्रापणे रादाने लाआदाने ख्यप्रकथने अन्
अन्विलक् अनउस् अनेनालोपः उसीतिकिम् यान्ति स
न्ध्यक्षरेच सन्ध्यक्षरेपरेआकारस्यलोपोभवति गेगाङ्गा
तौ वर्तमानाआत्मनेपदउत्तमपुरुषैकवचनंए अन्वि त
स्यदीर्घान्त्यस्यलोपः अनेनआलोपः ख्यातिरे ख्यातिले रादाने
लाआदाने ख्यातिपूर्वो वतेप् अन्विलक् अनेनआलोपः क
मेख्यातिदारे आत्मनेपदम् असोसो असभुवीत्यस्यसोसिप्र
त्ययेपरे अन्तलोपोभवति असि वर्तसि अन्विलक् अनेना
न्त्यसकारस्यलोपःसोइतिइकारउच्चारणार्थः ख्यातिसे अस्

वर्तते कर्मव्यतिहारे आत्मनेपदम् व्यतिपूर्वः आन्विलक्षु अस्ते
रादेः श्यकारलोपः अनेनसलोपः **दीधीवेव्योरिवर्णय**
कारयोः दीधीङ् दीप्तिदेवनयोः वेवीङ् वीतिना तुल्ये इत्य
नयोः इवर्णयकारयोः परयोः अन्तलोपो भवति आदेधिता
आदेधीत आदेधि आवेविता आवेवीत आवेवि ष्यस्तनी आ
त्मनेपदे ता इट् सममीईतश्चत नी त इच् अनेनाल्लोपः
आदेध्यते आवेव्यते इवर्णयकारयोरिति किम् आदीध्यकः
आवेव्यकः दीधीवेव्योश्चेति गुणवृद्ध्यभावः यत्वम् **अस**
न्ध्यक्षरयोरस्य तौ तल्लोपश्च अकारस्य अकारसन्ध्यक्ष
रे भवतः परयोश्च लोपः अकारे परेऽकारः सन्ध्यक्षरे परे सन्ध्य
क्षरं भवति पचन्ति पचे वर्तमाना अन्ति प अन्वि अस्येति
किम् यान्ति **नामिव्यञ्जनान्तादायेरादेः** नाम्यन्ताद्व्यञ्ज
नान्ताच्च लिङ्गात्परस्य आयेः आदिलोपो भवति अग्नीयते पटू
यते अग्निरिवाचरति पटुरिवाचरति कर्तुरायिः सलोपश्चेत्या
यिः अनेनायेरादिलोपः नाम्यन्तानामिति दीर्घः रेयते वाच्य
ते विद्युत्यते विहस्यते नामिव्यञ्जनान्तादिति किम् श्येनाय
ते **गमहनजनखनघसामुपधायाः स्वरादा**
वनण्यगुणे गम्लृ गतौ हन हिंसागत्योः जन जनने ज
नी प्रादुर्भावे इति वा खनु अवदारणे अदेर्घस्लृ एषामुपधाया
लोपो भवति अण्प्रत्ययवर्जिते गुणो स्वरादौ प्रत्यये परे जग्म
तुः जग्मुः जघ्नतुः जघ्नुः जज्ञतुः जज्ञुः जज्ञे जज्ञाते जज्ञिरे
चख्नतुः चख्नुः जक्षतुः जक्षुः अक्षन् उस् अनेनोपधालोपः
हंतेर्लोपधस्येति हस्य घः जन जनने इत्यस्य परस्मैपदम् ज

नीशाङ्भ्यांवेत्यस्मात्मनेपदम् तवर्गश्चटेतिनस्यजः अदेः वापरो
क्तायामिति घस्लृआदेशः शासिवसिघसीनांचेतिसस्यषः अ
घोषेष्वशिटामितिघस्यकः स्वरादाविति किं गम्यते अनणी
तिकिम् अगमत् अघसत् अदेर्घस्लृसनद्यतन्योरितिघस्लृ
पुषादिसूत्रेणाण् अण्णीति किम् गमनम् **कारितस्या**
नामिड्विकरणे कारितस्यलोपोभवति अनामिड्विकरणे
आम्इड्विकरणवर्जितेप्रत्ययेपरे कारणा हारणा कुर्वतः
प्रयुक्तिः हरतःइन् वृद्धिः इण्ध्यस्त्रंश्यासिचादिवान्दिकारिता
न्तेभ्योऽगः पुङ्कामनाकाला इत्यनादेशः अनेनकारितलो
पः स्त्रियामादाप् कार्यते हार्यते कुर्वन्तंप्रयुज्यते हरन् इन्
वृद्धिः ते सार्वधातुकेयण् कारितलोपः अनामिड्विकरणेइ
तिकिम् कारयांचकार कुर्वन्तं प्रयोज इन् दीर्घः
चकास्कासित्याम् आमःकृञ् कारयिता पाचयिता कुर्वन्तं
प्रयोक्ता पचन्तंइन् वृद्धिः श्वस्तनी इट् कारयति पाचयति
कुर्वन्तंप्रयुङ्क्ते पचन्तं इन् वृद्धिदीर्घौ ति अन् सर्वत्रकारि
तस्यगुणः **यस्यापत्यस्यास्वरपूर्वस्यायिन्नायीषु**
आपत्यस्यापत्यार्थेविहितस्यास्वरपूर्वस्यस्वरः पूर्वोयस्यनास्ति
तथाविधस्ययकारस्यायिनिआयोः ईप्रत्ययेचपरेलोपोभवति
गार्गीयति गार्गायते गार्गी एपगर्गादेरितिण्यः णकारोवृद्धि
यदोसलोइयर्थः आदिवृद्धिः इवर्णावर्णौस्वरेयेप्रत्ययेचेत्यलो
पः गार्ग्यमिच्छत्यात्मनः गार्ग्यइवाचरति नाम्नआत्मेच्छायामि
तियिन् कर्तुराथिः यिन्यवर्णस्येतिईत्वम् पूर्वाचार्यवृत्त्यास्वरस्य
यकारस्यलोपः गार्गीत्यत्रण्यादितिईप्रत्ययः ईकारेस्त्रीकृते।

ह्लोप्यः अनेनयलोपः यस्येतिकिम् वासिष्ठीयति वात्सपत्येइत्य
त्र आपत्यस्येतिकिम् अव्यीयति आव्यायते अस्वरपूर्वस्येतिकि
म् आग्नेयीयति आग्नेयी ह्यव्यादेरेयण् अतोयेकादितिईप्रत्ययः
यिन्नायीषितिकिं गार्ग्यकाम्यति **नलोपश्च** लिङ्गस्यान्तस्यनका
रस्यलोपोभवति यिन्नाययोःपरयोः राजीयति राजायते विद्व
स्यति विद्वस्यते राजानमिच्छत्यात्मनः राजाइवाचरति विद्वां
समिच्छत्यात्मनः विद्वानिवाचरति विद्वांसमिच्छत्यात्मनः वि
द्वानिवाचरति यिन् आयिःराजन् शाक्षात्प्रकृतिकार्यमन्तर
ङ्गसिद्धादौ नलोपेकृते व्यञ्जनान्तत्वाभावादायेरादिलोपोभव
ति अन्यत्रादिलोपः **व्यञ्जनाद्दिस्योः** व्यञ्जनात्परयोर्दि
स्योर्लोपोभवति अवेत् अद्वेट् अलेट् अधोक् विदज्ञाने द्वि
ष अप्रीतौ दुहप्रपूरणे लिहआस्वादने ह्यस्तनीदि सि अ
त्वि अदादेर्लुक् उपधायागुणः अनेनदिस्योः लोपः हशाच्छा
स्येति घस्य ह स्यत्वः पदान्तेधुटांप्रथमः दुहेर्दादेर्घः लोपेच
दिस्योरितिदस्यधः व्यञ्जनादितिकिम् अपचत् अपचःदिस्यो
रितिकिंवेत्ति **यस्यानव्यधातोः** व्यञ्जनात्परस्ययकारस्य
लोपोभवति अनवि अविकरणादन्यस्मिन्प्रत्ययेपरे अधा
तोः धातुसंबन्धिनोयकारस्यलोपेनभवतीत्यर्थः पापचिता
पापचिष्यते बेभिदिता बेभिदिष्यते अत्यर्थंपच्चा पच्यते भे
त्ता भेत्स्यति धातोरेकस्वरादितियङ्प्रत्ययः द्विर्वं दीर्घोनामिनो
ऽस्येतिदीर्घः गुणश्चेक्रीयितेइतिगुणः पापच्य बेभिद्य इति
स्थिते ताभविष्यन्तीस्थानेइट् अस्यचलोपः अननीतियस्सार्वधातुके
लक्ष्यते अननीतिकिं पापच्यते अधातोरितिकिं सख्यिता स

अवध्वंसने अञ्जनादिति किं लोलूयिता अस्य च लोपः अ
यातोरिति निवृत्तम् अकारस्य लोपो भवति अनातिपरे पापचि
ता चिकीर्षिता आर्धधातुकपर इत्यर्थः कर्तुमेषिता सन् स्वरान्ता
नां सनीति दीर्घः ऋदन्तस्येर् नामिनोर्वोरिति दीर्घः द्विर्व इत्य
नेनाकारलोपः चेक्रीयित यस्यानन्त्यधातोरिति यलोपः कथय
ति स्पृहयति कथवाक्यप्रबन्धे स्पृह ईप्सायाम् चुरादेश्चेति इन् अ
नेनालोपः (कथयति स्पृहयति कथवाक्यप्रबन्धे स्पृह ईप्साया
म् चुरादेश्चेति इन् अनेनालोपः) सिचो धकारे धकारादौ
प्रत्यये परे सिचो लोपो भवति अलविध्वम् अपविध्वम् लूञ् छे
दने प अद्यतनी ध्वम् सिच् इट् अनेन सिचो लोपः सिच इति
किम् चकाङ्घि चकास्तु दीप्तौ पञ्चमी हि हुधुड्भ्यो हेर्धिः धुटां तृ
तीयश्चतुर्थे इति स्थाने सावर्ण्यात्तस्य तृतीयो दः धकार इति।
किम् अलाविषाताम् धुटश्च धुटि धुटः परस्य सिचो लोपो भ
वति धुटि परे अभित्त अभित्थाः अवृद्ध अवृद्धाः भिदिर् विदा
रणे वृध अवगमने अद्यतनी तथास् सिच् अनेन सिचो लो
पः अघोषे प्रथमोऽशिट इति दस्य तः वधेः दधयभेभ्यस्तथो
र्धोऽध इति तथोर्धः धुटां तृतीयश्चतुर्थे इति धस्य दः धुटीति किम्
अभित्साताम् अबुधाताम् सिच् ह्रस्वाच्चानिटः ह्रस्वात्प
रस्य अनिटः सिचो लोपो भवति धुटि परे अकृत अकृथाः अ
कृतथास् अनेन सिचो लोपः ऋदन्तानां चेति गुणाभावः ऋ
तोऽधून इति इडभावः ह्रस्वादिति किम् अचैष्ट चिञ् प्रकृति।
कार्यमन्तरङ्गमिति आदौ गुणो कृते ह्रस्वाभावात् सिज्लोपो ना
स्ति अनिट इति किम् अवारिषाम् वृञ् वरणे अद्यतनी ताम् सि

चु ३ इट् सिचि परस्मै इति वृद्धिः **इट ईटि** इटः परस्य सिचः ईटि
परे लोपो भवति अलावीत् अपावीत् अकोषीत् दि सिच् इ
इ ईट् लुङ्युश्चोर्वृद्धिः कुषः उपधायागुणः इट इति किम् अका
र्षीत् ईटीति किम् अलाविष्टाम् **स्कोः संयोगाद्योरन्ते च**
का३ संयोगस्यादिभूतयोः सकारककारयोर्लोपो भवति धुटि परे अन्ते प
दान्ते च धुटि तावत् आलिप्सते आरिप्सते डुलभष् प्राप्तौ रभ
राभस्ये आलब्धुमिच्छति आरब्धुं सन् द्विर्व सनिमीमादेति
धात्वकारस्य इस् अभ्यासलोपश्च अनेन सलोपः अघोषेष्व
शिटामिति भस्य पः कस्य यथा धुटि आचष्टे चक्षिङ् व्यक्ता
यां वाचि आङ्पूर्वः ते आचक्ष्ते अनेन कलोपः तवर्गस्य
षटवर्गाट्टवर्ग इति तस्य टः अन्ते स्कोर्यथा अवावक् अ
रारट् अत्यर्थमवस्कत् वस्क गतौ रक्ष पालने कुटिलमव
स्कत् अत्यर्थमरक्षत् यथाह्वः तस्य वा चेक्रीयितस्य लुग्वा
द्विर्व दीर्घोनागमास्लस्येति दीर्घः व्यञ्जनाद्दिस्योरिति दिलोपः अनेन क
लोपः पदान्ते धुटां प्रथम इति षस्य टः धुटीति किम् वस्कते
रक्षति **चवर्गस्य किरसवर्णे** चवर्गस्य कत्वं भवति
धुटि अन्ते च इकार उच्चारणार्थः पक्ता पक्ष्यति योक्ता यो
क्ष्यति पच् युज् तास्यति उपधागुणः अनेन कत्वम् अ
न्ते यथा अपापक् अयोयोक् अत्यर्थमपचत् अयुनक्
यथाह्वः तस्य वा चेक्रीयितस्येति लुक् द्विर्वचनादि पूर्ववत्
अनेन कः धुटीति किम् वच्मि युनज्मि अन्विलक् स्वराड्
भ्राट् षो न ग्राह्यः असवर्णे इति किं इच्छति उञ्छति इ
षु इच्छायाम् उञ्छहानौ तासिष्व घमांद्यः **हो ढः**

हकारस्य ढत्वं भवति धुटि परे पदान्ते च लेक्ष्यति अलेक्ष्यत् लि
ह आस्वादने लेक्ष्यति स्यत् अनेन हस्य ढः षढोः कः से इति ढस्य कः
षत्वं उपधागुणः सोढा वोढा षह मर्षणे वह प्रापणे अस्त
नीता अनेन हस्य ढः झढधभेति तस्य धः तवर्गस्य षटवर्गा
ट्टवर्गः इति धस्य ढः ढे ढलोपो दीर्घश्चोपधायाः सहिवहोरो
दवर्णस्येति ओत्वम् अलेट् ह्यस्तनी दिअन्विलक् उपधागुण
दिलोपे अनेन हस्य ढः पदान्ते धुटां प्रथमः ढस्य टः धुटीति
किम् लिह्यते यत्र दादेर्घः दकारादेर्धातोर्हस्य घत्वं भवति
धुटि पदान्ते च घत्वं प्राप्तवान् देग्धा दोग्धा उद्दप्रपूरणे अस्तना
ता उपधागुणः अनेन हस्य घः झढधभेभ्यश्च इति तस्य धः धुटां
तृतीयश्चतुर्थे इति घस्य गः अधोक्ष्यत् क्रियातिपत्तिः स्यत् अध
त्वादिः अनेन हस्य घः तृतीयादेर्घढधभान्तस्य इति दस्य धः अधो
क्ष्यादीनामिति घस्य कः षत्वं धुटीति किम् दुह्यते तेन
नहेर्धः णहबन्धने इत्यस्य धत्वं भवति धुटि पदान्ते च नद्धा
नत्स्यति णोनः तास्यति अनेन हस्य धः झढभेभ्यः इति तस्य
धः धुटां तृतीयश्चतुर्थे इति धस्य दः अचोपेष्वधि टां प्रथम इ
तिसकारे तः अन्ते अनानत् अत्वर्थमनद्यतन्यां यथाङ्गः ह्यस्तनी
र्ये अभ्यासस्य दीर्घादि दि अद्यतन्यादि दिलोपः अनेन हस्य धः
पदान्ते धुटां प्रथमो धस्य तः धुटीति किं नह्यते दिवादेर्य
न् भ्रस्जादीनां षः भ्रस्जादीनां धातूनामन्त्यस्य षत्वं भव
ति धुटि पदान्ते च भ्रस्ज पाके सृज विसर्गे मृज शुद्धौ यज देव
ता पूजासङ्गतिकरणदानेषु राजृ दीप्तौ भ्राजृ दीप्तौ एते
भ्रस्जादयः भ्रष्टा भर्ष्टा अभ्राक्षीः अत एव निर्देशात् ज्ञा दे शो

वाभवति स्कोः संयोगाद्योरन्ते चेति सलोपः अनेन जस्य षः तव
र्गस्य षटवर्गौ टवर्गे इति तस्य टः स्रष्टा स्रक्ष्यति सृजिदृशोरा
गमोऽकार इति जस्य षः मार्ष्टा मार्क्ष्यति उपधायागोऽक्ङिते मर्ज्जौ
मार्ष्टिः भ्रज्जनम् भर्जनम् भ्रज्जकः भर्जकः अत्र भृज्जादेशा
विकल्पः स्वविधेनषत्वम् अन्येयथा अवरीभट् असरीसट्
अमामाट् अयायट् अराराट् अबाभ्राट् अत्यर्थे अभ्रज्जत् अ
स्रजत् अमृजत् अयजत् अराजत् अभ्रजत् इति वाक्ये कृ
ते धातोरेकस्वरादिति यङ् वाचेक्रीयितस्येति लुक् भ्रस्जेः अ
द्विज्यावयीति संप्र द्विर्वे अभ्यासकार्यम् ऋमतोरी ह्रस्वनीदि
अन्विलक् दिलोपः स्कोः संयोगाद्योरिति सलोपः पक्षे भृज्जा
देशः उपधायाग्गः राजिभ्राज्योरभ्यासस्याङ्के हृते दीर्घोना
गमान्तस्येति दीर्घः अनेन जकारस्य षः तस्य पदान्ते षटो ड
थम इति स्थानसावर्ण्यात् प्रथमः टः मृजेः मर्ष्टौ मार्ष्टिः
षठत्वे प्राग्वत् षटीति किम् मृज्यते षटोत्तृतीय इति स्था
नसावर्ण्यात् तृतीयो डः तवर्गस्य टे इति जः छशोश्च
छकारशकारयोः षत्वं भवति झुदि पदान्ते च प्रष्टा प्रक्ष्य
ति वेष्टा वेक्ष्यति प्रच्छ ज्ञीप्सायाम् विश प्रवेशने तास्यति
द्रष्टा द्रक्ष्यति अनेन छशोः षः प्रच्छेः निमित्ताभावे नैमित्ति
कस्याप्यभाव इति छनिवृत्तौ चनिवृत्तिः दृशोः सृजिदृशोरा
गमोऽकारः अनेन शस्य षः अन्ते अपरीपट् अदरीदट् अ
त्यर्थे अप्रच्छत् अपपृच्छत् धातोरेकस्वरादिति यङ् तस्य
लुक् प्रच्छेः ग्रहिज्यावयीति संप्र द्विर्वे ऋमतोरी ह्रस्वनी
दि अन्विलक् दृशोः अकारागमः दिलोपः अनेन छशोः षः

पदान्तेग्रहणमितिबस्टः उपधागुणः पते अवुदानस्य च
टुपधस्यान्यतरस्यामित्यकारागमः धटीतिकिम् इच्छाते
इष्यते यत्संस्य भाषितपुंस्कं पुंवद्दाघो भाषित
पुंस्कंयद्विशेषणंस्त्रीलिङ्गंतदाघोप्रत्ययेपरे पुंवद्भवति
पुंसियद्रूपंतदाभवतीत्यर्थः ब्राह्मणीवाचरति ब्राह्मणा
यते पटी पटायते श्येनी श्येतायते हरिणी हरिताय
ते पतश्येत हरितादीनां तपोधान्तेनकारश्चवेतिङीया
मी प्रत्ययः तकारस्यनत्वंच कर्तव्याघि अनेनपुंवद्भाव
इत्वेनत्वमितिद्वयमपिनिवर्तते ब्राह्मणपतश्येत हरिता
भवन्तीत्यर्थः आदातामाथामादेरिः आत् अका
रान्तयोः आतां आथां इत्येतयोः आदेः इत्वंभवति पचेताम्
पचेयाम् पञ्चमी आताम् आथाम् अन्वि अनेनाकारस्येत
म् आतेआथेइतिच आते आथे इत्येतयोः आदेः
इत्वंभवति पचेते पचेथे वर्त आते आथे अन्वि अनेनआ
कारस्यइत्वम् याशाहृस्वसप्तम्याः अकारान्तस्य
सप्तम्याःसंबन्धिनोयाशाहस्वइत्वंभवति पचेत् पचेताम्
पचेः पचेतम् पचेत पचेव पचेम यात् याताम् यास्
यातम् यात याव याम अन्वि अनेनयाशाहस्यइत्वम्
कर्तमिष्यात् सन् आशीर्यात् अस्यचलोपः यमुसो
रियमियुसौ अकारान्तयोः याम् उस् इत्येतयोः
यथासंख्यम् इयम् इयुस् इत्येतावादेशौभवतः पचे
यम् पचेयुः याम् उस् अन्वि आदितिकिम् ऊयाताम्
ऊयुः तनादेकः करोतेवितिगुणः अभ्याकारः सप्तम्याः

इयङादेशः सप्तम्याः

चेस्यकारलोपः **शमादीनां दीर्घो यनि** शमुउप
शमे तमुकाङ्क्षायाम् दमुउपशमे श्रमुतपसिखेदेच क्लमु
ग्लानौ भ्रमुअनवस्थाने क्षमूंसहने मदीहर्षे एतेशमा
दयः एषांह्रस्वस्यदीर्घोभवति शाम्यति ताम्यति दाम्यति
श्राम्यति क्लाम्यति भ्राम्यति क्षाम्यति माद्यति दिवादेर्यन् य
नीतिकिम् शमिता **ष्ठिवुक्लम्वाचमामति** ष्ठिवु
निरसने क्लमुग्लानौ चमुअदने आङ्पूर्वः एषामतिपरेह्र
स्वस्यदीर्घोभवति ष्ठीवति क्लामति आचामति॥ **क्रमःपर
स्मै॥** क्रमुपदविक्षेपे इत्यस्य अतिपरेदीर्घोभवति क्रामति
परस्मैइतिकिम् क्रमते **गमिषुयमांछः** गम्लृग
तौ इषुइच्छायाम् यमुउपरमे एषामन्त्यस्यछत्वंभवति
अतिपरेगच्छति इच्छति यच्छति तस्यद्विर्भावः अचोछेप्र
थमइतिछस्यचः **पःपिबः** पापाने इत्यस्य अतिपरे
पिब् आदेशोभवति लोपःपिबतेरीच्चाभ्यासस्येतिज्ञापका
द्गुणाभावः पिबति॥ **घ्रोजिघ्रः॥** घ्रागन्धोपादाने इत्यस्य अतिप
रेजिघ्र् आदेशोभवति जिघ्रति **ध्मोधमः** ध्माशब्दा
ग्निसंयोगयोरित्यस्यधम् आदेशोभवति अतिपरे धमति
स्थस्तिष्ठः ष्ठागतिनिवृत्तावित्यस्य अतिपरे तिष्ठ् आ
देशोभवति तिष्ठति **म्नोमनः** म्नाअभ्यासे इत्यस्य अ
तिपरे मन् आदेशोभवति मनति **दाणोयच्छः**
दाण् दाने इत्यस्यातिपरेयच्छ आदेशोभवति यच्छति
दृशोःपश्यः दृशिर्प्रेक्षणे इत्यस्यातिपरेपश्य् आ
देशोभवति पश्यति **अर्त्तेर्ऋच्छः** ऋगतिप्रापणा

यो रित्यस्मानि परे सट्लु आदेशो भवति ऋच्छति
सर्तेर्धावः सृगतावित्यस्य धावू आदेशो भवति धाव
ति शदेः शीयः शद्ऌ शातने इत्यस्मानि परे शीयू
आदेशो भवति शीयते सदेः सीदः षद्ऌ विशरणे
आदेशो भवति सीदति जाजने
इत्यस्मानि परे सीदू आदेशो भवति सीदति जाजने
विकरणे जनी प्रादुर्भावे इत्यस्य विकरणे परे जा आदे
शो भवति जायते ज्ञश्च ज्ञा अवबोधने इत्यस्य जा
आदेशो भवति विकरणे परे जानाति ष्वादीनां ह्रस्वः
पूञ् पवने लूञ् छेदने स्तॄञ् छादने कॄञ् हिंसायाम् वृ
ञ् वरणे धूञ् कम्पने शॄ हिंसायाम् पॄ पालनपूरणयोः स्तॄ हिंसायां
मृ वरणे भ्रू भर्जने दॄ विदारणे जॄ वयोहानौ नॄ नये
ऋ गतौ गॄ शब्दार्थः उदात्तः श्री वरणे री गति रेषणयोः ली
श्लेषणे व्ली गतौ प्ली ल्वादयः एषां विकरणे ह्रस्वो भ
वति पुनाति लुनाति स्तृणाति कृणाति धुनाति शृणा
ति पृणाति स्तृणाति वृणाति भृणाति दृणाति जृणाति
नृणाति ऋणाति गृणाति श्रिणाति रिणाति लिनाति
व्लिनाति विकरणे इति किम् पूयते लूयते उकार
स्य वृद्धिर्व्यञ्जनादौ णिति सार्वधातुके
उकारस्य वृद्धिर्भवति णिति परतो व्यञ्जनादौ सार्वधा
तुके परे स्तौति यौति नौति ष्टुञ् स्तुतौ प्रमिश्रणे स
ह अनेन उकारस्य वृद्धिः
... विगत ... आदि ... अनेन उकारस्य वृद्धिः
व्यञ्जनादाविति किम् स्तवानि यवानि पञ्चमी आनि
... नीति किम् स्तुतः वर्तमानातः
... स्तुनीयम् ...

सार्वधातुकेइतिकिम् प्रोर्णोता श्वस्तनीमत्रगुणः ऊर्णोतेर्वा
ऊर्णुञ् छादनेइत्यस्माद्वृद्धिर्वाभवति व्यञ्जनादौगुणिनिसा
र्वधातुकेपरे प्रोर्णौति प्रोर्णोति ति अविकरण व्यञ्जनादा
वितिकिम् प्रोर्णवानि गुणिनीतिकिम् प्रोर्णुतः गु
णोदस्स्योश्च ऊर्णोतेर्दस्योःपरयोर्गुणोभवति
प्रोर्णोत् प्रोर्णोः ह्यस्तनादि सि स्वरादीनांवृद्धिरादेः अवि
करण अनेनात्रगुणः **तृहेरिड्विकरणात्**
तृहिहिंसायामित्यस्माद्विकरणात्परइडागमोभवति
व्यञ्जनादौगुणिनिसार्वधातुकेपरे तृणेढि तृणेहि तृ
णेह्मि तृणेढु अतृणेट् ति सि मि तु ह्यस्तनीदि स्वराद्
यादेरितिनषाढः अनिदनुबन्धेतिज्ञापकात् कृतनका
रस्यनशाद्धाद्विकरणादितिलोपः अनेनशाद्धात्परइट् अ
वर्णाइवर्णेए होढः वढधभेभ्यइतितस्यधः तवर्गःष्टुरे
तिधस्यढः ढेढलोपः व्यञ्जनादाविति किम् तृणहानि प
ञ्चमी आनि गुणिनीतिकिम् तृण्ढःनम् नषाढः पञ्च
ढोढलोपाश्चाभवत् **ब्रुवईड्वचनादेः** ब्रूञ्व्य
क्तायांवाचि इत्यस्मात्परस्यव्यञ्जनादेर्गुणिनः सार्वधातु
कस्यवचनंतस्यादेः ईडागमोभवति ब्रवीति ब्रवीतु अ
ब्रवीत् ति तु ह्यस्तनीदि अविकरण अनेनईट् गुणः ओअ
व् व्यञ्जनादाविति किम् ब्रवाणि गुणिनीतिकिम् ब्रूतः
सार्वधातुकेइतिकिम् वक्ता
श्वस्तनीता ब्रुवोवचिः **अस्तेर्दिस्योः** असभुवीत्य
स्मात्परयोःदिस्योःईडागमोभवति आसीत् आसीः ह्यस

दस्ति अन्वि लक् अस्तेर्विस्याकारः सिचः सिचः परयोःदि स्योः इडागमोभवति अकार्षीत् अकार्षीः अलावीत् अलावीः सिचि परस्मा इति वृद्धिः कृञः कृलोप्रस्तुञ् इतीडभावः लूञः इ ट इटईटेति सिज्लोपः रुदादिभ्यश्च रुदिर् अस्रुविमो चने जिष्वप् शयने अनश्च सप्राजने जक्षभक्षहसनयोः श्वसि त्यञ्चरुदादयः एभ्यः परयोर्दिस्योरीडागमोभवति अरोदी त् अरोदीः अस्वपीत् अस्वपीः प्राणीत् प्राणीः अनितेरिति नत्वाल्लवात् सिज्लोपेपि नस्यणत्वम् अश्वसीत् अश्वसीः अ जक्षीत् अजक्षीः इक्षनी दि सि अन्वि लक् अनेन ईट् अ दोट् अदभक्षणे इत्यस्मात्परयोर्दिस्योः अट् आगमोभव ति आदत् आदः अन्विलक् अवर्णस्याकारः अनेनाडागमः टकारआर्धेतारकितविमर्थः सस्यसेसार्वधातुके तः सकारस्यतत्वंभवति सकारादावसार्वधातुकेपरे वत्स्यति जिघत्सति वसनिवासे अदेर्घस्लृ अत्तुमिच्छति सन् द्वित्वं अभ्यासकार्यम् समन्तात् ति अन्वि असत्यकार लोपः सस्येतिकिम् वत्स्यति वच् असार्वधातुकेइतिकिम् आस्से आस उपवेशने वर्त आत्मनेपदंसे अन्वि लक् ^ आस ^

अणिवचेरङुपधायाः

वचभाषणेइत्यस्य ब्रुआदेशस्य वा वचेः अ णिपरे उपधायाओत्वंभवति अवोचत् अद्यतनी दि अस्य सवचीत्यस्य अनेनास्यओत्वम्

अस्यतेस्थोन्तः अस्यतेपणेइत्यस्य अणिपरेथकारागमोभवति ॥ आ

स्यत् आस्यताम् आस्यन् अवर्णस्याकारः **श्वयतेरः** श्वयते
रन्त्यस्य अशिपरे अकारादेशो भवति अश्वत् ङ्ओश्वि अश्वयीत्
अङाद्यादिः अनपवादनिर्देशादकत् अनेनाकारादेशः **पतेः
पप्तिः** पत्स्तगमादिस्थस्य अशिपरे पप्तिरादेशो भवति
इकार उच्चारणार्थः अपप्तत् अयादि रुपादिष्वेषाऽवात्
कृपो लः कृपू सामर्थ्ये इत्यस्य धातोः रेफस्य लकारादेशो भ
वति कल्पते कल्प्स्यति तासति अतः अनेन रस्य लः **उपस
र्गस्यायतौ** उपसर्गस्य धातोः रेफस्यायतौ अयगतावित्य
स्मिन् परे लत्वं भवति पलायते पलायते पल्ययते पल्ययनम्
अयगतौ परापरिपूर्वौ ते अपि अङ्क्लिङ्ङ्ङ् उपसर्गत्वात् देशः
अयतावितिकिम् परायते प्रतीयते वर्णे ... अपि असत्याद
रेयादित्यनेन णत्वम् परस्य पकारस्य च लोपः **गिरतेश्चक्री
यिते** गृ निगरणे इत्यस्य धातो रेफस्य चेक्रीयिते परे लत्वं
भवति निजेगिल्यते गर्हितं निगिलति स्वपसदशरजप
जभदहदशगृभ्यो भावगर्हायामिति यङ् पाठः इदमस्य
र् चेक्रीयिते इति किम् गीर्यते यण् **वा स्वरे** गिरतेः रे
फस्य स्वरे परे लत्वं वा भवति गिरति गिलति निगरणम्
निगलनम् गृइ ग्रणः स्वरे इति किम् गीर्णः निङ्क्ति कः
इदमस्य नामिनो र्वोरिति दीर्घः रात्रिष्ठामानइति नः
**तृतीयादेर्घढधभान्तस्य धातोरादिचतुर्थत्वं
स्ध्वोः** तृतीयादेर्धातोः घढधभान्तस्य आदेः स्ध्व
योश्चतुर्थत्वं भवति तृतीयस्य चतुर्थो भवतीत्यर्थः सका
रे ध्वशब्दे च परे अधोक्ष्यत अधुक्ष्यत अभोत्स्यत इत्यमूः

ते गुहूसंवरणे गुध अववगमने क्रियातिपत्तिः स्यात् अज्ञा
स्यादिः उदेदीदेशोऽनिटस्ततः गुहेः होढः ढस्य धढोःकः
से सस्य अघोषेष्वशिटामितिकः षत्वं ततः अनेनादिचतुर्थ
त्वम् अधुक्षे अधुक्षम् इह वर्णे धे पञ्चमे धम् आत्वि लुक
दादेर्घः धढोस्तृतीयइतिचसिद्धाः अधुग्धम् अघूढ्वम्
अद्यतनीधम् समानिढइति सिद्धा तस्मात्वाउदादि
ति दुहदिहलिहगुहामात्मनेपदे दन्त्ये इति लुक् दुहेः दादेर्घः धढो
स्तृतीयइतिचसिद्धाः गुहेः होढः तवर्गः धढोतिधस्यढः ढे
ढलोपोदीर्घश्चोपधायाः अगूढम् अधु अघो धम् सिच् न
स्यासिचोधकारे इति लोपः अन्यस्मात् विषति दम्भु द
म्भे दम्भितुमिच्छतीति सन् द्विर्वचनमिटीति अकारस्यइ
त्वम् अभ्यासलोपश्च अनेनादिचतुर्थत्वं तृतीयादेरि
तिकिम् क्रोत्स्यति अघकोघे स्यति अघोषेष्वशिटामिति
कः ततः उपधात्वतः शकघभान्तस्य किम् नस्यति सो
रितिकिम् वेत्स्या इह चकारेत् दादेर्घः चढधभेभ्यइ
तितस्य धः उपधायाः अदुग्धम् इससः लोपेचाधि
क्योः चढधभान्तस्य तृतीयादेर्घान्ताः परयोः धि
स्योः लोपे कृते आदिचतुर्थत्वं भवति अधोक् अजो
ढ् उडस्य पूर्वते गुहूसंवरणे उद्धेः हस्तनी दि सि
आदिलुक् व्यञ्जनाद्दिस्योरिति दिलोपः दादेर्घः न
स्य पदान्ते धढोऽपदान्ते आदिचतुर्थत्वम् उपधात्व
तः अज्ञानादिः गुहेः अन्यद् मन्त्रदम् यथाङ्गः वा
उजीषिलस्येति तस्य लुक् द्विर्वचनम् अभ्यासकार्यम् च

कीर्तितपरस्मैपदमिति त्यक्तानीति ग्रन्थि त्वक शाखादि
लोपः अनेनादिचतुर्थत्वम् उपधागुणः तस्मात्तस्मादेकृ
पथायां इतिकुकारः ढोढः पदान्तेधुडोश्चसः हती
यादेरितिकिम् अन्तेह् लिढ्आस्वादने त्यक्तनीति ग्रन्थि
त्वक दिलोपः ढोढः ग्रथमः उपधागुणः चाढधभाव
स्येतिकिम् अदेह् हिंसाग्रीतो त्यक्तनीति ग्रन्थित्वक् शा
खादिलोपः द्रपक्वेतिपरस्मैः वाविरामेइतिढः
तथोश्चदधातेः डुधाञ् दानधारणयोरित्यस्या
दिचतुर्थत्वंभवति स्थोःपरयोः तकारथकारयोश्च ध
से धत्ते धत्तः धत्थः वर्ते से धे तस् थस् अन्ति त्रदो
यादेश्वेतिलक तदेकत्वादीनांद्विर्वे हस्वः अभ्यस्तानां
माकारस्यान्यालोपः प्रथमतृतीयोग्रागवत् अनेनादि
चतुर्थत्वम् इतिलब्धसमावालानप्रकरणम्
अथषष्ठःपादःप्रारभ्यः ९ तेइडागमोसार्वधातु
कस्यादिर्व्यञ्जनादेरयकारादेः धातोःपरस्य
व्यञ्जनादेरसार्वधातुकस्यादिः इडागमोभवति अय
कारादेः यकारादिमसार्वधातुकंवर्जयित्वा भविता
भवितुम् भवितव्यम् वेदिता वेदितुम् वेदितव्यम् अ
सार्वधातुकस्येतिकिम् आस्ते वस्ते व्यञ्जनादेरितिकि
म् बभूव अयकारादेरितिकिम् भूयते भूयात्
स्नुक्रमिभ्यांचपरस्मै स्नुङ् प्रस्रवणे क्रमपदवि
क्षेपे आभ्यांपरस्मैपदविषये आभ्यांपरस्मैपदनिमि
त्ताभ्यांपरस्य असार्वधातुकस्यव्यञ्जनादेः आदिरिडा

गमो भवति प्रस्नविता प्रस्नविष्यति क्रमिता क्रमिष्यति
सार्वधातुके च रुदादेः रुदादयः पंचधातव[illegible]स्ते
भ्यः परस्मिन्सार्वधातुके व्यञ्जनादावयकारादौ [illegible]
डागमो भवति वशाद्यादि सार्वधातुके च रोदिति स्वपि
ति प्राणिति श्वसिति जक्षिति **ईशः से** सार्वधातुके
इत्येव ईश ऐश्वर्ये अस्मात्परस्मिन्सकारादौ सार्वधातुके
इडागमो भवति ईशिषे ईशिष्व वर्णोस पञ्चास्य से इति
किम् ईष्टे अन्वि लङ्क वर्णाश्रितिशास्यषः तवर्गस्य षटे
तितस्य टः **ईडजनोर्ध्वे च** ईडजनौ जनजनने अन
योः धशाद्ये वशाद्यात् सकारादौ सार्वधातुके च परे इडा
गमो भवति ईडिध्वे ईडिध्वम् अन्वि लङ्क अनेन इट् ह्र
स्वत्वं स्वरादीनां ह्रस्वादेः ईडिषे ईडिष्व जनिषे छान्द
सत्वादात्मनेपदम् द्विर्वचनोपधालोपाभावश्च व्यतिज
ज्ञिषे व्यतिजज्ञिध्वम् व्यतिजज्ञिषे व्यतिजज्ञिष्व जनजन
ने कर्मव्यतिहारे आत्मनेपदम् विभक्तिपूर्वौ अन्वि लङ्
स्वादेशेति लङ्क द्वित्वं अनेनइट् [illegible] उपधालोपः
तवर्गस्य टे तिनस्य जः **सेगमः परस्मै** गमेर्गाता
विगमस्मात्परस्मैपदविषये सकारादौ प्रत्यये परे इट् भव
ति जिगमिषति सगानिध्यात् गंस्यामिव्यतिसन् इह
द्विर्वचनादिवितिकिम् संजिगंसते संगंस्यते मङ्गन्त
सिक्षति समोगमृच्छ्यामात्मनेपदम् **रुददन्त**
स्य दनद्धिंसारातेर्गाविरस्मात् अकारान्ताद्धातोः
स्याभावे परे इट् भवति ददिष्यति ददिष्यते कदिष्यते

रिष्यते हम्महन्तादितिकिम् पक्षाति **अञ्जेः सिचि**
अन्तव्यक्तिम्रक्षणगतिषु इत्यस्याञ्जेः सिचिपरे इट्
भवति उदनुबन्धत्वाद्विकल्पः प्राप्तः आञ्जीत् आञ्जिष्टा
म् आञ्जिषुः अयादि ताम् अन् सिच् दिशत्यये सिचइती
ट् इटश्चेटीति सिज्लोपः अनडम् अवर्णस्याकारः वर्गे
वर्गान्त इति नस्यञः **स्तुसुधूञ्भ्यः परस्मै** ष्टुञ्
स्तवौ षुञ् अभिषवे षुप्रसवैश्वर्ययोरितिवा धूञ्कम्प
नेएभ्यःसिचिपरस्मैपदेपरे इट्भवति अस्तावीत् अ
सावीत् अधावीत् अट् आदि सिच् इट् ईट् इटश्चेटी
सिज्लोपः सिचिपरस्मैइतिवृद्धिः परस्मैइतिकिम् अ
स्तोष्ट असोष्ट अधोष्ट अधविष्ट अट् त सिच् धूञः प
क्षेइट् ज्ञालः **यमिरमिनम्यादन्तानां सिरन्त
श्च** यम उप रमु क्रीडायाम् नम प्रह्वत्वे एषाम् आकारान्तानां
च धातूनां सिचिपरस्मैपदे परे इट् भवति तस्मात्पूर्वः
सकारागमश्च अयंसीत् अयंसिष्टाम् अयंसिषुः अरं
सीत् अरंसिष्टाम् अरंसिषुः अनंसीत् अनंसिष्टाम् अ
नंसिषुः अयासीत् अयासिष्टाम् अयासिषुः याप्रापणे
अट् आदि ताम् अन् सिच् इट् सकारागमश्च ईट् सिज्लो
पः मस्य मनोरनुस्वारः **स्मिपूङ्ञ्जशूकॄगृदृ
धृप्रच्छां सनि** स्मिङ् ईषद्धसने पूङ् पवने ऋङ्ग
तिप्रापणयोः ऋस गतावितिवा अञ्जू व्यक्तिर अशू
व्याप्तौ कृ विक्षेपे गृ निगरणे गृ शब्देइतिवा दृङ् आद
रे धृङ् अवस्थाने प्रच्छ ज्ञीप्सायाम् एषां सनि परे इट्

भवति किंतु इवर्णादश्विश्रिडीषीङ्भ्य इति निषेधः प्राप्तः
विसिस्मयिषते पिपविषते अरिरिषति अञ्जिजिषति अ
शिशीषति चिकरिषति जिगरिषति दिदरिषते दिधरि
षते पिपृच्छिषति विस्मायित भिक्षति पवितुम् अर्तुम्
अञ्जितुम् अशितुम् करितुम् गरितुम् दरितुम् धरितुम्
प्रष्टुमिच्छतीति सन् ग्रहिस्वपिप्रच्छां सनीति प्रच्छेः संप्र
अनेनइट् स्वरादीनां द्वितीयस्यैकस्वरस्य रि ति धि इ
तिद्वित्वं पूङः अभ्यासस्य उवर्णस्य जान्तस्थेति इत्वम्
ग्रहोदीर्घोइट्परोक्षायाम् ग्रह उपादाने अ
स्मात्परस्य इटो दीर्घो भवति अपरोक्षायां परोक्षायां
यइट् तस्य न भवतीत्यर्थः ग्रहीता ग्रहीतुम् ग्रहीत
व्यम् जातम् तव्यः इट् अनेन इटो दीर्घः अपरोक्षायामि
तिकिम् जग्रहिथ जगृहिव जगृहिम परोक्षायाम् व
म इट् वमयोः ग्रहिज्येति संप्र **अनिडेकस्वरादातः**
यातः आकारान्तात् एकस्वराद्धातोः परस्य प्रत्ययस्य
अनिड्भवति इट् न भवतीत्यर्थः याता यास्यति एकस्व
रादिति किम् दरिद्रिता दरिद्रिष्यति दरिद्रातेरसार्व
धातुके इत्यालोपः **इवर्णादश्विश्रिडीषीङः**
इवर्णादेकस्वरात् धातोः परस्यासार्वधातुकस्य इट् न भ
वति डुगोस्थिगाति हृद्योः श्रिञ् सेवायाम् डीङ् विहाय
सा गतौ षीङ् स्वप्ने एतान्वर्जयित्वा चेता नेता एकस्वरा
दितिकिम् दीधिता दीधीवेव्योरिवर्णयकारयोरिति इ
कारलोपः श्वयिता चिरि हिंसार्थः अश्विश्रिडीषीङ इ

तिकिम् क्षयिता श्रयिता डयिता शायिता श्रणः

उतोऽयुरुक्ष्णुस्नुनुवः उकारान्तात् एकस्वराद्धा तोः परस्य असार्वधातुकस्य इट् न भवति श्रुम श्रुणो क शब्दे टुस्तवे द्रुस्रवाड़े स्नुङ् प्रस्रवणे णुऽनेजने एता न्वर्जयित्वा स्नाता एकस्वरादिति किम् ऊर्णोविता अरु रुक्ष्णुस्नुनुव इति किम् यविता रविता नविता स्नविता क्ष्णविता ह्नाविता **ऋतोऽवृङ्वृञः** ऋवर्णा न्ताद्धातोः एकस्वरात्परस्य असार्वधातुकस्य इट् न भवति वृङ् संभक्तौ वृञ् वरणे एतौ वर्जयित्वा कर्ता हर्ता स्मर्ता ता ग्रणाः एकस्वरादिति किम् जागरिता अवृङ्वृञ इति किम् वरिष्यते वरीष्यते वरिष्यति वरीष्यति इट् दन्तवृङ्वृञ्भ्यां तस्यादिटो दीर्घो विभाषयाऽइतिवा तटो दीर्घः **शकेःकात्** शक विभाषितो मर्षणे शक्ल शक्लावितिवा अस्मात्परस्यासार्वधातुकस्य इट् न भवति कादिति ककारान्तानां मध्यात् शकेरेवार्थः शं वात् क्षात् जात् क्षात् इत्यादिष्विरेय मे शक्ता

पचिवचिसिचिरिचिविचिमुचेश्चात् डुपचं ष्पाके वच भाषणे अंशबाधिंदो षिचिर् क्षरणे रिचिर् विरेचने विचिर् पृथग्भावे मुच्लृ मोचने एभ्यः परस्या सार्वधातुकस्य इट् न भवति पक्ता वक्ता सेक्ता रेक्ता वेक्ता मोक्ता **प्रच्छेश्छात्** प्रच्छनीः अस्मात्परस्य असार्वधातुकस्य इट् न भवति प्रष्टा अवोश्छेतिशः ना वर्गस्य घटैतिसप्तः **अञ्जिकाजिरञ्जिभञ्जि**

भञ्जिभ्रस्जिभुजियजिसृजिमृजिमस्जित्यजिस्व
ञ्जिनिजिविजिसञ्जेर्जान्तात् युजिर् योगे युज समा
धावितिवा रुजो भङ्गे रञ्ज रागे भज सेवायाम् भञ्जो आ
मर्दने भ्रस्ज पाके भुज पालनाभ्यवहारयोः भुज कौटिल्य
इतिवा यज देवतापूजा ष्वञ्ज परिष्वङ्गे टुमस्जो शुद्धौ त्यज
हानौ सृज विसर्गे णिजिर् शौचपोषणयोः विजिर् पृथ
ग्भावे षञ्ज सङ्गे एभ्यः परस्य असार्वधातुकस्य इड् न भ
वति योक्ता रोक्ता रङ्क्ता भक्ता भङ्क्ता भ्रष्टा भष्टा भ्रस्जेः
भ्रस्जादीनां षइतिनिर्देशाद्वा भ्रज्जादेशः भ्रष्टा इत्यत्र
स्कोः संयोगाद्योरिति सलोपः भोक्ता यष्टा परिष्वक्ता
मङ्क्ता त्यक्ता स्रष्टा सृजिदृशोरागमोऽकारः भ्रस्जादीनां
षः नेक्ता वेक्ता सङ्क्ता **हदिनुदिक्षुदिस्विद्यतिवि**
द्यतिविन्दतिविनत्तिछिदिभिदिशदिसदिप
दिस्कन्दितुदिविदेर्दान्तात् षहद्रुथने णुद प्रे
रणे खादिर् संपेषणे ष्विदा गात्रप्रक्षरणे विद सत्ताया
म् विद्लृ लाभे श्नुवादेरागमो नकारः विद विचारणे स्क
न्दुथादेः परोनपाद्ः छिदिर् द्वैधी भिदिर् विदा शा
द्लृशातने षद्लृविश पदगतौ स्कन्दिर् शोषणे हदपु
रीषोत्सर्गे क्षुदभक्षणे खिद दैन्ये खिद परितापे इतिवा
एभ्यः परस्यासार्वधातुकस्य इड् न भवति नोत्ता नोत्ता
तोत्ता स्वेत्ता वेत्ता वेत्स्यते छेत्ता भेत्ता शत्ता सत्ता पत्ता
स्कन्ता हत्ता अत्रापि विद्वेत्तिर्ज्ञानार्थः सेट् वेदिता
राधिरुधिक्रुधिक्षुधिव्यधिबुधियुधिसिध्यतिशुधि

गुधिक्लिशिसाधेर्थान् राध साध संसिद्धौ क्लिश्
आ क्लथकाये श्नथ श्लथ श्लाघायाम् बन्ध बन्धने गुध शौचे
षिधु संराद्धौ गुध अवगमने शुध संशये अथवा साधिरु
कः एभ्यः परस्यासार्वधातुकस्य इट् न भवति राद्धा गो
द्धा क्लेष्टा बोद्धा बन्द्धा शौद्धा सेद्धा बोद्धा योद्धा अद्धा
साद्धा झषन्तेभ्य इति तस्य धः धटोस्तृतीयस्तवर्गे इति
ढः सिध्यतीति यना निर्देशात् षिधु संराद्धाविति यस्यापि
षेधो न भवति सेधिता **हनमन्यतेर्नान्** हन
हिंसा मन ज्ञाने आभ्यां परस्य असार्वधातुकस्य इट् न भव
ति हन्ता मन्ता मन्यतिग्रहणात् मनु अवबोधने इत्य
स्य मनुतेर्न भवति निषेधः मनिता **आपितपिछि
पिस्वपिवपिशपिक्षुपिक्षिपिलिपिलुपिसृपेः
पात्** आप्लृ व्याप्तौ तप सन्तापे तिपृ गतौ छिप
शयने डुवप बीजसन्ताने शप आक्रोशे क्षुप संवरणे
क्षिप प्रेरणे लिप उपदेहे लुप्लृ छेदने सृप्लृ गतौ एभ्यः
परस्य असार्वधातुकस्य इट् न भवति आप्ता तप्ता ते
प्ता स्वप्ता वप्ता शप्ता छेप्ता क्षेप्ता लेप्ता लोप्ता सप्ता
यभिरभिलभिभ्यो भात् यभ विपरीतमैथुने र
भ राभस्ये डुलभष् प्राप्तौ एभ्यः परस्य असार्वधातुकस्य
इट् न भवति यब्धा रब्धा लब्धा झषन्तेभ्य इति तस्य धः
धटोस्तृतीयस्तवर्गे **यमिरमिनमिगमेर्मात्**
यम उपरमे रम क्रीडायाम् णम प्रह्वत्वे गम्लृ गतौ ए
भ्यः परस्यासार्वधातुकस्य इट् न भवति यन्ता रन्ता न

त्वा गत्वा रिषिरुषिक्रुशिविशिलिशिदि
शिदृशिस्पृशिमृशिदंशेः षात् रिषिरुष
हिंसार्थः क्रुश आह्वाने रोदने च विश प्रवेशने लि
श अवयवे दिश अतिसर्जने दृशिर् प्रेक्षणे स्पृश सं
स्पर्शे मृश आमर्शने दंश दशने एभ्यः परस्य सार्वधा
तुकस्य इट् न भवति रेष्टा रोष्टा क्रोष्टा वेष्टा लेष्टा दे
ष्टा द्रष्टा स्प्रष्टा स्पर्ष्टा ऋउदान्तस्य वकुपधस्यान्यतर
स्यामिति वा अकारागमः म्रष्टा मर्ष्टा दंष्टा त्विषि
पुष्यतिकृषितुषिशिषिद्विषित्विषिपिषिविषिशिषिश्लिषि
विशिविषुः षेः षात् त्विष दीप्तौ पुष पुष्टौ कृष
विलेखने श्लिष आलिङ्गने द्विष अप्रीतौ पिष्लृ संचूर्णने
विष्लृ व्याप्तौ शिष असर्वोपयोगे शुष शोषणे तुष प्री
तौ दुष वैकृत्ये एभ्यः परस्य सार्वधातुकस्य इट् न भव
ति त्वेष्टा पोष्टा क्रष्टा कर्ष्टा ऋदवदकारागमः श्लेष्टा
द्वेष्टा पेष्टा वेष्टा शेष्टा शोष्टा तोष्टा दोष्टा वस
तिघसेः सात् वस निवासे घस्लृ अदने अदेर्घस्लृ
वा आभ्यां परस्य सार्वधातुकस्य इट् न भवति वस्ता घ
स्ता जिघत्सति अत्तुमिच्छति सन् अदेर्घस्लृ सस्यसे
सार्वधातुके तः द्वित्वं अभ्यासकार्यम् सन्यवर्णस्येति
इत्वम् वसतीति अनानिर्देशात् वस आच्छादने इत्य
स्यालुग्विकरणस्य न भवतीति विशेषः वसिता वस्त्रम्
दहिदिहिदुहिदृहिमिहिरुहिलिहिनहिवहेर्ढो
त् दह भस्मीकरणे दिह उपचये दुह प्रपूरणे मिह सेचने

रुहबीजजन्मनि लिहआस्वादने षद्ववन्धने वदस्थाप
ते एभ्यःपरस्यासार्वधातुकस्यइट्नभवति दय्या दे
ग्या दाग्या दादेर्घइतिदस्यघः चढथभेभ्यइतितस्य
धः भुटांतृतीयश्चतुर्थे मेढा रोढा लेढा नद्धा द्रोढ
नद्धेर्धः प्राग्वदत्वन्त्वतीयो वोढा संहिवहोरिड्वर्णा
स्य फत्वथत्वढत्वर्गलोपाः प्राग्वत् ग्रहगुहोःस
नि ग्रहउपादाने गुहूसंवरणे अनयोः सनिपरे इ
ट्नभवति जिघृक्षति जुघुक्षति ग्रहिज्यापिवच्यादिभिति
संप्र हादः षढोःकः सनीतिकिम् ग्रहीता इटोदीर्घः
गुहिता गेहेरूडुपधायाः उवर्णश्र्यादिभ्य
श्च उवर्णान्तेभ्यःधातुभ्यः श्र्यादिभ्यो ग्रमिच्छित्
मान्वधदान्शान् एभ्यश्च सनि परेइट्नभवति उव
र्णान्तेभ्यस्तावत् रुरूषति जुनूषति जुद्रूषति सु
स्तूषति स्वरान्तानांसनीतिदीर्घः श्र्यादिभ्यः जुगुप्स
ते तितिक्षते चिकित्सते मीमांसते बीभत्सते दीदांस
ते शीशांसते भुवःसिज्लुकि भूसत्तायामि
त्यस्यसिज्लुकिसति परस्यसार्वधातुकस्यइट्नभव
ति अभूत् अभूः इणस्थादापिवतीतिसिचोलुक् सिज्लु
कीतिकिम् व्ययभाविष्ट कर्त्तरिकर्मव्यतिहारेआत्मने
पदम् कसृहृस्तुडुकृञ्कवपवरोताया
म् डुकृञ्करणे सृगतौ डुभृञ्धारणपोषणयोः
भृञ्भरणेइतिवा हुइतिहुञ्आप्रदानम् ष्टुञ्स्तवो
द्रुगतौ स्रुगतौ श्रुश्रवणे एषामेवपरोतायांपरस्या स

इड्‌न भवति अन्येषामनिटामपि भवत्येव चकृव च
कृम ससृव ससृम बभृव बभृम ववृव ववृम व
वृव ववृम तुष्टुव तुष्टुम दुद्रुव दुद्रुम सुस्रुव
सुस्रुम शुश्रुव शुश्रुम ॥ यस्कारात्
स्कारान्ताद्धातोः थलि इड्‌न भवति पूर्वेणानिय
मप्राप्तः जहर्थ दध्वर्थ स्यन्त् सुहर्तेने ॥ कृञोः
सुटः ॥ सुडागमरहितस्य कृञः परोक्षायां इड्‌न भव
ति चकृम चकृव चकृम सुडागमसहितस्य कृञः
इड्‌ भवत्येव संचस्करिथ संचस्करिव संचस्करिम उ
पस्कृतेत्यत्रापि स्वरणादभ्यासस्य व्यवधानेपि कार्य
वेदड्‌ वमयोर्वक्तव्यम् ॥ संपर्युपेभ्यः
करोतौ भूषणे समवाये च ॥ संपरि उप एभ्यः
परस्मिन् करोतौ सुडागमो भवति भूषणे समवाये च ग
म्यमाने भूषणमलङ्करणम् समवायः संघातः ट
कारश्चान्तोट्कितावित्यर्थः संस्करोति परिष्करोति
उपस्कुरुते समस्करोत् संचस्कारो भवतीत्यामेष्विते
धायणविधि स्यन्त दि अड् अभ्यासस्य विशेषोयः
संपर्युपेभ्य इति किम् अलंकरोति भूषणसमवाये
ति किम् संहृतिः परिकर्म उपकारः ॥ इति सारस्व
ताव्याख्याने प्रकरणे सुडागमपादः समाप्तः ॥
७ ओं पदान्तस्य रात्रयणः ॥ पदान्ते वर्तमाना
न्तोपदेशप्रत्ययो भवति मातवत् अग्रभत् त्वमार्द्र स्वते
तु [illegible] मजौ [illegible] भजादीनां बहुनि जलखः तस्मा

नेन ऋटुरषाणां मूर्धन्या इति स्थाने सावर्ण्यात् ष्टुत्वम् ष्टः

रसकारयोर्विसर्गः पदान्ते वर्तमानयो रेफसकारयोर्विसर्गो विसर्जनीयो भवति अजागः अपचः पदान्ते किम् जागर्षि पासि **घढधभेभ्यस्तथोर्धोऽधः** घढधभेभ्यः परयोस्तकारथकारयोः धत्वं भवति अधः धाम्नः परयोस्तु न भवति अदुग्ध अदुग्धाः अलीढ अलीढाः लगवाड्ढादिद्दलिढगुहामात्मनेपदे दन्त्ये इति सणो लुक् अधुक्ष अधुक्षाः अलब्ध अलब्धाः अटपाश्चुटीति सिचो लोपः घढधभेभ्य इति किम् अभिन्न अभिन्नाः तथोरिति किम् अधुक्षातां सेन्द्रस्य धः अधइति किम् धत्तः धत्थः दध्वे तस्य धस्य अस्ति त्वेदाद्यादेशेति लुक् अंदाद्यादीनां सार्वेति द्वित्वं अभ्यस्तानामाकारस्याल्लोपः तयोश्च धयाते विति दधः **षढोः कः से** षकारढकारयोः कत्वं भवति सकारे परे पेक्ष्यति लेक्ष्यति पिष्लृ संचूर्णने लिह आस्वादने षढोरिति किम् मेक्ष्यति सेइति किम् पिनष्टि लेढि **तवर्गस्य षटवर्गाट्टवर्गः** षकारटवर्गाभ्यां परस्य तवर्गस्य टवर्गादेशो भवति षात् पेष्टा वेष्टा टवर्गात् ईट्टे लेढि ढो ढे लोपो दीर्घश्चोपधायाः ढकारस्य ढकारे परे लोपो भवति उपधायाश्च दीर्घः अलीढ अमूढ लिह आस्वादने गुह संवरणे नेनी अर्थं न सम् लगवाड्ढदिद्दलिढगुहामिति लुक् दोढः घढधभेभ्य इति तस्य धः ष्टुत्वं तस्य ढः अनेन ढलोपः उपधायाश्च दीर्घः

सहिवहोरोदवर्णस्य   षह मर्षणे वह प्रापणे
अनयोः ढलोपे कृते अवर्णस्य ओत्वं भवति सोढा वोढा
असत्त्वात् अनेन अकारस्य ओत्वम् उदवोढाम् वह प्रा
पणे उत्पूर्वः अद्यतनी ताम् सिच् धुटश्च धुटीति सिज्लोपः
ढोढः धत्वढत्वलोपाः प्राग्वत् अनेन आकारस्य ओत्व
म् सहिवहोरिति किम् गाढः गाहू विलोडने निष्ठेति
क्तः नडीस्त्ववीत्वकृन्येमीडभावः धत्वढत्वादि प्राग्व
त् अवर्णस्येति किम् ऊढः स्वपिवचीति संप्र सारणे
लोपो दीर्घश्चोनीति दीर्घः   धुटां तृतीयश्चतुर्थे
धुटां चतुर्थे परे तृतीयो भवति दोग्धि दादेर्घः बुध्य
अभ्यश्च तिसयधः अनेन धस्य गः चकात् इधुक्यादेर्षे
स्थस्थान सावर्ण्यात् तृतीयो दः   अघोषे प्रथमः
प्रथमः   अशिटां घिड्जिज्ञानां धुटां प्रथमो भवति
अघोषेषु परेषु अभिनत्ति ति सि स्वराउ धादेः परो
नपाङः अनेन तः अशिटामिति किम् पोष्टु वक्ता
अस्य वमोर्दीर्घः   अस्य वकारमकारयोः परयोः
दीर्घो भवति पचावः पचामः अस्येति किम् इवः इमः
वमोरिति किम् पचति   स्वरान्तानां सनि
स्वरान्तानां धातूनां सनि परे दीर्घो भवति चिचीषति सुनीति
ति चिकीर्षति स्वरान्तानामिति किम् पिपठिषति
किम् चिनोति   हनिगमिरुडां उपधायाः   उपधा
हिंसागत्योरित्यस्य गमू रूपस्य उपधायाः सनि परे दी
र्घो भवति जिघांसति अधिजिगांसते

हन्तुमिच्छति अथ्येतम् सन् द्विर्वे अभ्यासाद्येति इत्यज्ञः
ङः धपि पूर्वः सनीणिङोर्गमिरिति गम्यादेशः द्वि
र्वचनादि प्राग्वत् अनेन उपधादीर्घः नकारमकारयोर
नुस्वारः नामिनो वोरकुरच्छुरोर्व्यञ्जने ॥ व्य
ञ्जने परे योर्वोर्रेफवकारान्तयोः परयोः नामिनो दीर्घो
भवति अकुरच्छुरोः इत्यागमकरणोऽत्यस्य उविकरणो
कृतगुणस्य अस्योकार इति उकारे कृते छुर छेदने र
स्य च न भवतीत्यर्थः विघीर्यते पूर्यते धुर्वि हिंसायाम्
पूर पालनपूरणयोः वर्तते यथा अदन्तस्येत् उरोष्ठ्यो
पधस्येवेत्युर् अनेन दीर्घः दीव्यति दिवु क्रीडादि दि
वादेर्यन् मूर्छति हूर्छति हुर्छा कौटिल्ये मुर्छा मोहस
मुच्छ्राययोः आकार आदन्तबन्धाश्चेत्यर्थः नामिन इति
किम् स्मर्यते स्मृ चिन्तायाम् गुणोर्तिसंयोगाद्योरिति गु
णः अव्यते अवरत्वोर्वोरिति किम् भिद्यते अकुरच्छु
रोरिति किम् कुर्यात् छुर्यात् कृत्वा कुर् सप्तमीयात् त
नादेः कः करोतिरिति गुणः अस्योकारः सप्तम्यां येचेति
उविकरणलोपः व्यञ्जने इति किम् किरति ऊर्वति क्
विल्लेपे शउस्त्वौ अग्नि तदादेरनीति गुणाभावः अद
न्तस्येत् स्वरादावितीत्त्व ॥ सस्य ह्यस्तन्यां दौ तः ॥
सकारस्य तत्वं भवति ह्यस्तन्यां दि प्रत्यये परे अचकात्
अन्वशात् अनिनीम् चकासृ दीप्तौ सप्तम अत्र पूर्वः
ह्यस्तनादि अदि त्वक् अनेन सस्य तः व्यञ्जनादिस्योरि
ति दिलोपः ह्यस्तन्यामिति किम् अचकासीत् अद्यतनीदि

मासयत् ध्यस्त नाम् यत् अलेटादेरिति अलोपः इ
णश्चेतियत्वम्   **नाम्यन्ताद्धातोराशीरद्यतनी
परोक्षासु धोढः**   नाम्यन्ताद्धातोः आशीः अ
द्यतनीपरोक्षासु धो यकारस्य ढत्वं भवति चेषीढ्
म् अचोढ्वम् अकृढ्वम् चकृढ्वे तुष्टुढ्वे विमृढ्व अस्तृढ्
ढ्वम् ध्रुवस्य आशीः सीढ्वम् अध्वढ्वम् सिचोधकारे इ
ति सिचो लोपः गुणः परोक्षाढ्वे द्विर्वं अभ्यासकार्यम्
ऋत्वोभ्यासस्याशिध्पाचोषः निमित्ताभावे नैमित्तिक
स्याप्यभावः इति टकारेनिवृत्ते. इवर्णाद्वाविभाष्यते ना
म्यन्तादिति किम् पचीध्वम् अपग्ध्वम् विभिद्वे आशीः
सीध्वम् अयुद्ध्वम् परोक्षा ध्वे चवर्गस्य किरुचटान्त तीयश्च
वर्षे भिदाद्विर्वचनादि धातोरिति किम् आसिषीध्वम्
अत्र धातुर्न नाम्यन्तः आशीरादिष्विति किम् स्तुध्वे स्तुध्वम्
मान वर्तध्वे पञ्चमी ध्वम् अन्विलक   **मृजेर्मार्जिः**
मृजेरुष अदादिस्यस्य गुणोक्ते यत्र मर्ज इतिरूपं तस्य
मार्ज आदेशो भवति मार्ष्टि मार्ष्टु अमार्ट् ति व स्यस्त
दि अन्विलक गुणः अनेन मार्ज भृज्जादीनां ष इति जस्य
षः व्यञ्जनाद्दिस्योरिति दिलोपः षस्य पदान्ते डः प्रथम
डः मार्ष्टा मार्जिता ऊदनुबन्धत्वादिट् मार्ज इति किम्
मृष्टः वर्तमाना तस् ह्वित्वबद्भावत्वयोरिति गुणाभावः स
रादावगुणो वक्ष्यते मृजन्ति मार्जन्ति मृजन्तु मार्जन्तु
अगुणा इति किम् मार्जयन्ति मृजन्त्वप्रयोक्तृत्व गुणोक्ते
तेमार्जादेशः   **धात्वादेः षः सः**   षकारस्यैवच

येषामादिः सकारो लक्ष्यन्ते उपदेशो धातुपाठेषामादयः प
ठ्यन्ते षिड्. इत्यस्य सेवने षिदा गात्रप्रक्षाले स्वदयास्वादने
षञ्ज परिष्वङ्गे निस्पृष्टायने पतेच स्मृस्पग्नौ स्वञ्जाविसर्गे
स्तृञ् आच्छादने स्मृध्य प्रसवे सेकगत्यर्थः स्फगौ अवस्फगतौ
स्तृभु स्तन्भु हिंसायाम् एते स्वरन्त्यपरसादयो धातव उपदेशा
नषादयः ष्णुंप्रस्रवणे षहसन्तोषयोः षेवृसे षू प्रेरणायाम् ष्ठक
नष्टादयः ष्टुंस्तवने ष्ट्यैष्ये संघाते एते स्वरदन्त्यपरसादयो
स्तकप्रतिघाते षुगोष्यगौ संवरणे एते स्वरदन्त्यपरसादयो
षिधोपदेशाः सोपदेशाश्च पठ्यन्ते तथाः सिसुके परिभा
षितम् अजन्त्यपरसादयः षोपदेशाः किमर्थं दिस्वर्तिस्वप
षितम् अजन्त्यपरसादयः सेकस्रसृस्त्रिस्तृस्तृणिवर्जम् उ
यथा स्पृशिस्पृधिसिस्तृस्तृ सेकसृप्सृक्रिस्तृणीवर्जम् उ
भयप्राप्त्या सेहलकस्य कस्यान्यादावृति तथैपप्रयोगे
साधयोधातवः कार्यार्थमादयउपदिश्यन्ते तेषामादेः
षकारस्य सत्वं भवति सहते सेवते सिञ्चते सिञ्चति सु
षकारस्य सत्वं भवति सिचेच निमित्तापाये नैमित्तकस्य म्
चादेशः गमोनवाः किमु सादेरिति किम् कषति कषहिंसा
यातो विरितिकिम् षट् सादेरितिकिम् कषति कषहिंसा
र्थः नामधातोः षिवनिरसने षकारात्यर्थः अनयोश्चनभ
वति नसुआतः ष्ठिवुष्वष्कान्विति षाडाविच्छत्यात्मनः ष
एडीयति ष्ठीवति ष्ठिवलास्याचकासनीतिदीर्घः षका
मे ॥ सोतः ॥ येषामादयः प्रयोगे धातवउपदेशोषामादि
यः उपसर्गादसमासेपि णोपदेशस्येति उपसर्गाद्रेफा
त्परस्याणकारस्यात्वं भवति तेषामुपपदस्ये तेषा
मादेः णकारस्यानत्वं भवति तेचन्दतीगात्रविक्षेपे इन
दिस्तृक्षो नकारोहिंसार्थः नर्दशब्दे नाथयाञ्चाशीःप्रता

ऐश्वर्येषु नाथनाथ्यर्थेन्तृनये णीनक्रीडार्थः नटश्राभिन
ये एतद्वर्जिताः परिभाषिताः नतिनान्दिनाक्रिनार्दिनाथ
नाथन्नृनजिनटिभ्योन्येनादयो णोपदेशा इति नयति
नमति प्रणयति प्रणमति नाम धातोर्निषिध्यते णकारो भि
न्नत्वात् नमनः णाकारीयति **निमित्तात्प्रत्ययवि
काराऽऽगमस्थः सः षत्वम्** निमित्तात्परः सका
रः प्रत्ययविकारागमस्थः प्रत्ययस्थः विकारस्थः आ
गमस्थश्च षत्वं प्राप्नोति सेलोषि वक्षि बिभर्षि इति प्रत्य
यस्थः विकारस्थो यथा सिषेच आगमस्थो यथा प
रिष्करोति सुट्संपर्युपेभ्य इति सुडागमः निमित्तादि
ति किम् पचासि प्रत्ययविकारागमस्थ इति किम् पे
सति ति अत्विउपधायाः **शासिवसिघसीनां
च** शासु अनुशिष्टौ वस निवासे घस्लृ अदने एषां
यः सकारस्तस्य निमित्तात्परस्य षत्वं भवति अशिषत्
शिष्टः शिष्टवान् उष्यते उषितः उषितवान् जक्षतः
जक्षुः शासेरिदुपधाया इति इत्वम् वसेः निष्ठायां चेति
इट् स्वपिवचीति संप्र घसेः गमहनेत्युपधालोपः अ
घोषे प्रथमः शिडामिति घसः कः **स्तौतिण्यन्तयोरे
व षणि** षणीति कृतषत्वः सन्निष्यन्तेषु स्तौतेः ण्यन्ता
नां च स्यात् इत्यस्य च धातोः यः सकारस्तस्यैव निमित्ता
त्परस्य कृतषत्वे सनि परे षत्वं भवति नान्यस्य तुष्टूष
ति स्वापयतेर्णौ सनीति दीर्घः सिषेचयिषति सुष्वापयि
षति प्रतिस्वापं ... [illegible] सिषेचयिषति

ज्वलयोरितिकिम् सिस्रनिषति सनितुमिच्छतीति स
न् घातुदाने षणीतिकिम् तिष्ठासति स्थातुमिच्छति घ
दि स्वपि प्रच्छां सनीतिधातोः संप्र स्वापयितुमिच्छति सुष्वप्सि
च्छतिसन् लुग्लोपेनप्रत्ययकृतम् लुक्
लेनयः प्रत्ययोलुप्यते तस्मिन् यत्कृतंकार्यं प्राप्तं तन्न
भवति प्रत्ययलक्षणेनप्राप्तम् अङ्क् अतोलुकिकृ
तेश्चादिवृद्धिर्नभवति वाति जसोलुकिकृते अमेः इरे
तुरोऽसीतिएत्वंनभवति नदीनाति चेक्रीयितलुकिकृ
तेतुचेक्रीयितकार्यंद्विर्वचनादिभवत्येव विशेषोच
स्वकीति अभ्यासस्यविशेषागमकारणात् स्वर
विधिः स्वरेद्विर्वचननिमित्तेकृतेद्विर्वचने
द्विर्वचनस्यनिमित्तेस्वरादौप्रत्ययेयः स्वरस्यविधिः
स्यात् सन्नादौद्विर्वचनेकृतेसतिपश्चाद्भवति पपतुः
पपुः जग्मतुः जग्मुः अत्रपरोक्षत्वाल्लोपोपधालो
पोपधादौस्थानांतदापक स्वरत्वाभावाद्द्विर्वचनंन
स्यात् आटिटत् अत्रपठमानो अवलंप्राप्तकाइन् अ
स्यान् आटिटत् अय दि यत्र यत्रपरत्वादादौस्वरवि
धि इतिस्थिते अय दि यत्र यत्रपरत्वादादौस्वरस्य द्वि
धिः कादिलोपः स्यात् तदाद्वितीयस्यैकस्वरस्याद्वि
र्वचनंनस्यात् स्वरविधिरितिकिम् व्यञ्जनविधौ अभ्या
यः पीपरीत्ययामितिपीयादेशेनस्वरविधिः व्यञ्जन
विधिरेव स्यात् पापायीत्यत्रपरत्वाददौपीपा
देशेकृते पश्चाद्द्विर्वचनम् स्वरेइतिकिम् नीचीयते
अतश्चाग्नौ इतिनी कारस्य ईकारः स्वरविधिः नेनी

यिते अज्ञनादावुभयत्र स्वादादेशो भवति पश्चाद्द्विर्वचनम्
द्विर्वचननिमित्ते इति किम् उमूषति दिद्यूषीदेविष
मिच्छति अत्र छ्वोः शूडनुनासिके चेति वस्य ऊठ् स द्विर्व
चनस्य न निमित्तम् अतस्तस्मिन्परे इवर्णो यमिति सवे
स्वरविधिरादेशो भवति पश्चाद्द्विर्वचनम्   अप्रयु
क्तोऽप्रयोगी   यः पाठे अप्रयोगी असन्नप्रयो
गो नास्ति कार्यार्थं उपलक्षणभूत उच्चार्यते सोऽनु
बन्धसंज्ञो भवति अनुबन्धसंज्ञायाः प्रयोजनं डु
बन्धाद्धुः डुब्बन्धाद्विभक्तेर्नलिवृत्ते इत्यादिषु कृ
त्रिमम्   शिड्डिति शादयः   शादयो
वर्णाः शिड्डितिसंज्ञा भवन्ति   शिसंज्ञायाः
प्रयोजनम् सक्तनिटश्नादिषु आलिक्षत् इयाद्वि
सप्त कृत्वकावे   संप्रसारणा यृतोऽन्तस्थानि
मित्ताः   अन्तस्थायाश्च या येषां निमित्तं प्रकृतिः ते
यृतः इकारउकारऋकाराः संप्रसारणसंज्ञा भवन्ति
संप्रसारणसंज्ञायाः प्रयोजनम्   सपरस्वरायाः सं
प्रसारणमन्तस्थायाः इत्यादिषु इज्यते उच्यते गृह्य
ते यजदेवता उषवपीज महहउधा यजिवपोः स्व
पिवचियजादीनामिति यकारस्य सस्वरस्य संप्रसार
णम् इकारः वकारस्य उकारः ग्रहेः ग्रहिज्यावयि
ति रेफस्य ऋकारः यृत इति किम् कृवतः कृतः अत्र
वकारान्तरस्थानिकीति तत्त्वान्तराद्वयोः यकारस्य व
कारः परत्वात्संप्रसारणात्पूर्वं प्रवर्तते तस्यादेश

प्रसारणसंज्ञास्यात् नसंप्रसारणंसंप्रसारणमित्यादि
वकारस्य संप्रसारणंनस्यात् **अदूर्वैमन्त्यतरे**
गुणः ह्रस्ववर्णोअर् इत्यर्थः अरपाहुः तस्मात्पूर्वे
येसन्त्यतरे अवर्णइवर्णेए उवर्णेओ इत्येकारओका
रौगुणसंज्ञाभवति गुणसंज्ञयाकप्रयोजनम् ना
मन्त्रयोर्यातोविकरणायोर्गुणः इत्यादिषु चेता स्तोता क
नौ **आदैचवृद्धिः** अदितिवर्तमानमध्ये व
यानाम्ज्वमन्त्रेतायते आरपाहुः पूर्वसूत्रानिर्देषादर
इमरे सन्त्यतरे एकारेऐऐकारेच ओकारेऔऔकारेचेति
ऐकारेऔकारौवृद्धिसंज्ञाभवन्ति वृद्धिसंज्ञयाकप्र
योजनं वृद्धिरादैसतो इत्यादिषु कार्यतायम् वैडण
म् औचित्यम् यस्यापत्यमितित्तापकादाकारस्यापिह
द्धिसंज्ञावासिद्धः **इतिलघुहसेवाण्णोत्**
प्रकरणेधस्यादोषमः आख्यातप्रकरणं
समाप्तम्

नोहफयकपमीर् यन्त्रालयेमेहमपा लिखितंपंडि
हरीराममसंवत् १९३४ शुभमस्तु सर्वजगताम् ओं